

OSLOMET

ARBEIDSFORSKNINGSINSTITUTTET AFI

Lindesneslosen

Sluttrapport

**Kjetil Frøyland
Øystein Spjelkavik
Vilde Hoff Bernstrøm
Jannike Gottschalk Ballo
Maria Frangakis**

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

Lindesneslosen

Sluttrapport

Kjetil Frøyland, Øystein Spjelkavik, Vilde Hoff Bernstrøm, Jannike Gottschalk Ballo, Maria Frangakis

Resymé:

Målgruppa for utviklingsprosjektet Lindesneslos (2014–2017) var ungdom bosatt i Lindesnesregionen som hadde droppet ut av jobb eller utdanning, eller som stod i fare for å gjøre det. Hovedmålet var å utvikle tilnærminger som bygger på jobbspesialistmodellen i Supported Employment for å redusere skolefravall og overgangen av unge til uføretrygd. Lindesneslosen bestod på sitt meste av 6 loser. Losene hadde hovedbase på den videregående skolen, men var også involvert i oppfølging av utsatte elever ved ungdomsskoler. Ungdommene i Lindesneslosen ble henvist fra skolene, Oppfølgingstjenesten (OT), avdelingsledere, kontaktlærere, rektor eller spesialpedagog. Noen var også henvist fra NAV eller barnevern.

Arbeidsforskningsinstituttet har gjennomført en følgeevaluering av Lindesneslosen ved hjelp av årlige seminarer og intervjuer med losene og deres samarbeidspartnere. I tillegg til følgeforskningen har AFI analysert registerdata for å undersøke hva slags virkning innsatsen har hatt på regionsnivå.

Følgeevalueringen viser at om lag 132 ungdommer fikk bistand i prosjektperioden og omtrent 180 totalt til og med 2019. Hovedinnsatsen i prosjektet har vært mer rettet mot skolegjennomføring enn mot arbeidsinkludering. Den skolerettede bistanden har dreid seg om forbedringer knyttet til tilstedeværelse, oppførsel, mestring, læring, å få eller forbedre karakterer, og gjennomføring av enkeltfag. Vanlige arbeidsplasser er brukt for mange som arena for å fremme mestring og motivasjon for videre skoleforløp. Følgeevalueringen finner videre at ungdommene selv, samarbeidspartnere og losene har erfart en rekke positive virkninger av Lindesneslosen. Gjennom registerdataanalyser gjort på samtlige ungdommer i regionen har vi beskrevet utviklingen i regionen generelt for de aldersgruppene Lindesneslosen har ytt bistand til når det gjelder skolegjennomføring, NAV-ytelser og andelen NEETs, Selv om de kvalitative dataene klart peker i retning av at losens innsats har hatt positiv innvirkning både i enkeltsaker spesielt og i samarbeidet generelt, har registerdataanalysene ikke kunnet påvise noen klar innvirkning samlet sett på regionalt nivå.

ARBEIDSFORSKNINGSINSTITUTTETS RAPPORTSERIE
THE WORK RESEARCH INSTITUTE'S REPORT SERIES

AFI-rapport nummer: 2020:11

Lindesneslosen
Sluttrapport

Forfattere: Kjetil Frøyland, Øystein Spjelkavik, Vilde Hoff Bernstrøm, Jannike Gottschalk Ballo, Maria Frangakis

Prosjekt: Lindesneslosen

Prosjektleder: Kjetil Frøyland

Oppdragsgiver: Sørlandets Kompetansefond

Forskningsgruppe: Arbeid, helse og inkludering

Publiseringsdato: desember 2020

Antall sider: 97

Forsidefoto: Colourbox

Emneord: utsatt ungdom, inkludering, arbeid, skolegjennomføring, NEET, unge utenfor

ISBN 978-82-7609-423-7

ISSN 0807-0865

© Arbeidsforskningsinstituttet AFI, OsloMet – storbyuniversitetet, 2020

© Work Research Institute (AFI), OsloMet – Oslo Metropolitan University, 2020

© Forfatter(e)/Author(s)

Arbeidsforskningsinstituttet AFI
OsloMet – storbyuniversitetet
Pb. 4 St. Olavs plass
0130 OSLO

Work Research Institute (AFI)
OsloMet – Oslo Metropolitan University
P.O.Box 4 St. Olavs plass
N-0130 OSLO

Telefon: +47 93 29 80 30

E-post: postmottak-afi@oslomet.no

Nettadresse: oslomet.no/om/afi

Publikasjonen kan lastes ned gratis fra faqarkivet.oslomet.no

Forord

«Lindesneslosen» var et prosjekt som utviklet bruk av Supported Employment i skolen for å redusere unge menneskers utenforskap og frafall fra skole og arbeid i Lindesnesregionen. Målgruppa var ungdom bosatt i Lindesnesregionen som hadde droppet ut av jobb eller utdanning, eller som stod i fare for å gjøre det. Lindesneslosens hovedmålgruppe var ungdom i alder tilsvarende videregående skole, men det var også fokus på elever i regionens ungdomsskoler og på overgangen fra avsluttet grunnskole til videre utdanning. Hovedmålet med Lindesneslosen var å utvikle tilnærminger som bygger på jobbspesialistmodellen i Supported Employment – det vil si proaktiv oppfølging og tilrettelegging - kan bidra til å redusere skolefravall og overgangen av unge til uføretrygd.

Prosjektstillingene i Lindesneslosen ble finansiert av Vest-Agder fylkeskommune (OT-stillingene), NAV (prosjektmedarbeiderstillingene) og kommunene i Lindesnesregionen (prosjektlederstillingen). Prosjektet fikk også støtte fra Sørlandets Kompetansefond.

De involverte i Lindesneslosen har vært: Daniel Collett (los/prosjektleder 2014 – august 2017), Annlaug Bragdø (los/OT-rådgiver hele prosjektperioden), Lillian Bjørkhaug (OT-rådgiver 2014–2015), Veronica Hetlevik (2014–2015), Inger Helene Lindseth (2015), Kristin Blørstad (los, 2014 t.o.m. våren 2016), Helene Ekberg (los/OT-rådgiver 2015-2017), Elin Tønnesland (los høsten 2016 og våren 2017), May Helen Austad (los 2015 og ut 2017), Tom Erik Eskildsen (los 2015-2017). Etter at prosjektet ble fast tiltak i 2018 har også Erling Telhaug (los/OT-rådgiver) arbeidet i Lindesneslosen.

Medlemmene av prosjektets styringsgruppe var: Sissel Wiig (NAV Mandal), Oddvar Haaland (Vest-Agder fylkeskommune og rektor ved Mandal videregående skole), Heidi Henanger Haven (Mandal kommune), Kjell Olav Hæåk (rådmannsutvalget i Lindesnesregionen), Erik Tronstad (Oppvekstforum, Lindesnes). Arbeidsforskningsinstituttet AFI ved Kjetil Frøyland har også hatt møte- og talerett i styringsgruppa. Styringsgruppa hadde omtrent to møter i halvåret.

AFI fikk våren 2014 midler fra Sørlandets Kompetansefond å evaluere prosjektet Lindesneslosen. Evalueringen består av en resultatevaluering og følgeevaluering. Dette er endelig sluttrapport fra følgeevalueringen og resultatmålingen.

Fra AFIs side har seniorforskerne Øystein Spjelkavik og Kjetil Frøyland hatt ansvar for gjennomføringen av følgeevalueringen, med sistnevnte som prosjektleder. Seniorforsker Vilde Hoff Bernstrøm har hatt ansvar for resultatmålingen og skrevet kapittel 7 i samarbeid med Jannike Gottschalk Ballo. Programkoordinator Grete Wangen har bistått Lindesneslosen med opplæring i Supported Employment. Kapittel 4 - inkludert transkribering og analyse av lydfiler fra intervju med losene – er skrevet av Maria Frangakis. Frangakis beskrivelser og vurderinger representerer et «utenfra-blikk» på Lindesneslosen fritt for slik påvirkning og mulig perspektivforskyvning som feltforskerne (Frøyland og Spjelkavik) kan ha vært utsatt for som følge av mange års samarbeid med Lindesneslosen. Kollega Angelika Schafft har kvalitetssikret rapporten.

Takk til prosjektansatte og prosjektets styringsgruppe for et godt og givende samarbeid.

Kjetil Frøyland, prosjektleder

Desember 2020

Innhold

Forord	3
Sammendrag av rapporten	6
1. Innledning og bakgrunn	13
1.1 Forskningsmetode	15
1.2 Sentrale aktiviteter og hendelser i prosjektet	16
1.3 Forskningsaktiviteter 2014–2018	18
1.4 Forskningsaktiviteter etter prosjektslutt – 2018-2020	19
1.5 Rapportens oppbygning	20
2. Supported Employment og losmodellen	21
2.1 Jobbspesialisten	21
2.2 Femtrinnsprosessen	23
2.3 Individuell jobbstøtte (IPS)	24
2.4 Lindesneslosmodellen	25
3. Eksempler på hvordan losene arbeider	28
3.1 Forsiktig oppstart og god informasjon til arbeidsgiver kan gi muligheter	28
3.2 Helserelaterte vansker utfordrer inkludering i ordinære løp.....	29
3.3 Store hjelpebehov som ikke dekkes gjennom eksisterende tjenester	30
3.4 Jobbutvikling – tett oppfølging av los på jobb gir gradvis mestring.....	31
3.5 Bistand fra losen utløser bistand fra andre instanser.....	32
3.6 Omfattende bistandsbehov og manglende oppfølging en periode kan gi frafall.....	33
3.7 Hvordan få til god overføring fra ungdomsskole til videregående skole?	33
3.8 Omfattende bistandsbehov krever mye oppfølging over lang tid.....	34
3.9 Tett oppfølging en periode kan hjelpe over kneika	35
3.10 Vanskelig å lykkes når den unge unndrar seg kontakt	36
3.11 Hva viser eksemplene?	37
4. Lindesneslosens utvikling 2014–2019 i lys av IPS-kvalitetsskala	38
4.1 Utvikling	38
4.2 Vurderinger av fremmende og hemmende faktorer for prosjektet.	44
4.3 Utvikling eller implementering – kort oppsummering.	47
5. Hvordan har det gått med de som har fått bistand fra Lindesneslosen? Ungdommenes og losenes tilbakemeldinger	48
5.1 Ungdommenes egne opplysninger i 2020.....	48
5.2 Losenes egne vurderinger av Lindesneslosens betydning	55
5.3 Oppsummering	57
6. Hvordan oppfatter samarbeidende instanser i regionen Lindesneslosen?	59
6.1 Oppfatninger av Lindesneslosen.....	59
6.2 Lindesneslosens innvirkning på samarbeidspartnerne	60
6.3 Lindesneslosens sterke sider	61
6.4 Lindesneslosens svake sider	62
6.5 Inntrykk av Lindesneslosen samlet sett	62
6.6 Lindesneslosens betydning basert på samarbeidspartneres vurderinger	63
7. Utviklingen i Lindesnesregionen basert på registerdata	65

7.1.	Data, utvalg og analyser.....	65
7.2.	Gjennomføring videregående skole	66
7.3.	Arbeidsavklaringspenger	68
7.4.	Uføretrygd.....	70
7.1	Sosialhjelp	72
7.2	NEET	74
7.3	Oppsummering og tolkning: Lindesneslosens betydning basert på registerdata	76
8.	Sammenstilling og vurdering av Lindesneslosen	78
8.1	Hva er resultatene?	78
8.2	Hvorfor finner vi ikke resultater i statistikk på regionalt nivå?	82
8.3	Supported Employment og Lindesneslosen	83
8.4	Nyskaping, men fremdeles utfordringer	83
9.	Sluttvurdering og konklusjon	86
	Litteratur.....	89
	Vedlegg	92
	Vedlegg 1 – Kvalitetsmålingsskala – justert 2016.....	92
	Vedlegg 2 – Spørsmål til telefonintervju av ungdom som har fått bistand.....	95
	Vedlegg 3 - Intervjuguide samarbeidspartnere til Lindesneslosen	97

Figurer

Figur 1	Lindesneslos-modellen	27
Figur 2	Fullføring av videregående skole i Norge	67
Figur 3	Fullføring av videregående skole innen 4 år	68
Figur 4	Fullføring av videregående skole innen 5 år	68
Figur 5	Utvikling av AAP-mottakere i Norge.....	69
Figur 6	AAP 18 til 19 år	70
Figur 7	Utvikling i uføre i Norge.....	71
Figur 8	Uføre 22 år	71
Figur 9	Utvikling av sosialhjelpsmottakere i Norge	73
Figur 10	Utvikling av NEET i Norge	74
Figur 11	NEET 22 år	75

Tabeller

Tabell 1	Ungdommenes egen statusrapportering – hovedkategorier	49
Tabell 2	Ungdommenes egen statusrapportering – gjensidig utelukkende kategorier	50
Tabell 3	Finansieringskilder - hovedkategorier	50
Tabell 4	Finansieringskilder – gjensidig utelukkende kategorier	51
Tabell 5	Stønader fra NAV i 2020	51
Tabell 6	Betydningen av Koronapandemien for arbeid, læreplass og utdanning mm.....	52
Tabell 7	Hvor viktig har Lindesneslosen vært? Ungdommenes vurderinger.....	53
Tabell 8	Utfall basert på losenes beskrivelser pr januar 2018	56
Tabell 9	Andel fullført VGS, etter region og periode	67
Tabell 10	Har mottatt AAP, etter region og periode	69
Tabell 11	Har mottatt uføretrygd, etter region og periode	72
Tabell 12	Har mottatt sosialhjelp, etter region og periode.....	73
Tabell 13	NEET etter region og periode.....	75

Sammendrag av rapporten

Prosjekt og følgeforskning

Arbeidsforskningsinstituttet AFI fikk våren 2014 midler fra Sørlandets Kompetansefond for å evaluere prosjektet Lindesneslosen. Lindesneslos-prosjektet foregikk fra høsten 2014 til og med høsten 2017. Prosjektstillingene i Lindesneslosen ble finansiert av Vest-Agder fylkeskommune (Oppfølgingstjeneste / OT-stillingene), NAV (prosjektmedarbeiderstillingene) og kommunene i Lindesnesregionen (prosjektlederstillingen). Prosjektet fikk også støtte fra Sørlandets Kompetansefond. Forskningen består av en følgeevaluering og en registerdataanalyse. Dette er sluttrapporten.

Situasjonen for mange av ungdommene før de kom med i Lindesneslosen var høyt fravær, manglende vurdering i fag på skolen, og fare for å miste skoleplassen. Typiske utfordringer var nederlagserfaringer, dårlig selvfølelse, belastende sosial arv og stigma. Oppmøteproblematikk og rus- eller psykiske utfordringer gikk hyppig igjen. En del av ungdommene var syke. Noen hadde problemer med å stå opp om morgenen eller med å finne en praksisplass. Flere bodde alene, noen hadde ustabile boforhold.

Prosjektet skulle samordne innsats fra NAV, Fylkeskommunen og kommunene i regionen, og utgjøre et helhetlig tilbud til de ungdommene som hadde behov for det. Losene samarbeidet tett med oppfølgingstjenesten og kontaktlærerne, og med de instanser i hjelpeapparatet som til enhver tid var relevante for den enkelte unge. Lindesnesmodellen bygde på den individuelle oppfølgingsmodellen i Supported Employment / Education, som kan vise til gode resultater når det gjelder overgangsproblematikk og inkludering på arbeidsmarkedet for utsatte grupper (Frøyland & Spjelkavik, 2014). Lindesneslosen arbeidet etter og tilpasset Supported Employment for bruk i skolen. Losene fant sammen med ungdommene fram til den enkeltes interesser, styrker og bistandsbehov når det gjaldt utdanning eller arbeid. Hovedmål var å undersøke om denne modellen med proaktiv oppfølging, individuell tilrettelegging og tett samarbeid med lærere og arbeidsgivere kunne redusere skolefravall og unges overgang til uføretrygd.

For flertallet av ungdommene var målet med oppfølgingen å fullføre videregående skole eller deler av denne. I noen tilfeller var målet formulert som å tilpasse eller justere skolesituasjonen til den enkelte. For noen av de yngste var målet å finne riktig(ere) skolevalg. For en del av deltakerne var oppfølgingen rettet inn mot å gjennomføre arbeidspraksis eller læreplan.

Ungdommene og deres tilbakemeldinger

Totalt hadde 132 ungdommer fått bistand, ifølge prosjektets interne statistikk, i løpet av prosjektperioden, det vil si årene 2014–2017. Disse ungdommene var bosatt i kommunene Audnedal, Lindesnes, Mandal, Marnardal og Åseral. Omtrent 37 prosent var jenter (48) og 63 prosent var gutter (81). Ungdommene var født mellom 1989 og 2002 med de største kullene født i årene 1996–2000. De fleste som fikk bistand var, ifølge losene, elever på yrkesfaglige studieretninger. De aller fleste var elever ved Mandal videregående skole, men noen også ved Byremo og noen fra ungdomsskolene i regionen.

Ved ny gjennomgang av interne registreringer våren 2020 som i tillegg til prosjektperioden også omfattet årene 2018 og 2019, greide Lindesneslosen å framskaffe kontaktinformasjon til totalt 155 ungdommer som hadde fått bistand i perioden 2014–2019. (Det totale tallet ungdommer som

har fått bistand er noe høyere, antakelig omtrent 180. Usikkerheten skyldes mangelfulle interne registreringer i prosjektets første år). Alle disse 155 ungdommene ble våren 2020 kontaktet per telefon, av Lindesneslosene. De fikk kontakt med 138 av dem og 126 var villige til å svare på noen spørsmål om egen situasjon på intervjudtidspunktet.

En forholdsvis stor andel av ungdommene oppgav at de var i en eller annen form for arbeid (hel- eller deltid), våren 2020. Dette gjaldt 36 prosent av deltakere for årene 2014–2019, 44 prosent av deltakerne i prosjektperioden 2014–2017, og over halvparten (55 prosent) av de eldste ungdommene (født 92–99) som har fått bistand. Før koronapandemien kom var en enda større andel av disse i arbeid.

- Dette viser at en forholdsvis stor andel av de ungdommene som Lindesneslosen yter bistand til, over tid får arbeidserfaringer og kommer i arbeid. Vi tolker dette som et tegn på at ungdommer i Lindesnesregionen med betydelige utfordringer og bistandsbehov, kan fungere i ordinært lønnet arbeid, og at dette igjen er et argument for å jobbe med inkludering av denne målgruppen i eller ved hjelp av ordinært arbeid – slik Lindesneslosen gjør.

10 prosent oppgav å være helt ledige på intervjudtidspunktet. Blant de som fikk bistand i prosjektperioden 2014–2017 oppgav 13 prosent å være helt ledige. Blant de eldste (født 92–99) oppgav 8 prosent å være helt ledige.

- Vi tolker disse resultatene som et tegn på at et lite mindretall av de ungdommene Lindesneslosen yter bistand til – og som har betydelige utfordringer – ser ut til å falle inn i fullstendig ledighet de første årene etter at de har fått bistand.

Blant samtlige ungdommer som har fått bistand fra Lindesneslosen mottok omtrent en av tre økonomisk bistand fra NAV i 2020, og disse fordeler seg nokså likt på uføretrygd, AAP og sosialhjelp (omtrent én av ti fikk hver av disse). Blant de eldste oppgav halvparten (omtrent like mange som fikk lønn fra arbeidsgiver) at de fikk en NAV-ytelse i 2020.

- Dette tolker vi som en indikasjon på at en forholdsvis stor andel de ungdommene som Lindesneslosen yter bistand til, får økonomisk bistand fra NAV noen år etterpå.

Selv om ungdommene i all hovedsak vurderer det slik at Lindesneslosen har hatt stor eller avgjørende betydning for dem, så sier tallene ovenfor lite om hva slags effekt eller virkning Lindesneslosen har hatt, og om hvordan situasjonen ville ha vært om Lindesneslosen ikke var der. Det er sannsynlig at flere av ungdommene ville ha fått seg jobb også om de ikke hadde fått bistand fra Lindesneslosen.

Losenes vurderinger

Ifølge losene har de ungdommene som har fått «mye» ut av bistanden kommet i lære, fått vurdering i alle fag til jul, bestått vg3, redusert fraværet på skolen eller kommet i arbeid. De som har fått «noe» ut av bistanden beskrives som å ha fått en tryggere hverdag, redusert fravær, men har fremdeles behov for mye oppfølging. Losene erfarer også at noen i liten grad har fått noe ut av bistanden.

Fast ordinært arbeid er et lite framtreddende resultat av losenes bistand, mens arbeidspraksis eller lære er mer framtreddende. Slik losene selv vurderer det, bidrar de i større grad til økt tilstedeværelse og gjennomføring av skole enn til vanlig arbeid, selv om samhandling med arbeidsplasser inngår i en forholdsvis stor andel av enkeltsakene, i form av læreplass,

arbeidspraksis eller lærekandidat. I sum ser losene ut til å bidra til en rekke typer ulike utfall og forbedringer i den enkeltes livssituasjon. Fellesnevneren er at de gis hjelp til noe som er relevant for skolegjennomføring og senere arbeid. Losene bidrar til forbedringer på et svært vidt felt knyttet til hvordan den unge har det og håndterer livssituasjonen sin.

Samarbeidspartneres vurderinger

Samarbeidspartnerne oppfatter Lindesneslosen som en tjeneste og fagpersoner med god evne til å bygge kontakt med utsatt ungdom, som ikke gir opp der andre gir opp, og som fungerer som bindeledd mellom ungdom, skole, hjem, arbeidsplass og andre involverte instanser. Lindesneslosen fanger opp de som faller mellom de ulike delene av det institusjonelle systemet og har en viktig oppsøkende rolle. Lindesneslosen får en viktig rolle fordi skole (kontaktlærer, sosiallærer, OT), PPT, NAV, barnevern ikke har mandat eller ressurser til å gjøre tilsvarende oppfølging. Lindesneslosen bidrar også der systemdelene ikke får til godt nok tverretattlig samarbeid.

Noen trekker fram Supported Employment-tilnærmingen som et viktig bidrag fra Lindesneslosen, og erfarer at losene spiller viktige roller i arbeidsinkludering og på dette området supplerer med både kunnskap, kompetanse og faktisk arbeid, til forskjell fra de fleste samarbeidsinstansene. I tillegg til Lindesneslosen er det i hovedsak NAV-veiledere, kontaktlærere med ansvar for praksisperioder og opplæringskontor med ansvar for lærlinger som har ansvar for å følge opp både ungdom og arbeidsgivere, men ingen av disse er i posisjon til å gjøre det med samme tyngde som Lindesneslosen. Ved å være bindeledd mellom ungdomsskole og videregående (og andre) og ved å oppsøke og følge opp både ungdom, bedrifter og foreldre, representerer Lindesneslosen en tjeneste som ingen andre representerer.

Samtidig peker noen på at Lindesneslosen intervensjoner på områder der de *mangler* faglig kompetanse. Dette kan være knyttet til mangler ved den enkelte los sin kompetanse og erfaring, eller mer generelt til losene som gruppe. Det kan også skyldes at losen har et uklart mandat, er for lite kjent blant de etablerte systemaktørene, eller at losen ikke jobber integrert nok med etablerte institusjoner.

Registerdataanalyser

Ved bruk av registerdata har vi sammenlignet utviklingen i Lindesnesregionen fra før Lindesneslosen ble opprettet (1973-1983-årgangene) til de ungdommene som har blitt tettest fulgt opp av Lindesneslosen i prosjektperioden (1996 til 2000-årgangene). Utviklingen i Lindesnesregionen sammenlignes med utviklingen i landet ellers. Funnene viser at mens andelen som fullfører videregående skole etter 4 og 5 år har bedret seg signifikant nasjonalt, har ikke Lindesnesregionen hatt en like positiv utvikling. Mens Lindesnesregionen hadde en signifikant bedre gjennomføringsstatistikk enn landssnittet, så har denne forskjellen minnet. Når det gjelder ytelse fra NAV, har andelen uføre ved 22 år økt signifikant mer i Lindesneslosen enn landet for øvrig, mens utviklingen i andelen som mottar sosialhjelp ikke har vært signifikant forskjellig for noen aldersgrupper. Mens Lindesnesregionen hadde en høyere andel unge som mottok AAP før Lindesneslosen ble etablert, så har denne forskjellen blitt signifikant redusert for mottakere mellom 18 og 19 år. For de aller fleste utfallene har utviklingen i Lindesnesregionen likevel ikke avvirket signifikant fra utviklingen i landet ellers. Vi finner også at andelen unge som ikke hadde vært i arbeid eller utdanning i løpet av et år var signifikant lavere i Lindesnesregionen før

Lindesneslos-prosjektet. For den eldste årgangen har det vært en signifikant økning i andelen utenfor enn landsgjennomsnittet.

Sett under ett viser ikke registeranalysene noen samlet tegn til forbedring i Lindesnesregionen sammenlignet med landet ellers når det gjelder gjennomføring av videregående skole, bruk av ytelse eller andel unge med NEET status i etterkant av at Lindesneslosen ble etablert.

Det er viktig å tolke disse resultatene med stor forsiktighet i forhold til eventuelle virkninger av Lindesneslosen. Dette blant annet fordi tallmaterialet er hentet ut fra alle unge i regionen, og ikke utelukkende de som har blitt fulgt opp av Lindesneslosen. Utviklingen som beskrives gjennom registerdataene dekker dermed også et stort antall ungdommer som ikke har blitt fulgt opp av Lindesneslosen. Det kan også ha skjedd andre endringer i utfallene som ikke er relatert til Lindesneslosen, og som vi ikke kan kontrollere for. Vi vil også understreke at når vi sammenligner utviklingen med landet for øvrig så sammenligner vi også Lindesneslosen med summen av alle andre tiltak gjort i andre regioner i samme tidsperiode. Fraværet av klare resultater i regionale tall betyr dermed ikke at Lindesneslosen ikke har hatt betydning for de ungdommene som har fått bistand, men at den forskjellen Losen eventuelt utgjør ikke slår ut i regionale tall.

Vurderinger

De kvalitative undersøkelsene viser at Lindesneslosene yter en bistand som hjelper unge som enten har falt ut av skole eller står i fare for å gjøre det, til økt tilstedeværelse i skolen, økt gjennomføring, mer arbeidserfaring, mer mestring og motivasjon. Samtidig viser undersøkelsene at ungdom som har fått bistand, senere kan falle tilbake til situasjonen de var i.

En erfaring med Lindesneslosen er at det å arbeide med deler av denne målgruppa er krevende og at tett oppfølging må ytes over lang tid, det vil si flere år. Mens noen ungdommer som har fått bistand fra losen ser ut til å kunne klare seg rimelig bra når noen vesentlige utfordringer er ryddet av veien, er erfaringen ellers at utfordringene er av en slik art at det er behov for langvarig og tett oppfølging. Erfaringene viser at med slik oppfølging kan den enkelte hjelpes til mer mestring både i skolen og på vanlige arbeidsplasser. Denne type bistand må gis over tid, og mer hyppig i perioder. Det er et klart inntrykk at Lindesneslosen har opprettholdt fokuset på de ungdommene som sliter mye, og at de ikke har forskjøvet innsatsen mot de unge som lettere kunne ha gitt resultater (såkalt «fløteskumming»).

Hovedinnsatsen i prosjektet har vært mer rettet mot skolegjennomføring enn mot ordinær ansettelse. Den skolerettede bistanden har dreid seg om større eller mindre forbedringer på veien mot skolefullføring, for eksempel knyttet til tilstedeværelse, oppførsel, mestring, læring, å få eller forbedre karakterer, eller gjennomføring av enkeltfag. En hovederfaring har vært at losene har brukt tid på å utøve en grunnleggende omsorg for mange av ungdommene, og som den skole- eller arbeidsrettede bistanden så har vært fundert på. Bruk av vanlige arbeidsplasser som del av dette arbeidet – og uten at ordinær ansettelse har vært målet – har vært et hovedgrep i prosjektet.

Lindesneslos-prosjektet framstår først og fremst som et utviklingsprosjekt og ikke som implementering av en klart definert modell. Det tok tid å få organisasjonen for Lindesneslosen satt og fulltallig. Det har vært utskiftninger i prosjektstaben i både 2015, 2016, 2017 og 2018. Tross utskiftninger har det også vært kontinuitet som har skapt utvikling og læring. Det er gjort viktige erfaringer knyttet til bistandsbehov for målgruppa, samarbeidsformer med skole, arbeidsliv, og det øvrige hjelpeapparatet, utfordringer i arbeidet med målgruppa og i samarbeidet omkring dem.

Supported Employment (SE) var prosjektets utgangspunkt. Å bruke SE-tilnærmingen som en faglig plattform overfor denne målgruppen erfares som både konstruktivt og nyttig. Samtidig kan SE-tilnærmingen lett forstås som for snever i oppfølgingen av denne målgruppa, særlig når det gjelder det strenge arbeidsfokuset, i betydningen ansettelse i arbeid. Lindesneslosen har supplert SE med klarere fokus på utvikling av mestringstro («motivasjonsarbeid») i samarbeid med lokalt arbeidsliv, for å finne retning i livet, og (om)valg av studieretning og oppsøkende virksomhet. Det å finne fram til en hensiktsmessig måte å bruke SE på var en del av utviklingen av Lindesneslosen. I og med at kun noen få av losene hadde erfaring med SE-tilnærmingen fra før, tok det tid å lære og forstå SE. Noen av de prosjektansatte var ikke innstilt på å lære SE, og sluttet underveis. Prosjektet brukte også tid på å finne sin plass innenfor skolesystemet og på å etablere gode samarbeidsrelasjoner med andre aktører. Prosjektet har slik brukt tid både på å utvikle Lindesneslosen som modell for arbeidet med denne målgruppa, ved å opparbeide seg kunnskap og erfaring i SE, og på å etablere konstruktivt samarbeid med skole, arbeidsliv og andre relevante samarbeidsinstanser.

Lindesneslos-prosjektet framstår som utvikling av en ny modell basert på en tilpassing av SE for bruk på elever i ungdoms- og videregående skole. Lindesneslos-modellen som ordinært tilbud knyttet til elevtjenestene ved Mandal videregående skole fra og med januar 2018, er så langt vi kan se en organisatorisk nyskaping i skolesystemet. Modellen tilfører skolen spisskompetanse på hvordan å bruke vanlige arbeidsplasser på en mer systematisk og metodisk måte, for å hjelpe de mest utsatte og sårbare elevene til mestring og gjennomføring av skole. Lindesneslosen har utviklet flere tilnærminger til hvordan arbeidsplasser kan brukes på en slik måte at enkeltelever kan få et mer individuelt tilpasset skoleopplegg der bruk av vanlige arbeidsplasser utgjør et kjerneelement med skreddersydd opplæring som skolene vanligvis ikke klarer å tilby, fasilitert gjennom samarbeid med lokale arbeidsgivere og tett oppfølging fra Lindesneslosen.

Prosjektet hadde flere målsettinger:

1. Prosjektet og dets samarbeidspartnere skulle sørge for at ungdom
 - a. fikk individuell, tilpasset oppfølging
 - b. gjennomførte planlagt utdanning, eller
 - c. kom i ordinært arbeid.
2. Prosjektet skulle medvirke positivt til høyere gjennomføringsprosent for videregående skoler i Vest-Agder.
3. Et sentralt mål var å undersøke om proaktiv oppfølging, individuell tilrettelegging og tett samarbeid med lærere og arbeidsgivere kunne
 - a. redusere skolefravall
 - b. redusere overgang av unge til uføretrygd.
4. Antall unge på Arbeidsavklaringspenger (AAP) skulle i løpet av perioden reduseres til landsgjennomsnittet.

Hva har Lindesneslosen oppnådd på disse punktene?

Individuelt tilpasset oppfølging?

Våre kvalitative data viser at prosjektet har bidratt til mer individuell og tilpasset oppfølging av ungdom i målgruppa. Som vi har sett, framgår dette ikke bare av de ansatte i Lindesneslosens beskrivelser og dokumentasjon, men også beskrivelser fra ungdommene selv og samarbeidspartnere. På dette punktet har prosjektet levert godt.

Våre kvalitative data viser at kun noen få av deltakerne har kommet i vanlig lønnet jobb i løpet av bistandsperioden, men at en forholdsvis stor andel av dem gjør det over noe tid, samt at

Lindesneslosen har benyttet vanlige arbeidsplasser som del av bistanden til en stor andel av deltakerne, og slik benyttet ordinært arbeid som middel til inkludering.

Bedre skolegjennomføring?

Nullpunktsanalysen vår viste at Lindesnesregionen allerede før Lindesneslos-prosjektet startet gjorde det likt med eller bedre enn resten av landet på skoleparametere knyttet til overganger og frafall. Våre kvalitative studier viser at flertallet av ungdommene som har fått bistand fra Lindesneslosen har fått hjelp til å gjennomføre mer skole bedre enn de sannsynligvis ellers ville ha gjort. Flere informanter hevder også at Lindesneslosen har vært medvirkende til en bedret lokal gjennomføringsprosent. Imidlertid viser analysene gjort på registerdata at den nasjonale utviklingen for gjennomføring etter 4 og 5 år har vært signifikant bedre i landet ellers enn det vi finner i Lindesnesregionen. Landet ellers har slik nærmet seg nivået til Lindesnesregionen.

Færre mottakere av AAP, sosialhjelp eller uføretrygd?

Blant de ungdommene som Lindesneslosen kom i kontakt med våren 2020 (ca. 70 prosent av de ca. 180 som fikk bistand i perioden 2014–2019), oppgir 11 at de våren 2020 fikk uføretrygd, 16 at de fikk AAP, og 13 at de fikk sosialhjelp. Analysene basert på registerdata viser en signifikant nedgang i andelen sosialhjelpsmottakere, men ingen signifikant forskjell i utvikling mellom Lindesnesregionen og landet ellers. Tallene viser en svak nedgang i andelen AAP-mottagere nasjonalt, og for den yngste aldersgruppen (18-19 år) har denne nedgangen vært signifikant brattere (større) i Lindesnesregionen. For uføre er bildet motsatt; en signifikant oppgang i andelen unge uføretrygdde nasjonalt, og for de eldste (22 år) er denne økningen brattere (større) i Lindesnes. Flere forhold peker i retning av at de ungdommene som Lindesneslosen har fulgt opp bare utgjør en liten del av gruppa som utgjør økningen i uføretrygd blant unge i den regionale statistikken. For de fleste utfallene ser vi ingen signifikant forskjell i utviklingen i Lindesnesregionen sammenlignet med landet ellers.

Lindesneslosens styrke

Lindesneslosen har etablert en tettere oppfølging av den enkelte ungdom enn det skolene og OT ellers har kapasitet til. Lindesneslosens oppfølgingsmetodikk framstår som mer fleksibel, proaktiv, oppsøkende og systematisk enn den oppfølgingen videregående skoler normalt har kapasitet og kompetanse til å utføre. Lindesneslosen har drevet aktiv «coaching» på arbeidsplass og har vært «medsitter» i klasserom. I tillegg har Lindesneslosen vært aktivt involvert i ungdomsskole og i overgangen fra ungdomsskole til videregående skole.

Lindesneslosen har kommet i posisjon til å hjelpe en betydelig andel unge i Lindesnesregionen som sliter med helse, hjemmesituasjon, skolegang eller arbeid. Erfaringene er gode i den forstand at de peker i retning av at losene lykkes med både å bygge tillit og utvikle mestringstro hos ungdommene, og som pådrivere i samarbeidet med andre instanser om enkeltsaker. Samarbeidet med både NAV, de videregående skolene og ungdomsskolene har gått stadig bedre, og samarbeidsinstansene erfarer i hovedsak at Lindesneslosen yter en bistand som de selv ikke har kapasitet til og ofte heller ikke har kompetanse til å utøve. Losene har arbeidet mye ut mot lokalt næringsliv og etablert et godt samarbeid også her.

Utviklingen av Lindesneslosen har styrket vår antakelse om at implementering av en tilnærming basert på prinsippene i Supported Employment/Education i norsk videregående skole kan løfte systematikken og kvaliteten i skolens bruk av vanlige arbeidsplasser. Dette kan bidra til å styrke skolegjennomføringen og å bedre overgangen til vanlig arbeid for ungdom som av ulike grunner står i fare for å bli en del av «utenforskapet». Modellen viser et tydelig potensial til å forbedre

metodene for samarbeid med det lokale arbeidslivet i oppfølgingen av ungdommer som sliter med livene sine samtidig som de er elever, enten de er i skolen eller på arbeidsplass.

Målgruppa for Lindesneslosen, utsatt ungdom, framstår som annerledes og til dels mer utfordrende å arbeide med enn de typiske målgruppene i IPS/SE, blant annet fordi den har en annen organisatorisk forankring enn NAV eller psykisk helse, oppfølgingen handler i mindre grad om arbeidsinkludering, og målgruppen omfatter personer som ofte tilskrives «manglende motivasjon» og «motstand mot hjelp».

1. Innledning og bakgrunn

Bekymringen for marginalisering og utenforskap blant utsatt ungdom har vært stor både i Norge, Norden og i Europa over flere år (Frøyland, 2016a, 2016b, 2017, 2018; Frøyland & Spjelkavik, 2014; Hammer & Hyggen, 2013; Mascherini, Massimiliano, Salvatore, Meierkord & Jungblot, 2012; Olsen, Hyggen, Tägtström & Kolouh-Söderlund, 2016; Sletten & Hyggen, 2013; Wulf-Andersen, Olsen & Follesø, 2016). Skolefravall hemmer produktiviteten og konkurranseevnen, og utvikler fattigdom og sosial eksklusjon. Unge mennesker som forlater opplæring tidlig kan møte alvorlige problemer på arbeidsmarkedet (Brekke, 2014; Falch & Nyhus, 2011; Kim, 2013), selv om mange av dem likevel kommer i arbeid over noe tid (Vogt, Lorentzen & Hansen, 2020).

Flere prosjekter og satsinger er gjennomført eller pågår for å hindre frafall fra skolen og forbedre overgangen til arbeid (Follesø et al., 2011; Frøyland, 2012; Sletten, Bakken & Sandlie, 2013). De siste årene har utviklingen vært positiv når det gjelder tall for gjennomføring av videregående skole, men samtidig viser statistikk at utfordringene knyttet til økende utenforskap særlig blant utsatte unge på ingen måte er løst så langt (Widding-Havnerås, 2016). Frøyland mfl. (2016) beskrev basert på en evaluering målgruppa utsatt ungdom slik:

«Utsatt ungdom» ... er et samlebegrep som peker på en svært heterogen gruppe unge. I denne gruppen kan for eksempel ungdom med funksjonshemninger, psykiske lidelser, lærevansker, psykisk utviklingshemning, rusvansker, kriminell aktivitet og atferdsvansker inngå. Mange av dem har lav selvfølelse etter år med nederlag, og de har liten tro på seg selv. Mange ønsker seg en jobb, men de opplever det som vanskelig å få tak i en. Vanlige utfordringer er dårlig og lite nettverk, manglende utdanning, mangel av bolig, eller dårlig økonomi. Vansker med å delta i sosiale sammenhenger og sosial angst er vanlig blant flere av ungdommene som inngår i denne målgruppen. De isolerer seg, «snur døgnnet», er ensomme og utrygge. Noen lever 'alternative liv' på nettet (sosiale media eller rollespill ('gaming')). En del av disse ungdommene har motivasjonsvansker og har dårlige erfaringer fra skolen. Flere av disse ungdommene har vokst opp i familier med begrensede ressurser og som over lang tid har fått trygd eller sosialstønad» (Frøyland et al., 2016, s. 17).

Et tidligere prosjekt, OSK - «Overganger, samarbeid og koordinering» (2009 - 2012), var en forløper for etableringen av Lindesneslosen. I OSK-prosjektet ble oppmerksomheten rettet mot behovet for støtte på den enkelte elevs ulike livsområder gjennom oppfølging mot skole, skoleklasse, arbeidsplass (bedriftsbesøk, jobbsmak, praksisplass, lærlingplass) og privat og faglig nettverk. Prosjekterfaringen var at individuell oppfølging og tilrettelegging for mestring bør være hovedfokus, med siktemål å gi bistand slik at den enkelte finner sin egen motivasjon og kan foreta valg, sette seg egne mål, satse på sine drømmer, lage sin egen karriereplan og utvikle egne mestringsstrategier (Bragdø 2012; Bragdø og Spjelkavik 2013).

Etableringen av en «losfunksjon» i Lindesnesregionen i perioden 2014-2017 hadde som ambisjon å redusere utenforskap og frafall fra skole og arbeid i denne regionen. Lindesnesregionen bestod da av følgende fem kommuner i Vest-Agder: Mandal, Marnardal, Åseral, Audnedal og Lindesnes. I 2020 ble Lindesnes, Mandal og Marnardal slått sammen til Lindesnes kommune, mens Audnedal ble slått sammen med Lyngdal kommune). I prosjektskissen¹ (s. 8) het det at:

Lostjenesten er et felles kraftløft for å forebygge store, felles utfordringer i framtiden i forhold til utenforskap og velferdsmessige utfordringer i Lindesnesregionen. De viktigste, offentlige aktørene i forhold til helse og velferd: NAV, fylkeskommunen og kommunene

¹

<https://www.lindesnesregionen.no/images/nydok/Prosjekter/Lindesneslosen/Dokumenter/Prosjektbeskrivelse/2014-05-08-LOSEN-Prosjektbeskrivelse%20-%20med%20vedlegg.pdf> (Lest 22.12.2015)

oppfordres til å forsterke og samordne sin innsats for å få ned antallet unge som dropper ut av utdanning og jobb.

Målgruppa for prosjektet var ungdom bosatt i Lindesnesregionen som hadde droppet ut av jobb eller utdanning, eller som stod i fare for å gjøre det. Prosjektets hovedmålgruppe var ungdom i alder tilsvarende videregående skole. Videre het det i prosjektbeskrivelsen at «det er ingen offentlig myndighet som har et formelt ansvar for å følge opp at ungdom etter avsluttet grunnskole faktisk kommer videre i jobb eller utdanning. Prosjektet skal ha fokus også på denne viktige overgangen.» Prosjektet hadde dermed også fokus på elever i regionens ungdomsskoler. Målet for prosjektet ble mer konkret beskrevet slik:

Gjennomføringen av prosjektet Lostjenesten i Lindesnesregionen forventes å ha mange positive effekter. Et konkret og målbart mål som prosjektet har satt seg er at antall unge på Arbeidsavklaringspenger i løpet av en 4-års periode skal reduseres ned til landsgjennomsnittet, noe som innebærer en reduksjon på 26 % tilsvarende 26 personer for gruppen opp til 29 år. For øvrig skal prosjektet medvirke i positiv retning for måloppnåelse i forhold til høyere gjennomføringsprosent for videregående skoler i Vest-Agder i samlet. (s.8)

Prosjektet fikk navnet «Lindesneslosen», og foregikk fra høsten 2014 til og med høsten 2017 ved Mandal Videregående skole og Byremo Videregående skole. Mens Mandal VGS er en stor skole med rundt 800 elever, er Byremo atskillig mindre med mellom 110 og 130 elever. Lindesneslosen hadde «hovedbase» på Mandal videregående skole, men var også til stede på Byremo en dag hver uke. En av losene fulgte i tillegg opp ungdomsskolene i kommunene.

Ved oppstart høsten 2014 bestod prosjektteamet av fem personer: Prosjektleder i full stilling, 2 nytilsatte prosjektmedarbeidere i full stilling, en OT-rådgiver i 60 prosent stilling, samt en OT-rådgiver i 40 prosent stilling (OT-andelen ble utvidet til 100 prosent fra januar 2015). Fra høsten 2015 kom ytterligere en los med ansvar for å følge spesielt opp samarbeidet med ungdomsskolene. Teamet bestod dermed fra det tidspunktet av 6 personer. Fra høsten 2017 var teamet redusert til 3 personer grunnet manglende finansiering i forlengingsperioden og at prosjektet snart skulle avsluttes.

Teamet hadde en sammensatt bakgrunn, blant annet med erfaring fra ungdomsarbeid, NAV, veilednings- og interessekartleggingsmetodikk, samt arbeidsmarkedstiltak (Arbeid med bistand). Stillingene i Lindesneslosen ble finansiert av Vest-Agder fylkeskommune (OT-stillingene), NAV (prosjektmedarbeiderstillingene) og kommunene i Lindesnesregionen (prosjektlederstillingen). Prosjektet fikk også støtte fra Sørlandets Kompetansecentrum. Totalt 10 personer har arbeidet som los i en kortere eller lenger periode i løpet av prosjektperioden, og ytterligere en er kommet til i ettertid.

Lindesneslosen bestod av «loser» eller «coacher» som sammen med brukeren skulle finne fram til den enkeltes interesser, styrker og bistandsbehov når det gjaldt utdanning eller arbeid. Denne modellen har vi kalt for Lindesneslosen. Hovedmål med forsøket var å teste om denne modellen med proaktiv oppfølging, individuell tilrettelegging og tett samarbeid med lærere og arbeidsgivere kunne redusere skolefravall og overgang av unge til uføretrygd. Prosjektet og dets samarbeidspartnere skulle sørge for at ungdom fikk individuell, tilpasset oppfølging og gjennomførte planlagt utdanning, eller kom i ordinært arbeid. For å lykkes med dette skulle prosjektet samordne innsats fra NAV, Fylkeskommunen og kommunene i regionen, og utgjøre et helhetlig tilbud til de ungdommene som hadde behov for det.

Vi antok ved innledningen av prosjektet at bistanden kom til å følge to hovedlinjer:

- a) bistand i retning av skolegjennomføring og avlagt eksamen (Supported Education), med fokus mot forebygging av frafall og tilrettelegging av skolesituasjonen internt på skolen. Ordinære arbeidsplasser benyttes etter behov som del av studiet i form av lære- eller lærlingeordninger, eller ulike varianter av praksis koblet til studiet.
- b) bistand i retning av lønnet ordinært arbeid for elever der dette er hensiktsmessig (Supported Employment). Jobbene kan være midlertidige eller faste. De kan forekomme i forbindelse med avbrekk fra skolegangen, eller som alternativ til skolegang når det er hensiktsmessig.

Losene skulle samarbeide tett med oppfølgingstjenesten og kontaktlærerne, og med de instanser i hjelpeapparatet som til enhver tid var relevante for den enkelte unge. Losenes måte å arbeide på skulle følges opp av evaluator gjennom regelmessige feltbesøk og vurderinger basert på en tilpasset Supported Employment/Supported Education kvalitetsskala (se mer om dette i neste kapittel).

1.1 Forskningsmetode

Forskningsprosjektet har hatt tre hovedfaser:

1. Et forprosjekt høsten 2014 der opplæring av de nyansatte losene, utvikling av en kvalitetsmålingsskala og en nullpunktsanalyse er sentrale elementer.
2. En gjennomføringsfase for årene 2014–2017 der det gjennomføres et årlig fagseminar med prosjektgruppa og en kvalitetsmåling basert på en kvalitetsmålingsskala. I tillegg lages årlig en kortfattet statusrapport fra prosjektet (hvorav dette er den andre).
3. En etterfase for årene 2018–2020 med registerdataanalyse, analyse av lokale prosjektregistreringer og oppsummerende kvalitativ og samlet analyse.

De årlige kvalitetsmålingene ble gjennomført i form av et dagsbesøk av to forskere som intervjuet losene. Kvalitetsskalaen som ble benyttet bygger på IPS-fidelityskalaen, som er grundig utprøvd i internasjonal forskning på arbeidsinkludering for pasienter i psykisk helsevern (Bejerholm, Areberg, Hofgren, Sandlund & Rinaldi, 2014; G. R. Bond, Drake & Campbell, 2016) og prøvd ut i 7 piloter i regi av Arbeids- og velferdsdirektoratet og Helsedirektoratet (Reme, 2016). Den aktuelle skalaen er tilpasset Lindesneslosen ved både å måle aktivitet som faller inn under Supported Employment og Supported Education.²

Hvert år har vi gjennomført et fagseminar (dagsseminar) der de involverte forskerne fra AFI sammen med losene og eventuelle andre aktuelle personer i fellesskap har gjennomgått erfaringer og metoder i prosjektet. Hensikten var blant annet å trekke lærdommer av erfaringer som er gjort, eventuelt finne alternative måter å løse utfordringer på, samt – til tross for at modellen er basert på den tette oppfølgingen i Supported Employment – å få et klarere bilde av hva slags oppfølgingsmodell Lindesneslosen utvikler seg til å bli.

Framdriftsplanen for evalueringen var som følger:

Høst 2014 – Forprosjekt

- Nullpunktsanalyse
- Opplæring
- Utvikling av kvalitetsstandard

² Fidelityskalaen i IPS er mer innrettet mot å måle «metodetrofasthet».

- Uprøving kvalitetsstandard

Vår 2015 – Gjennomføring

- Nullpunktsanalyse
- Fagseminar

Høst 2015 – Gjennomføring

- Første kvalitetsmåling
- Rapport første år

Vår 2016 – Gjennomføring

- Fagseminar

Høst 2016 – Gjennomføring

- Andre kvalitetsmåling
- Rapport andre år

Vår 2017 – Gjennomføring

- Fagseminar og tredje kvalitetsmåling

Høst 2017/2018 – Etterfase

- Innhenting av data SSB
- Nullpunkt og sluttanalyse registerdata
- Sluttrapport

Prosjektperioden ble forlenget med et halvt år og dermed ut 2017. På grunn av utvikling av nye løsninger i SSB besluttet vi tidlig i 2018 å satse på å måle resultater i etterkant av Lindesneslosen gjennom databasen Microdata som var under utvikling. Disse dataene ble brukt i den foreløpige sluttrapporten fra 2018, og også i den endelige sluttrapporten. Grunnet blant annet koronaviruspandemien i 2020 har utrulling og oppdateringen av mikrodata-basen tatt lenger tid enn planlagt, noe som har medført forsinkelser på denne endelige sluttrapporten. Tidspunktet for levering av endelig sluttrapport er dermed forskjøvet i forhold til opprinnelig gjennomføringsplan. Prosjektplanen er med disse unntakene blitt fulgt uten avvik.

1.2 Sentrale aktiviteter og hendelser i prosjektet

Følgende aktiviteter har vært sentrale:

Styringsgruppe

En styringsgruppe bestående av representant fra NAV (NAV-leder), representant for Vest-Agder fylkeskommune (rektor ved den videregående skolen), en representant for vertskommunen Mandal, samt en representant for rådmannsutvalget i Lindesnesregionen ble etablert tidlig høsten 2014. Senere kom også en representant for Oppvekstforum, Lindesnes med i styringsgruppa. Prosjektleder var sekretær for styringsgruppa. AFI har også hatt møte- og uttalerett i styringsgruppa, og har deltatt på de fleste styringsgruppemøter (som regel via Skype). Styringsgruppa har hatt omtrent 2 møter i semesteret, med noe økt hyppighet i perioder med ekstra behov.

Etablering og justeringer av losteamet

Prosjektperioden var preget av jevnlige utskiftninger i prosjektgruppa. Prosjektet startet opp høsten 2014 og det ble i løpet av sommer/høst 2014 ansatt tre loser. I tillegg til disse var to OT-rådgivere ved skolen tilknyttet prosjektet. I løpet av 2015 sluttet en av prosjektmedarbeiderne i tillegg til at en av OT-rådgiverne som var knyttet til prosjektet i 60 prosent gikk av med pensjon. To nye ansettelser av loser skjedde sommeren 2015. Høsten 2015 ble ytterligere en los med ansvar for samarbeid med de lokale ungdomsskolene ansatt i full stilling. Fra høsten 2015 var det totalt seks personer som jobbet i prosjektet i 5,4 årsverk.

I løpet av 2016 skjedde det ytterligere noen utskiftninger. En av losene som kom fra det lokale NAV-kontoret gikk tilbake til sin gamle stilling. Losstillingen ble lyst ut og besatt av en ny person fra august 2016. Samme år var en av de andre losene/faglig veileder sykemeldt over en lengre periode. Den totale bemanningen i prosjektet i 2016 lå dermed lavere enn planlagt.

Fra januar 2017 var losgruppa igjen fulltallig (6 personer) fram til 1.mai da en los gikk inn i svangerskapspermisjon. Fra juni gikk ytterligere en los tilbake til gammel stilling (pga. manglende finansiering i prosjektet), og i august gikk prosjektleder over i annen jobb. Høsten 2017 var det dermed kun tre loser i prosjektet. Dette halvåret kunne Lindesneslosen, grunnet den lavere bemanningen, ikke kunnet ta inn nye ungdommer. De gjenværende losene måtte bruke mer tid på administrative oppgaver enn tidligere, samtidig som det var usikkerhet rundt prosjektets videreføring og deres egne stillinger. Lindesneslosen fikk reaksjoner på den reduserte kapasiteten fra flere samarbeidende skoler, som ikke fikk samme grad av oppfølging fra Lindesneslosen som tidligere.

Prosjektgruppa har i de periodene de har vært fulltallig (6 personer) (i 2016 og 2017) hatt to ukentlige samarbeidsmøter internt, og har også gjennomført egne interne prosjektsamlinger. Losene har utarbeidet et strategidokument og interne rutinebeskrivelser som er diskutert i styringsgruppa og som har blitt videreutviklet underveis i prosjektperioden.

Lindesneslosene har brukt underveisrapportene som faglige innspill på egen arbeidsform og innretning, og har i fellesskap gått gjennom disse og vurdert og/eller justert egen praksis inspirert av innholdet i rapportene. Flere av losene tok våren 2017 kurs i Motiverende intervju, blant annet som følge av anbefalinger i underveisrapport 2 (Frøyland & Spjelkavik, 2017). Selv pekte losene på at de gradvis har brukt hverandre bedre som team gjennom å diskutere aktuelle saker seg imellom. Losene har også formidlet at de gradvis har fått en bedre relasjon til lærerne ved at lærerne vet mer hva losen kan bidra med, og ved at losen selv også har blitt mer tydelig utad.

Sett fra evaluators ståsted framstår våren 2017 som den perioden da Lindesneslosen var mest operativ både i form av at prosjektteamet da var fulltallig og oppfølgingskompetansen var tydeligere og bedre utviklet enn i tidligere faser. Fra og med høsten 2017 ble Lindesneslosen lagt inn under elevtjenestene ved den videregående skolen, og ble dermed integrert i en av skolens avdelinger. Losene erfarte at dette medførte at de i større grad enn tidligere tok del i den tverrfaglige diskusjonen på skolen.

Fra og med januar 2018 var Lindesneslosen et fast tiltak med fire loser som yter tjenester til kommunene Mandal, Marnardal og Lindesnes (fra 2020 inngikk alle disse i Lindesnes kommune). Audnedal og Åseral var ikke lenger med i samarbeidet omkring losen. Lindesneslosen følger likevel opp Byremo videregående skole i kraft av at dette ligger innenfor OT sitt ansvarsområde.

Base i den videregående skolen og ungdomsskolene

Losene har hatt hovedbase ved Mandal videregående skole, men hadde fra høsten 2015 også fast kontorplass ved Byremo videregående skole (hver fredag). Det var da etablert dialog med rektor, helsesøster, rådgiver og avdelingsledere ved Byremo, samt at deltakelse i TO-teamet (tilrettelagt opplæring) på Byremo var under etablering. Det tok noe tid før relasjonen med Byremo var godt etablert. Utover høsten 2015 var losen regelmessig til stede på skolen, delt mellom prosjektleder og OT-rådgiver. Fra og med våren 2016 ble det gjennomført faste møter med TO-team ved Byremo VGS, hvor to personer fra Lindesneslosen møtte. Siden 2016 har i tillegg losen som er ansvarlig for å følge opp elever fra ungdomsskolen, vært jevnlig innom Byremo videregående skole.

Samarbeidet med ungdomsskolene har hovedsakelig foregått gjennom losen som ble ansatt høsten 2015. Denne losen har regelmessig (ukentlig) besøkt hver skole og til enhver tid fulgt opp 1–2 ungdommer fra hver skole i samarbeid med andre ansatte ved skolen. Ungdomsskolene Lindesneslosen har samarbeidet med er: Vassmyra, Blomdalen, Lindesnes, Byremo, Åseral og Marnar.

I tillegg har Lindesneslosen hver vår deltatt på overføringsmøter med den enkelte ungdomsskole. Disse møtene dreier seg om planlegging og koordinering av overgangen fra ungdomsskole til videregående skole for de elevene som har hatt utfordringer på ungdomsskolen.

Justering av alder for målgruppa

Våren 2016 ble det gjort en justering i alder på målgruppa for Lindesneslosen fra 15–25 år til 15–21 år. Justeringen var basert på et ønske fra det lokale NAV-kontoret. Justeringen passet bra med den faktiske rekrutteringen til prosjektet, og justeringen medførte ifølge losene ikke avvising av potensielle deltakere. De unge som har hatt mest behov for bistanden, er ifølge losene unge som ikke har voksne rundt seg som tar ansvar.

Implementeringsseminar med rådmennene i involverte kommuner

Juni 2017 ble det arrangert et seminar med rådmennene fra samtlige involverte kommuner i Lindesnesregionen. Rådmennene og andre aktører var svært positive til videreføring, og en plan for videre arbeid mot videreføring av prosjektet fra januar 2018 ble skissert.

1.3 Forskningsaktiviteter 2014–2018

Tidlig høsten 2014 ble det gjennomført et halvdagsseminar der de nytilsatte losene og forskerne ved AFI møttes for å bli kjent med hverandre, utveksle tanker om prosjektet og legge planer. Følgende aktiviteter har vært sentrale fra forskningshold i prosjektet:

Opplæring i femtrinnsprosessen i Supported Employment

Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA – senere kalt OsloMet) gjennomførte høsten 2014 et todagers opplæringsseminar i Supported Employment, i tett samarbeid med en av losene som har utdanning i Supported Employment fra tidligere. Opplæringen var sentrert rundt femtrinnsprosessen i Supported Employment (nærmere beskrevet i kap 2.2). Samtlige prosjektansatte deltok.

Utvikling av kvalitetmålingsskala etter mal fra IPS kvalitetsskala

Høsten 2014 utviklet AFI en skisse til en tilpasset Supported Employment/Education kvalitetsskala for Lindesneslosen. Skalaen var inspirert av fidelityskalaen som er utviklet i SE-

varianten Individual Placement and Support (IPS). IPS – som på norsk har fått betegnelsen «Individuell jobbstøtte» – er Supported Employment utviklet spesielt for mennesker med alvorlige psykiske lidelser, og hvor jobbspesialisten er organisert som en integrert del av et behandlingsteam. IPS har fått høy anerkjennelse innen det psykiatriske helsevesenet gjennom sterk vektlegging av praksis med forholdsvis strenge krav til metodeloyalitet (Robert E. Drake, Bond & Becker, 2012; Erik Falkum & Berge, 2013; Schafft, 2009).³ Skissen til kvalitetsskala har blitt benyttet som intervjuguide for intervjuer med losene ved et feltbesøk hvert år gjennom prosjektperioden (Revidert versjon av kvalitetsskalaen finnes i vedlegg 1).

Fagseminar

I mai 2015 gjennomførte AFI et fagseminar med losene. Programmet bestod av en gjennomgang av losenes praksis og erfarte utfordringer så langt. Tema var blant annet rekruttering av deltakere, samarbeid på/med skolen på systemnivå og i enkeltsaker om skolegang, bruk av/samarbeid med ordinære arbeidsplasser, og bruk av/samarbeid med andre instanser. Tema var også samarbeid, rollefordeling, kompetanse og evt. ulike mandat internt i Lindesneslos-teamet.

AFI-forskerne gav kommentarer og innspill basert på informasjonen fra losene og øvrig prosjektdokumentasjon. I løpet av 2016 ble det avholdt slike fagseminar i mars og september. I 2017 i mai og i november.

Dialogkonferanse høsten 2015

I august 2015 ble det gjennomført en dialogkonferanse der sentrale lokale samarbeidspartnere på de videregående skolene og i hjelpeapparatet for øvrig deltok. Initiativet til konferansen kom fra prosjektgruppa. AFI ledet konferansen og omtrent 60 personer deltok. Deltakerne var hovedsakelig rådgivere eller kontaktlærere ved Mandal og Byremo videregående skoler og ansatte i NAV, men noen var også representanter for politiet, barnevern og kommune. Lindesneslosen har laget en oppsummering fra denne konferansen (finnes som vedlegg til første underveisrapport).

Fortløpende kontakt med prosjektleder

Det har underveis vært fortløpende kontakt på e-post og telefon mellom prosjektleder og leder for evalueringen. Her har ulike temaer knyttet til videre framdrift i prosjektet, rapportering etc. vært drøftet.

1.4 Forskningsaktiviteter etter prosjektslutt – 2018-2020

Aktiviteten med årlige treffpunkt/seminarer med Lindesneslos-teamet fortsatte også i 2018, 2019 og 2020. Vi gjennomførte i løpet av 2019 også en kvalitetsmåling i form av individuelle intervjuer med Lindesneslosene, med den tilpassede kvalitetsskalaen som intervjuguide.

Ved gjennomgang av interne registreringer våren 2020 kom Lindesneslosen til at de totalt hadde (eller kunne rekonstruere) kontaktinformasjon til 155 ungdommer som hadde fått bistand i perioden 2014–2019. Det reelle tallet ungdommer som har fått bistand er noe høyere (kanskje omtrent 180) på grunn av mangelfulle interne registreringer særlig for prosjektets første år og med kun en av losene fortsatt i teamet i 2020. Alle disse 155 ungdommene ble våren 2020 kontaktet per telefon av Lindesneslosene og intervjuet ved hjelp av en intervjuguide utarbeidet i

³ Les mer om fidelitymåling av IPS her: <http://www.dartmouth.edu/~ips/page19/page19.html>. Norsk versjon: <http://www.napha.no/multimedia/1951/IPS++Kvalitetsskala.pdf>.

samarbeid mellom Lindesneslosen og Arbeidsforskningsinstituttet. 126 ungdommer valgte å svare på spørsmålene. Tilbakemeldingene fra ungdommene gir informasjon om ungdommenes status per 2020, samt hvordan de har blitt påvirket av koronavirus-pandemien.

Høsten 2020 gjennomførte vi i tillegg en intervjuundersøkelse blant samarbeidspartnere til Lindesneslosen. Vi intervjuet totalt 18 personer fra instanser som Mandal Videregående skole, ungdomsskoler i regionen, PPT, barnevern, politi, psykiske helsetjenester, opplæringskontor og SLT og NAV. Intervjuene ble transkribert.

Vi stilte følgende spørsmål:

1. Kan du i korte trekk beskrive hva din jobb går ut på?
2. På hvilken måte og når har du samarbeidet med Lindesneslosen?
3. Hva er Lindesneslosen, slik du ser det?
4. Hva slags innvirkning/betydning har Lindesneslosen hatt på ditt arbeid når det gjelder sårbare/utsatte ungdommer?
5. Hva er Lindesneslosens sterke sider slik du ser det? Hva er det de er gode på? Hva får de til?
6. Hva er Lindesneslosens svake sider slik du ser det? Hva får de ikke til?
7. Er det ellers noe annet du vil trekke fram om Lindesneslosen og dens rolle eller betydning lokalt?

Høsten 2020 ble det også gjennomført registerdataanalyser (se detaljert redegjørelse i kapittel 7).

1.5 Rapportens oppbygning

I kapittel 2 gir vi en kortfattet innføring i Supported Employment, og en presisering av hva Lindesneslosen var (og er). I kapittel 3 presenterer vi ti eksempler på hvordan losene arbeider, og i kapittel 4 beskriver og vurderer vi hvordan Lindesneslosen har utviklet seg sett i lys av IPS-kvalitetsskala gjennom perioden 2014–2019.

I kapittel 5 beskriver vi status til ungdommene som har fått bistand fra Lindesneslosen våren 2020 basert på en spørreundersøkelse gjort blant ungdommene (ca. 80 prosent svar). Vi presenterer også losenes egne vurderinger av hvordan det har gått med ungdommene de har bistått. I kapittel 6 presenterer vi resultater fra intervjuer med en rekke samarbeidsinstanser gjort i 2020. Kapittel 7 inneholder en resultatanalyse basert på de registerdata som foreligger.

I kapittel 8 og 9 gjør vi en sluttvurdering av Lindesneslosens arbeid og konkluderer med hva vi mener er det viktigste som kan sies om losenes resultater og virksomhet.

2. Supported Employment og losmodellen⁴

I dette kapitlet gjør vi rede for Lindesneslosens opprinnelse, og beskriver dens rolle og tilnærming i lys av sentrale trekk ved Supported Employment (SE). I en kartlegging av SE i Europa (European Commission, 2011b) ble følgende definisjon av SE lagt til grunn:

- SE blir utført av en *jobbspesialist* som har til oppgave å hjelpe mennesker med nedsatt arbeidsevne med å få og beholde en lønnet jobb på det ordinære arbeidsmarkedet.
- Arbeidssøkeren er aktiv i sin egen prosess og medvirker i å *identifisere egne ferdigheter og jobbønsker* for å finne en passende jobb.
- Den som tilbyr SE, sørger for at brukeren får en vellykket inkludering på arbeidsplassen og gir oppfølging som også omfatter *støtte til arbeidsgiver og kolleger*.

2.1 Jobbspesialisten

Et vesentlig trekk ved SE er den aktive innsatsen fra en jobbspesialist. En rekke studier av denne type inkluderingsforløp i arbeidslivet har påpekt at jobbspesialisten har en nøkkelrolle (European Commission, 2011a, 2011b; Harvey, Szoc, Dela Rosa, Pohl & Jenkins, 2013; Spjelkavik, 2012; Wehman et al., 2012). Det er derfor viktig å studere nettopp jobbspesialistens kompetanse, rolle og funksjoner.

SE ble først utviklet i USA og Canada på 1970- og 1980-tallet, da med utgangspunkt i at personer med utviklingshemning og deres pårørende ikke ville akseptere at skjermet sysselsetting skulle være deres alternativ i en verden som i økende grad satte normalisering på dagsordenen (Frøyland & Spjelkavik, 2014). SE ble vanlig i stadig flere land utover på 1990-tallet, også i Europa, og med stadig nye målgrupper som befant seg i ytterkanten av arbeidsmarkedet, som mennesker med alvorlige psykiske lidelser (G. Bond, Dietzen, JH & Miller, 1995; R. E. Drake et al., 1994). Det finnes nå også en rekke spesialiserte SE-tilbud for mennesker med ulike nedsatte arbeids- eller funksjonsevner og bistandsbehov. Felles for dem alle er at de gir støtte til arbeidssøkere med omfattende bistandsbehov, og at jobbspesialisten spiller en nøkkelrolle (jf. European Commission 2011a). Dette ser ut til å være jobbspesialistens viktigste funksjoner:

- tett individuell oppfølging
- jobbmatch
- proaktiv dialog med arbeidsgivere
- jobbutvikling, jobbfastholdelse og karriereutvikling
- kunnskap om og tilgang til annen støtte i støttesystemet
- aktiv involvering av relevante deler av støtteapparatet

Lindesnesmodellen bygger på den individuelle oppfølgingsmodellen i Supported Employment / Education, som kan vise til gode resultater når det gjelder overgangsproblematikk og inkludering på arbeidsmarkedet for utsatte grupper (Frøyland & Spjelkavik, 2014). Selv om den evidensbaserte forskningen på dette feltet primært har vært knyttet til personer med psykiske lidelser, utviklingshemning og lærevansker, rapporteres det om positive effekter for personer med ulike typer utfordringer og diagnoser som har problemer i overgangen skole – arbeidsliv (Arbetsförmedlingen, 2017; Nøkleby, Blaasvær & Berg, 2017). En rekke studier og prosjekter understreker også viktigheten av å tilby overgangsveiledning, gjerne forankret i skolen, men som

⁴ Dette kapitlet bygger i stor grad på kapittel 1,2, 12 og 15 i Frøyland & Spjelkavik (red.) (2014).

opererer innenfor et partnerskap mellom skole og lokalt næringsliv (Luecking, 2009; Wehman, 2011). Rollen som overgangsveileder er spesifikt rettet mot oppfølgings- og tilretteleggingsbehov blant de som vurderer – eller står i fare for – å avslutte skolegangen. Overgangsveilederen er regelmessig til stede i skolen, men er ikke bundet av byråkratiske forordninger med hensyn til type og form på bistanden, og tilbyr individuell oppfølging både i og utenfor skolen.

Utgangspunktet for et prosjekt ved en videregående skole i Mandal (OSK-prosjektet, også omtalt som Mandalsprosjektet) i perioden 2009–2012, og altså før Lindesneslosen ble etablert (Bragdø og Spjelkavik 2013), var manglende koordinering og parallellitet i hjelpetilbudet til elever med behov for støtte og oppfølging for å fullføre videregående skole og/eller for å komme i jobb på det ordinære arbeidsmarkedet. Enkelt sagt tydet erfaringer og observasjoner på at det eksisterende støttesystemet ikke klarte å gi høvelig bistand til ungdom som faller ut – eller som står i fare for å falle ut – av videregående utdanning. Et økende antall unge kom inn i ulike skjermede tiltak via NAV, gjerne ved at de hadde søkt om – eller en stund mottatt – sosialhjelp. Fellesnevnerne for mange var at de ikke hadde fullført videregående skole, og at de hadde gått lenge uten aktivitet. Mange hadde pådratt seg merkelapper av typen «sosialt mistilpasset», «psykisk lidelse», «rusmisbruker» og «kriminell». Samtaler med mange av disse ungdommene gav et inntrykk av unge mennesker i et skolesystem der noe ofte «glapp», de mistet relasjonen til skolen og identifiserte seg mer som avvikere, sosialklienter eller klienter enn som skoleelever eller arbeidstakere. Mange hadde av ulike grunner sluttet å møte opp på skolen, eller de klarte ikke overgangen fra ungdomsskole til videregående skole eller fra videregående skole til arbeidsmarkedet.

Det ble påpekt at det har vært mye satsning på målgruppen både lokalt og regionalt, uten at frafallsprosenten var blitt vesentlig redusert eller at flere har benyttet seg av skoleretten sin. Det ble også vist til at tidligere prosjekter hadde vært mer knyttet opp mot andre etater og virksomheter (som NAV, attføringsbedrifter og private organisasjoner) enn mot skole. Det var bekymring for at den unge ofte mistet relasjonen til skole og det ordinære karriereforløpet for aldersgruppen. Det var bekymring for at unge som får adgang til tiltak og økonomisk støtte fra NAV, lett fant slike tilbud mer motiverende enn å gjennomføre skole.

OSK-prosjektet⁵ utviklet en modell for tett oppfølging forankret i videregående skole. De sentrale elementene i modellen var 1) aktiv individuell veiledning med fokus på skole, arbeid og fritid; 2) tett samarbeid med andre bistandsyttere og lokale arbeidsgivere; 3) koordinering som sikrer parallellitet i tjenestetilbudet overfor den enkelte ungdommen. I arbeidet med elevene var tett oppfølging av den enkelte et sentralt virkemiddel, og innsatsen ble styrt av den enkeltes behov for tett oppfølging mot skole, skoleklasse, arbeidsplass (bedriftsbesøk, jobbsmak, praksisplass, lærlingplass) og privat og faglig nettverk.

Oppfølgingsmodellen var hentet fra coach-modellen i Supported Employment, hvor «jobbcoachen» sammen med brukeren finner fram til den enkeltes interesser, styrker og bistandsbehov når det gjelder arbeid eller utdanning. Det er vesentlig at man involverer betydningsfulle personer i brukerens familie og nettverk, fordi disse ofte kan være viktige i

⁵ Målgruppen for OSK-prosjektet var unge mennesker mellom 16 og 25 år med behov for støtte og oppfølging for å fullføre skolegang eller å komme i posisjon på arbeidsmarkedet. Totalt jobbet prosjektet med 30 ungdommer i perioden. Av disse fikk 22 bistand som kan omtales som «tettere oppfølging», ofte med direkte arbeidsplassoppfølging. De resterende 8 elevene klarte seg uten slik tett oppfølging. Av de 22 som mottok tettere individuell oppfølging, kom 21 i jobb, skole eller i en kombinasjon av jobb skole. Erfaringen er at de fleste av ungdommene i målgruppen har store bistandsbehov, og at de trenger et individuelt tilrettelagt opplegg med fokus på og tilknytning til skole eller arbeid (Bragdø og Spjelkavik 2013).

prosessen med å finne fram til muligheter innen skole eller arbeid, samt være en støtte for brukeren i vanlige forløp (Griffin, Hammis & Geary, 2007).

OSK-prosjektets «teori» var at ungdommene lærer best gjennom tilbakemeldinger og erfaringer i så ordinære forløp som mulig. Jo lengre de som sliter sosialt eller psykisk er passive eller går på tiltak utenfor de ordinære forløpene, desto større blir terskelen for å ta opp igjen skolen eller å prøve seg i vanlig arbeid. De internasjonale erfaringene knyttet til Supported Employment er at suksess i ordinære forløp for mange forutsetter bistand i form av tett individuell oppfølging og tilrettelegging. Oppfølgingsfunksjonen er i dette prosjektet lagt til skolen, der oppgaven er å gi bistand til den enkelte, som skaper opplevelse av mestring og utvikling, slik at motivasjonen blir sterk nok til å gjøre en sterkere innsats direkte i skoleforløpet, eventuelt via det ordinære arbeidslivet eller direkte inn i jobb. For ungdommer som sliter med å møte på skolen, kan det være bedre å satse på kombinasjonsløsninger skole/jobb eller direkte ut i jobb. Erfaringer fra prosjektet er at opplevelse av mestring i jobb også kan skape motivasjon for videre skolegang. Det å gi bistand for at den enkelte opplever å lykkes, altså mestringsopplevelser, er derfor sentralt.

Lindesneslos-prosjektet var en videreføring av OSK-prosjektet for at SE-tilnærmingen skulle implementeres i større skala. Mens OSK-prosjektet disponerte én coach som skulle følge opp skoleungdom, skulle fem loser (som etter hvert ble til seks, hvorav en jobbet spesifikt med overgangen mellom ungdomsskole og videregående) drive slik SE-basert oppfølging i Lindesneslos-prosjektet.

2.2 Femtrinnsprosessen

Den internasjonale litteraturen om Supported Employment er omfattende, og det er utviklet en rekke metodesett og kvalitetskriterier for evaluering av i hvor stor grad man i praksis utøver kvalitativt god SE. En del av litteraturen er evidensbasert (Beyer, Brown, Akandi & Rapley, 2010; Robert E. Drake et al., 2012; Wehman et al., 2012), og en del er mer komparativt beskrivende (European Commission, 2011a, 2011b; Spjelkavik & Evans, 2007; Spjelkavik, Hagen & Härkäpää, 2011).

European Union of Supported Employment (EUSE) har utviklet en femtrinnsprosess som er blitt identifisert og anerkjent som en europeisk modell for god praksis og rammeverk for SE. Denne ble utviklet av praktikere innen SE fra Østerrike, Danmark, England, Finland, Tyskland, Hellas, Irland, Nord-Irland, Norge, Skottland, Spania og Sverige, og ble ferdigstilt i 2010. Den er altså ikke et evidensbasert måleverktøy, men det gjør den ikke nødvendigvis mindre relevant eller anvendelig.

De fem fasene

De fem fasene i inkluderingsprosessen er ikke ment som anvisning for et statisk eller nødvendig utviklingsforløp. Poenget er snarere at praktikernes erfaringer har vist at et inkluderingsforløp i SE ofte preges av disse fem fasene. Innenfor hver fase er det angitt et bredt spekter av metoder, noen som vil være unike for en spesiell gruppe av arbeidssøkere, andre som vil være mer generelle og gjelde mer på tvers av grupper. Her følger en kort beskrivelse av de fem fasene (Frøyland & Spjelkavik, 2014):

1 *Innledende kontakt og samarbeidsavtale*

På engelsk heter dette trinnet «Client Engagement» (EUSE, 2014), hvilket gir et mindre «byråkratisk» eller formelt inntrykk. Metodene som blir framhevet i denne fasen er å gi nødvendig

informasjon til arbeidssøker på en hensiktsmessig måte, og å hjelpe den enkelte til å bruke informasjon og egne erfaringer til å foreta informerte valg om bistand. Aktivitetene på dette stadiet skal være relevante, personsentrerte og del av en omforent handlingsplan som tar sikte på å støtte den enkelte til ordinært arbeid. Det forventes at denne innledende fasen avsluttes med at den enkelte arbeidssøker kan ta en avgjørelse om hvorvidt han eller hun ønsker bistand i tråd med SE.

2 *Yrkeskartlegging og karriereplanlegging*

Metodene i denne fasen skal gi et innblikk i sider ved den enkeltes interesser, ferdigheter og bistandsbehov. Arbeidssøkeren skal aktivt identifisere ønske om en jobb i samsvar med egne interesser, ambisjoner, behov, forutsetninger og erfaringsbakgrunn. Handlingsplanen som utvikles, er basert på en myndiggjøringstilnærming, der arbeidssøkeren foretar egne karrierevalg og deltar i utforming av sitt eget arbeidsprosjekt, i samsvar med sine interesser og yrkesfaglige ambisjoner.

3 *Finne en passende jobb*

Det finnes ikke en enkelt «beste» metode for jobbsøking og bistand til å finne en jobb, men man vurderer hvilke tilnærminger som best passer behovene til den enkelte arbeidssøker. En rekke metoder kan brukes for å identifisere en egnet jobb (jobbmatch).

4 *Samarbeid med arbeidsgiver*

Denne fasen avgjør hvilke muligheter som finnes hos den aktuelle arbeidsgiveren. Potensielle temaer som kan drøftes omfatter blant annet kompetanse og erfaring, arbeidstid (eller jobbsmak/arbeidspraksis), vilkår og betingelser for ansettelse, arbeidsplassens kultur, støtte- og tilretteleggingsbehov, aspekter vedrørende informasjon/åpenhet om utfordringer og bistandsbehov, bevissthetstrening for arbeidsgivere og medarbeidere, helse- og sikkerhetskrav, finansiering og muligheter for stønader fra velferdstjenestene, veiledning og råd til arbeidsgivere om deres forpliktelser og ansvar.

5 *Opplæring og trening på og/eller utenom arbeidsplassen*

Nivå, mengde og hva slags støtte som skal gis, avhenger av den enkeltes behov og arbeidssituasjon. Støtten bør gradvis nedtrappes og erstattes av støtte fra kolleger (naturlig bistand). Nivåene av støtte og strategier for avvikling av støtten planlegges og gjennomgås med kolleger, arbeidsgiveren og arbeidstakeren/brukeren. Støttetiltakene som tilbys skal være personsentrerte og fleksible, og kan omfatte bistand på arbeidsplassen, oppfølging med tanke på sosiale ferdigheter, identifisering (og oppfølging) av en mentor eller en fadder, vurdering av arbeidsplasskultur/arbeidsmiljø, støtte til arbeidssøkeren i å tilpasse seg arbeidsplassen, støtte til arbeidsgiveren og arbeidskollegene, identifisering av arbeidsplassens skikk og praksis, identifisering av muligheter for karriereutvikling, bistand utenfor jobb, bistand med praktiske problemer (reisevei, kjøp av arbeidsklær, arbeidsrelasjoner osv.), støtte til å utløse velferdsgoder eller kontakt med relevant byråkrati og relevante deler av støtteapparatet, eller veiledning og rådgiving i saker som kommer opp.

Supported Education kan bygges opp etter samme faser som Supported Employment, men her foregår samarbeidet med skolene i stedet for arbeidsgivere.

2.3 Individuell jobbstøtte (IPS)

Individual Placement and Support (IPS) – som på norsk har fått betegnelsen «Individuell jobbstøtte» – bygger på sentrale prinsipper i SE, med «place then train» (altså ikke skjermet

arbeidsforberedende trening), at ansettelse i det ordinære arbeidslivet er det primære målet, at deltakelse skjer på bakgrunn av brukers eget ønske og at jobbsøkingen styres av den enkelte brukers/arbeidssøkers preferanser. IPS-versjonen av SE skiller seg mest tydelig fra mer tradisjonell SE ved at jobbspesialisten, jobbsøkingen og arbeidsdeltakelsen inngår som en integrert del av behandlingen, noe som i praksis innebærer at jobbspesialisten er organisert som en del av behandlingsteamet.

IPS er prøvd ut i Norge (Fyhn, Ludvigsen, Reme & Schaafsma, 2020), blant annet som «Individuell jobbstøtte» i regi av Arbeids- og velferdsdirektoratet og helsedirektoratet (Reme, 2016). Et annet forsøk, «Jobbmestrende oppfølging», som var et FoU-prosjekt/fagutviklingsprogram under Nasjonal strategi for arbeid og psykisk helse (2007–2012), testet ut IPS-metodikk i kombinasjon med kognitiv trening og kognitiv atferdsterapi. Et funn fra studier av disse forsøkene er at disse metodene styrker deltakernes evne til å mestre utfordringer og krav i en arbeidssituasjon, samt at denne deltakelsen i arbeidslivet gir økt tilfriskning (Erik Falkum & Berge, 2013; E Falkum, Ueland, Evensen, Bull & Lystad, 2015; NAV & Helsedirektoratet, 2013). Drake mfl. (2012) beskriver åtte hovedprinsipper for IPS:

- 1 Ansettelse i det ordinære arbeidslivet er det primære målet.
- 2 Deltakelse skjer på bakgrunn av brukers eget ønske.
- 3 IPS er en integrert del av behandlingen.
- 4 Jobbsøking styres av individuelle preferanser og av valg heller enn faglige vurderinger.
- 5 Det gis rådgivning om finansielle støtteordninger, rettigheter og krav.
- 6 Jobbsøk kommer raskt i gang, og senest en måned etter oppstart.
- 7 Jobbutvikling skjer systematisk.
- 8 Oppfølging er tidsubegrenset og individuelt tilpasset.

Til disse hovedprinsippene er det utviklet en kvalitetsskala for å sikre god implementering av evidensbasert metodikk i arbeidsrettet oppfølging av personer med psykiske lidelser (Robert E. Drake et al., 2012). Vi har justert skalaen slik at den skal treffe den bredere målgruppa for Lindesneslosen bedre, og slik at den både omfatter arbeidsrettet og skolerett oppfølging (Supported Employment og Supported Education). Lindesneslosen arbeider i den videregående skolen og ungdomsskolene, og arbeider med en bredere målgruppe enn IPS, selv om mange også i denne målgruppa har psykiske utfordringer (Bragdø & Spjelkavik, 2013). Kvalitetsskalaen som ble utviklet for Lindesneslosen følger altså samme oppbygning og prinsipp som fidelityskalaen i IPS, men det er gjort flere endringer og tilpasninger i den.

Både femtrinnsprosessen og IPS-prinsippene er blitt brukt i utviklingsarbeidet med Lindesneslosen. Avslutningsvis i dette kapitlet vil vi gi en spissformulert oppsummering av hva Lindesneslos-modellen var.

2.4 Lindesneslosmodellen

Lindesneslos-prosjektet foregikk fra høsten 2014 til og med høsten 2017. Losene hadde «hovedbase» på den videregående skolen, men samarbeidet også med tilhørende ungdomsskoler. På sitt mest aktive var de seks «loser»: Prosjektleder med administrativt ansvar og omtrent halv stilling til oppfølging av unge, tre loser i full stilling hvorav én los hadde spesielt ansvar for å følge opp samarbeidet med ungdomsskolene, og to OT-rådgivere i full stilling (en økning på 1,4 OT-stillinger fra 0,6 til to fulle stillinger). Fylkeskommunen hadde finansiert utviding av OT-rådgivningen slik at rådgiverne i tillegg til vanlige OT-oppgaver også kunne ta del i det mer intensive losarbeidet. Ungdommene ble hovedsakelig henvist fra skolene ved rådgiver, OT,

avdelingsleder, kontaktlærer, rektor eller spesialpedagog. Noen var også henvist fra NAV eller barnevern.

Situasjonen for mange av ungdommene før de kom med i Lindesneslosen var høyt fravær, manglende vurdering i fag på skolen, og fare for å miste skoleplassen. Typiske utfordringer beskrevet av involverte representanter fra skolen og hjelpeapparatet, var nederlagserfaringer, dårlig selvfølelse, belastende sosial arv og stigma. Oppmøteproblematikk og rus- eller psykiske utfordringer går hyppig igjen. En del av ungdommene var syke. Noen hadde problemer med å stå opp om morgenen eller med å finne en praksisplass. Flere bodde alene, noen hadde ustabile boforhold.

Losene fant sammen med ungdommene fram til den enkeltes interesser, styrker og bistandsbehov når det gjaldt utdanning eller arbeid. Prosjektet og dets samarbeidspartnere skulle sørge for at ungdom fikk individuell, tilpasset oppfølging og gjennomførte planlagt utdanning, eller kom i ordinært arbeid. For å lykkes med dette skulle prosjektet samordne innsats fra NAV, Fylkeskommunen og kommunene i regionen, og utgjøre et helhetlig tilbud til de ungdommene som hadde behov for det. Losene samarbeidet tett med oppfølgingstjenesten og kontaktlærerne, og med de instanser i hjelpeapparatet som til enhver tid var relevante for den enkelte unge.

Lindesnesmodellen bygde på den individuelle oppfølgingsmodellen i Supported Employment / Education, særlig den såkalte femtrinnsprosessen i Supported Employment. De har også benyttet IPS kvalitetsskala i arbeidet med å utvikle modellen, samt tilnærminger som MI (Motiverende Intervju). Hovedmål med forsøket var å teste om denne modellen med proaktiv oppfølging, individuell tilrettelegging og tett samarbeid med lærere og arbeidsgivere kunne redusere skolefravall og overgang av unge til uføretrygd.

Lindesneslosen er slik eksempel på en oppfølgingsmodell der kompetanse og kvalitet på selve bistanden og hjelpetjenestenes rolle blir sett som det sentrale elementet for å skape vellykket inkludering. Lindesneslosen som modell er et eksempel på det Frøyland mfl. (2019) omtaler som en «support-side» tilnærming til arbeidsinkludering, det vil si en tilnærming som ikke forklarer inkludering eller manglende inkludering utelukkende ut fra det enkelte individs egenskaper eller arbeidsgivernes evne og vilje, men som altså løfter betydningen av støtteapparatets kompetanse og rolle. Lindesneslosen er også et eksempel på en tilnærming basert på inkluderingskompetanse, det vil si vektlegging av det å kombinere god brukerkunnskap med god kunnskap om hvordan vanlige arbeidsplasser kan benyttes for å fremme inkludering (Frøyland og Spjelkavik 2014).

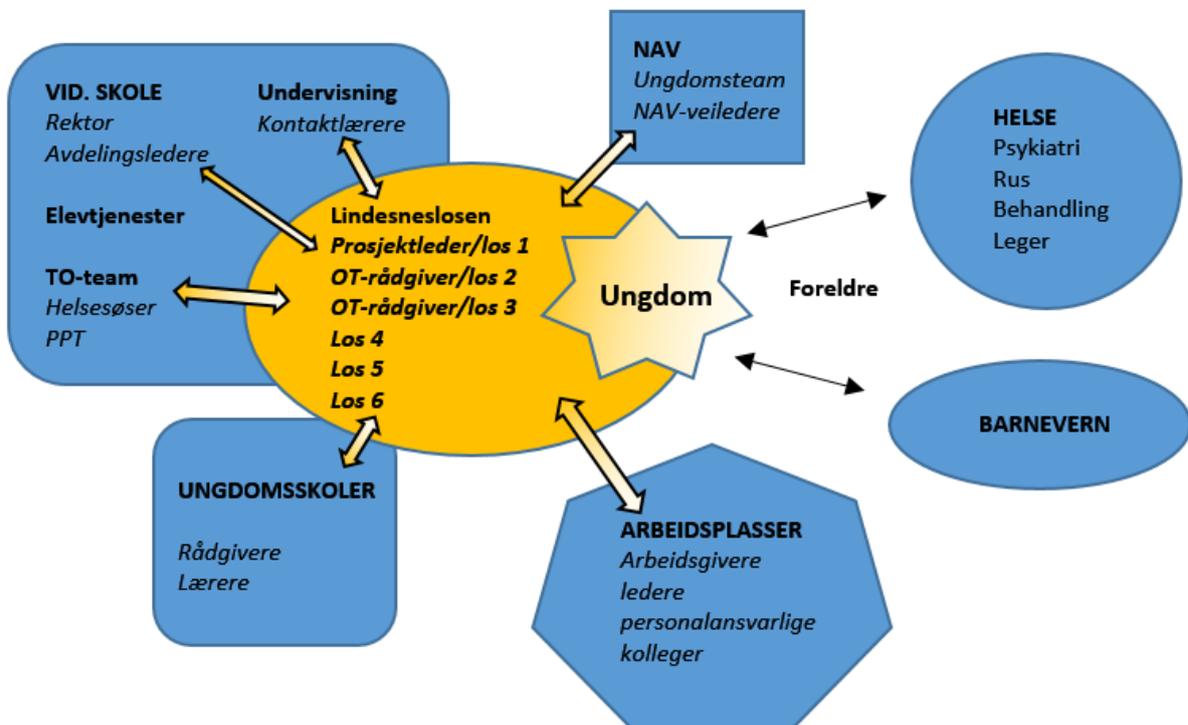
For flertallet av ungdommene i Lindesnesregionen var målet med oppfølgingen å fullføre videregående skole eller deler av denne. I noen tilfeller var målet formulert som å tilpasse eller justere skolesituasjonen til den enkelte. For noen av de yngste var målet å finne riktig(ere) skolevalg. For en del av deltakerne var oppfølgingen rettet inn mot å gjennomføre arbeidspraksis eller læreplass. En gjennomgående erfaring er at ungdommene kunne ha behov for oppfølging over flere år, tidvis med tett og hyppig kontakt, tidvis mer sporadisk kontakt. Mens bruk av vanlige arbeidsplasser i bistandsprosessen, i ulike kombinasjoner eller tilknytninger til skolegang, har vært vanlig, har ordinære ansettelser bare unntaksvis vært gjennomført.

Antakelsen vi hadde innledningsvis om at bistanden i denne modellen i hovedsak kom til å gå enten i retning av skolegjennomføring og avlagt eksamen, eller i retning av lønnet ordinært arbeid, har som følge av undersøkelsene blitt nyansert. Hovedinnsatsen i prosjektet har vært mer rettet mot skolegjennomføring enn mot ordinær ansettelse, men samtidig har den skolerettede bistanden mer enn å handle om fullendt «skolegjennomføring og avlagt eksamen» dreid seg om

større eller mindre forbedringer på veien mot skolefullføring, for eksempel knyttet til tilstedeværelse, oppførsel, mestring, læring, å få eller forbedre karakterer, eller gjennomføring av enkeltfag. En hovederfaring har vært at losene har brukt tid på å utøve en grunnleggende omsorg for mange av ungdommene, og som den skole- eller arbeidsrettede bistanden så har vært fundert på. Bruk av vanlige arbeidsplasser som del av dette arbeidet – og uten at ordinær ansettelse har vært målet – har vært et klart hovedgrep i prosjektet.

En sentral observasjon fra evalueringen er også at det har tatt tid å utvikle og etablere Lindesneslosen som modell og å lære opp prosjektmedarbeiderne i arbeidet. Med unntak av den hjelperen som arbeidet i det foregående Mandalsprosjektet, hadde ingen av de øvrige som ble ansatt ved prosjektstart kunnskap om eller erfaring i å arbeide etter Supported Employment-metoder. Noen av disse sluttet da også i prosjektet. Av de øvrige som senere arbeidet i prosjektet var det én som hadde erfaring med Supported Employment. Av de totalt ti personene som har arbeidet i prosjektet hadde altså to kjennskap og kunnskap om SE fra før.

Lindesneslosen i prosjektfasen 2014–2017 (når fullt bemannet) kan oppsummeres i følgende figur:

Figur 1 Lindesneslos-modellen

1. januar 2018 ble Lindesneslosen et fast tilbud, lagt inn under elevtjenestene i den videregående skolen, og antallet loser var redusert fra seks til fire. I tillegg til OT-rådgiverne bestod losgruppen av en los som arbeidet spesielt med ungdomskolene, og en som arbeidet inn mot den videregående skolen.

3. Eksempler på hvordan losene arbeider

I delrapport 2 og i foreløpig sluttrapport (2018) fra evalueringen skisserte vi ti anonymiserte eksempler på hvordan Lindesneslosene jobbet. Vi vil i denne sluttrapporten ta inn disse eksemplene på nytt fordi de på en konkret måte illustrerer hvordan losene arbeider og hva slags utfordringer de møter. De fem losene som var i arbeid høsten 2016 hadde oversendt korte skisser av hvordan de har arbeidet i to saker hver. Eksemplene er ytterligere kuttet ned og anonymisert av forfatterne bak denne rapporten. Vi skal her kort beskrive eksemplene, og kommentere hva hvert eksempel viser. Poenget er å vise hvilke utfordringer losene møter og hvordan de bidrar til å løse dem. Eksemplene er valgt ut av losene selv, med bestilling om å beskrive hvilke utfordringer de møter, hva de lykkes med og hva som er vanskelig. Vi finner her eksempler der losene ser ut til å lykkes både godt og mindre godt.

3.1 Forsiktig oppstart og god informasjon til arbeidsgiver kan gi muligheter

En ungdom som var 18 år kom med i Lindesneslosen med ønske om å få hjelp til oppmøte og gjennomføring av videregående skole. Hun hadde blitt del av en «uroelig gjeng» i klassen og var i gang med et skoleløp kalt «arbeidstrening», hvor elever i praksis ikke hadde som mål å få vurdering i fag. I ungdomskolen manglet eleven vurdering i mange fag, og hadde et lavt karaktersnitt. På grunn av lærevansker ble hun søkt inn på videregående på spesielle vilkår. Barnevernet hadde hatt omsorgsansvaret for henne i flere år, og hun hadde bodd i flere fosterhjem og institusjoner. Vedkommende hadde traumer og tilknytningsutfordringer. Hun hadde nettopp fått en ny fostermor som bodde i kort avstand fra hennes leilighet og som fulgte henne opp nesten daglig.

Hun ønsket hjelp til å komme seg opp om morgenen, komme på skolen og fullføre utdannelsen. På spørsmål om hva hun ønsket å jobbe med etter skolen var hun tydelig på at det var det samme bare det var med mennesker. Hun hadde en praksisplass, i samarbeid mellom skolen og barnevern, men det fungerte dårlig. Hun ville ha lite innblanding og da jeg endelig fikk aksept for å følge opp på arbeidsplassen var det for sent og arbeidsgiver var ikke lenger interessert i å beholde henne.

På skolen

På skolen (i klasserommet) var det stadig problematisk med hendelser der timelærer gjorde eller sa ting som jenta opplevde som overdrevet negativt. Jeg fulgte opp disse hendelsene ved å vise forståelse for frustrasjonen hennes. Jeg ble ofte kontaktet av kontaktlæreren som opplevde jenta som negativ, at hun spredte irritasjon med vilje, plaget andre, og stakk av når hun fikk motgang.

I løpet av skoleåret økte jeg graden av oppfølging. Det ble arrangert en sosial tur med støtte fra en lokal forening og fylkeskommunen. Her ble også fostermor med, men ikke jeg (losen).

Arbeidsrettet oppfølging

I det påfølgende avtalte jeg møte med bedriftsleder på en lokal omsorgsavdeling med ca 15 ansatte. Jeg forberedte jenta godt før møtet med flere samtaler omkring tidligere erfaringer. Det ble avtalt hva som skulle sies, og reflektert rundt at det kunne komme vanskelige situasjoner. Det første møtet ble bra og jenta delte tøffe sider ved sin oppvekst etter at avdelingsleder spurte. Dette gjorde at det ble lettere å justere ned ambisjonsnivået de første par ukene. Jenta fortsatte med utplassering en dag i uka etter

at de andre i klassen hadde avsluttet sin praksisperiode, og utover våren økte arbeidstiden til to dager i uken med ordinær arbeidstid fra 07 om morgenen.

Jeg hadde jevnlig møter med arbeidsgiver og evaluerte med bakgrunn i tre avtalte tema: oppmøte, sosial trivsel og opplæring/utvikling i forhold til arbeidsoppgaver. Før påske tok jeg opp tema med eventuell læreplass fra høsten, og arbeidsgiver var ikke negativ, men ville heller ikke love noe. Utover våren fokuserte jeg mer og mer på hvilke hindre som måtte forseres for at arbeidsgiver kunne gi jenta læreplass fra høsten. Før sommerferien ble det planlagt møte med arbeidsgiver, arbeidsleder, PPT, fagopplæring, barnevern, fostermor og NAV. Jenta selv ønsket ikke å være med, men ble invitert og informert om mål med møtet. Kontaktlærer var forhindret.

Slik losen beskriver det var dette møtet avgjørende for å få på plass et samarbeid om videre oppfølging, ansvarsfordeling, opplæring og avlønningsmåte. Resultatet ble at ungdommen fikk begynne et opplæringsløp i starten på skoleåret med mål om kompetansebevis. Det var flere forutsetninger, blant annet at vedkommende og arbeidsgiver fortsatt skulle få oppfølging av losen. Slik sett framstår dette eksempelet som foreløpig ganske vellykket. Av spesiell interesse er måten losen følger opp både arbeidsgiver og den unge på. Et viktig punkt i arbeidsinkludering av unge kan særlig knyttes til informasjon til arbeidsgiver om de utfordringene den unge har, slik at både oppgaver og ansvarsnivå kan tilpasses utfordringene (Frøyland, 2016b; Frøyland & Fossetøl, 2014). I eksemplet synes informasjonen til arbeidsgiver å ha vært god. Det at ungdommen selv formidler disse utfordringene er god brukermedvirkning, som har potensial til å skape åpenhet og tillit mellom ungdom, arbeidsgiver og hjelper.

3.2 Helserelaterte vansker utfordrer inkludering i ordinære løp

En 17-åring kom med i Lindesneslosen etter å ha fått vurdering i kun ett fag fra første skoleår på videregående. Etter skolestart gikk det bare noen uker før fraværet var så høyt at han stod i fare for å miste plassen. Det ble etablert kontakt med Lindesneslosen, og losen ble kjent med ham gjennom gåturer som alternativ til kroppsøving. Opprinnelig mål var å gjennomføre skoleåret med hjelp til vekking og samarbeid med lærere, helsesøster og barnevern. Men i løpet av to uker var fraværet så høyt at han avsluttet skole med avtale om å finne arbeidspraksis. Han gav uttrykk for helseplager, søvnproblemer, mye vondt i magen og hodet, samt nedstemthet og utmattelse.

Min oppfølging økte med samtaler rettet mot å finne en aktivitet hvor han kunne oppleve mestring på flere nivåer. Teamet av loser diskuterte ulike mulige arbeidsplasser. Fokus var på en leder med stor grad av inkluderingskompetanse og interesse og motivasjon for å samarbeide med denne gutten. En arbeidsgiver jeg hadde hilst på noen uker før, ble forespurt på anonymt grunnlag med positiv tilbakemelding. Dette ble en god match og etter noen få forsøk gikk det bra i noen uker, først med en dag i uka; deretter to.

Parallele oppfølgingsbehov

Samtidig fulgte jeg opp hans omsorgssituasjon, med ukentlige møter med barnevern med ønske om adskillig mer oppfølging. Jeg hjalp til med å bestille legetime med jevne mellomrom, men som gjerne ble avlyst grunnet legeskrekk. Men etter to måneder med tett oppfølging ble gutten syk i to uker, med en blanding av manglende søvn, vondt i magen og forkjølelse. Jeg greide ikke å få kontakt på melding eller telefon, men var i tett dialog med arbeidsgiver fram til en situasjon der vi ble enige om å foreslå en avventing av arbeid fram til helsen var bedre tatt vare på, og omsorgssituasjonen var bedret. Gutten foreslo selv å «spare jobben» til han var klar, og ble omsider med til en legetime i følge med meg.

Foreløpig utfall

Barnevernet hadde vedtatt å avlønne ekstraoppfølging dersom de fant rette person, noe de ikke hadde lyktes med. Jeg diskuterte dette behovet med teamet av loser, noe som resulterte i en prioritert liste på fire personer, hvorav en ble valgt. Gutten og denne oppfølgingsressursen skulle ved rapportering akkurat treffes for første gang, med mål om å gi oppfølging opp til 15 timer i uka. Jeg, arbeidsgiver og barnevern hadde på dette tidspunktet konkludert med at helse og omsorgssituasjon må bli litt bedre før vi igjen ville avtale oppstart hos arbeidsgiver.

Eksempelet viser at helseutfordringer kan ta hovedfokus i perioder og føre til manglende oppmøte i arbeid eller skole. Dette er velkjente utfordringer blant utsatt ungdom (Frøyland et al., 2016). Eksempelet viser også at teamet av loser kom med konkrete forslag til barnevernet, noe som ifølge losene selv bidro til at en ekstra oppfølgingsressurs ble hentet inn. Tida vil vise om man lykkes med den videre oppfølgingen. På dette tidspunktet hadde man besluttet å avvente utplassering i arbeid for å søke å forbedre helse- og omsorgssituasjonen til denne ungdommen først.

Et sentralt element i Supported Employment og Recovery-forskningen er at arbeid med helserelaterte vansker og inkludering på ordinære arbeidsplasser med fordel kan være samtidige prosesser (Frøyland, 2015). Likevel er det selvsagt tilfeller der det er gode grunner for å vurdere alternativer til en slik samtidighet, noe Lindesneslosen i dette tilfellet konkluderte med. Naturligvis får vi aldri vite om en integrert tilnærming (arbeids- eller skoleinkludering samtidig med forbedring av omsorg og helse) i tråd med intensjonen i Lindesneslosen kunne ha gitt raskere og bedre resultater i dette tilfellet (Frøyland, 2016a).

3.3 Store hjelpebehov som ikke dekkes gjennom eksisterende tjenester

I dette eksempelet er NAV, barnevernet, fastlege og skolen sentrale samarbeidspartnere med Lindesneslosen. Den involverte losen opplever utfordringer knyttet til dette samarbeidet, og da spesielt når det gjelder oppfølging rundt økonomiske forhold og bistanden fra barnevernet. 19-åringen som eksempelet handler om har opplevd omsorgssvikt, har ingen god støtte fra voksne, og få erfaringer med å klare seg selv. Han har behov for hjelp på flere områder: økonomi, bolig, skole og fritid.

«Elias» (19 år) hadde stort fravær i grunnskolen. Han begynte å ruse seg i ung alder, og ble tvangsinnlagt en periode. Barnevernet har i lang tid vært inne i bildet. Elias og mor (mor er rusavhengig) flyttet til en annen by like før Elias skulle begynne på ungdomsskolen. Etter ferdig behandling flyttet han alene tilbake til sin hjemkommune. Barnevernet betaler husleien. Han er en stille og beskjeden gutt, som gjør lite ut av seg. Han forteller selv, at han har store vansker med å bli kjent med nye mennesker, spesielt jevngamle. Utfordringene var hovedsakelig rusproblematikk, angst, fravær og økonomisk usikkerhet blant annet pga. manglende koordinering av økonomisk bistand mellom NAV og Barnevern.

Etter ca. 2 mnd. i arbeidspraksis/trening ved privat bedrift, startet han på privat skole for å lære seg faget. Han finansierer selv skolen med stipend. Det var på dette tidspunktet han begynte å motta bistand fra Lindesneslosen.

Losens bistand

Jeg fulgte ham på første skoledag, og har bistått med «busstrening» til og fra skolen pga. manglende erfaring og sosial angst. Flere dager har jeg kjørt ham til skolen eller hentet ham etter skoletid (gode samtaler i bilen). Jeg har underveis gjennomført

samtaler/evalueringsmøter med kontaktlærerne. Jeg har hjulpet ham med penger til buskort og til enkeltbilletter. Etter Elias' eget ønske, har jeg hjulpet han med å betale studieavgiften via nettbank, samt med ulike søknader/ brev/ telefoner mm som for eksempel søknad om sosialstøtte, økonomisk verge, skole/leksehjelp, økonomisk støtte til buskort mm.

I den senere tid har avhengighetsproblematikken økt, som igjen har ført til økt fravær, både på skole og til avtaler/samtaler med terapeuter og andre fagpersoner. Jeg har derfor foretatt flere hjemmebesøk, og fulgt ham til ulike «viktige» møter som kan ha betydning for hans helse og økonomi, spesielt møter hos Barnevern og NAV.

Mot en løsning?

Etter dialog med skolen, ble det avtalt at Elias fikk tilbud om utvidet tid; dvs. et planlagt løp hvor ett års fulltids opplæring legges over to år, grunnet stort fravær samtidig som skolen ser at han har evner og potensial innfor den aktuelle bransjen. På nåværende tidspunkt går han to dager pr uke på skolen. Elias bruker mye av sin energi til å tenke og gruble over sin økonomiske situasjon mht. studielånet, da store deler av stipendiet vil sannsynligvis bli omgjort til lån, grunnet fravær. I tillegg krever huseieren utkastelse. Elias har dessverre utestående noe husleie. Han har flere ganger ytret ønske til barnevernet om økonomisk hjelp. Elias har verken bodd alene eller styrt egen økonomi tidligere. Jeg ble med ham til fastlegen for å søke om økonomisk verge til ham.

Eksempelet tegner et bilde på hvor omfattende utfordringer enkelte unge har, og hvor alene de står i å håndtere dette. Eksempelet synliggjør også vansker med å utløse tett nok oppfølging fra ansvarlige instanser, og at ungdom tydelig har store hjelpebehov som de ikke får dekket gjennom eksisterende tjenester. Losen gir tett og individuelt tilpasset oppfølging på mange områder, og klarer å sette den unge i en posisjon som kanskje vil kunne utløse mer systematisk bistand rundt henne i form av økonomisk verge. Eksempelet gir inntrykk av at det vil være behov for tett oppfølging en god stund framover.

3.4 Jobbutvikling – tett oppfølging av los på jobb gir gradvis mestring

Dette eksempelet handler om en 19-åring som ikke lenger har ungdomsrett (dvs. rett til gratis videregående opplæring) siden han har påbegynt flere linjer og avsluttet flere skoleår på VGS. Han forteller at han har angst, og mottar arbeidsavklaringspenger fra NAV. NAVs bestilling er å finne egnet arbeid til «Per».

Per er enebarn og har lite samvær med andre jevn gamle. Jeg opplever at mor har sterke meninger og prater ofte for Per.

Losens bistand

Jevnlige samtaler med Per og mor. Hovedfokuset i samtalene har vært å skape tillit og trygghet til Per, samtidig passe på å ha mor med på laget. Etter tid kom Per enkelte ganger alene til samtale, mor satt i bilen og ventet. Etter hvert kjørte mor Per til samtale og jeg kjørte ham hjem etter samtalen.

Vi gjennomførte karrierekartlegging (Jobpics). Vi har også gjennomført bedriftsbesøk, etter hans yrkesinteresse/profil innenfor mekanikk. Per begynte i arbeidspraksis to dager pr. uke, tre timer arbeidsdag (gradvis tilnærming til arbeid). Losen henter og kjører ham hjem etter jobb. Når jeg hentet Per til første dag på jobb kl 0800, kom mor og satte seg inn i bilen.

Videre følger jeg ham tett opp i jobben, som var en inngangsbillett for at Per skulle få arbeidstrening/ arbeidspraksis (den involverte losen har lang arbeidserfaring fra tilsvarende arbeid). Per har liste over gjøremål og oppgaver. Jeg og Per jobber tett i sammen. Etter ca. 14 dagers arbeidspraksis fikk jeg lov til å forlate arbeidsplassen i ca 30 min. Per mestret å være alene med de andre kollegaene veldig bra! Etter endt arbeidsdag kom Per selv med forslaget at han kunne fra og med neste arbeidsdag være alene den siste halvtimen på jobb, og at mor kunne hente ham.

I løpet av arbeidspraksisperioden har Per og jeg hatt ett evalueringsmøte med leder. Per fikk gode tilbakemeldinger, selv etter kort tid. Han fikk tilbud om å utvide praksisperioden. Per forteller at han trives og gleder seg til å gå på jobb.

Veien videre

På sikt er planen å gjennomføre «busstrening» slik at Per kan ta buss til og fra arbeidsplassen, og bli mer selvstendig og ikke minst oppleve mestring og få mer tro på seg selv. Arbeidsplassen er villig til å tilrettelegge arbeidstider i forhold til bussruter. Planen er å øke antall arbeidsdager og timer etter nyttår.

Eksempelet viser hvordan Lindesneslosen gjennom tett oppfølging av både ungdom og arbeidsgiver kan utvikle jobbrelasjoner og mestring hos en ungdom, samtidig som man bygger tillit til arbeidsgiver og skaper muligheter for videre utvikling av arbeidsforholdet. Det er dette som omtales som «jobbutvikling» i litteraturen om Supported Employment (EUSE, 2014). At en hjelper går inn og jobber sammen med arbeidssøker på arbeidsplassen blir gjerne omtalt som «job coaching» i Supported Employment. Tilnærmingen setter oppfølgingsressursen i posisjon til å oppdage forhold på jobben eller i arbeidsoppgavene som kan være utfordrende for den unge, og da samtidig finne løsninger på disse utfordringer før de blir problematiske. «Job coaching» er en arbeidsplassintensiv oppfølgingstilnærming som vi så langt har funnet lite av i andre prosjekter rettet mot utsatt ungdom (Frøyland et al., 2016), men tilnærmingen ble i noen grad tatt i bruk i forsøket med Kjerneoppgaver i NAV (Spjelkavik, Mamelund & Schafft, 2016).

3.5 Bistand fra losen utløser bistand fra andre instanser

Det neste eksempelet handler om en 18-åring som har hatt flere tiltak fra barnevern. Han strever med rusproblemer, mor er ute av bildet og far er ut og inn av fengsel. Han ble hjulpet i hybel med tilsyn av barnevernet, har fått noe hjelp til å kartlegge økonomien, men gir inntrykk av å trenge mer hjelp.

Barnevernet og skolen lager sammen med ungdom en plan for fullføring av skolegang (enetimer og spesielt tilpasset opplegg). Barnevernet ser dette som et nødvendig skritt mot voksenlivet, og bistår derfor videre dette skoleåret. Gutten får tett oppfølging av meg og fullfører 3 av 4 fag. Tett oppfølging vil si henting hjemme, å møtes utenfor skolen, se på oppgaver sammen, treffe ham minst 3-4 ganger i uken. Han kvalifiserer for lære plass, men hans psykiske helse gir ham en del utfordringer. Det blir satt i gang utredning av mulig bipolar lidelse, men utredningen vil ta lang tid. Barnevernet sier at de vil fortsette å støtte gutten (økonomisk) dersom Lindesneslosen fortsetter å følge gutten.

Gutten velger å flytte til en annen by, og kommer frem til hvilken hjelp han tror han trenger videre og jeg deltar på møter med de ulike instansene lokalt i byen han flytter til. Sammen med gutten legger jeg frem en rapport på hva som har blitt gjort når han var i Lindesneslosen. Jeg trekker meg ut etter hvert som gutten får den hjelpen han trenger fra instansene i hans nye hjemby.

Eksempelet viser at bistand fra losen gjør at andre (her barnevernet) også velger å yte ressurser. Dette er forhold som også er observert andre steder i arbeid med utsatt ungdom: når en instans

tar et ansvar og yter oppfølging, er det lettere for andre å koble seg på (Frøyland & Fossestøl, 2014). En mye påpekt utfordring i arbeid med utsatte ungdommer er å koordinere bistanden mellom ulike instanser. Det er ikke uvanlig at representanter fra ulike instanser mener at det egentlig er «de andre» som burde ha hovedansvaret, og at de alle «sitter på gjerdet» og avventer. Desto viktigere er det at noen ser ut over eventuelle uklarheter knyttet til grensesnitt mellom de ulike instansene, og tar et grep selv om det andre formelt burde tatt ansvaret. Eksempelet viser også hvordan saker på en hensiktsmessig måte kan overføres til instanser i andre lokalmiljø.

3.6 Omfattende bistandsbehov og manglende oppfølging en periode kan gi frafall

Følgende historie er et eksempel der Lindesneslosen ikke oppnår så mye, og der den unge forsvinner ut uten at losen kjenner detaljer i det videre forløpet. Det dreier seg om en ungdom som gikk VG1 for tredje gang. Denne gangen var målet å ta VG1 over to år.

Dette var ikke noe han ønsket, men han så også at han ikke klarte det på et år. Han hadde veldig stort fravær. Han hadde selv vært på barnevernsinstitusjon tidlige, men bodde nå i en leilighet. Han har tidligere prøvd ut diverse rusmidler.

Losens bistand

Tok Jobpics, og vi startet utplassering i et firma for å prøve ut dette yrket. Han møtte hver dag og trivdes i arbeidet. Etter hvert fikk han noen utfordringer på fritiden som gjorde at han ikke hadde riktig døgnrytme, og ikke klarte å gå på arbeid. Vi kontaktet fastlegen for å finne ut om det må flere kommunale hjelpeinstanser på plass (DPS eller ARA). Vi måtte avslutte arbeidspraksisen før sommeren. Når sommeren kom la vi en plan sammen med NAV, hvor gutten skulle møte og være med på en kommunal sommerjobb. Lindesneslosen jobbet ikke i sommer, og alle parter visste om dette. Det er venteliste på DPS og gutten hadde ikke kommet i gang med noe der.

Etter sommeren prøvde jeg å få kontakt med gutten, både direkte og gjennom de ulike samarbeidspartene. Han hadde ikke møtt på sommerjobben, og ingen hadde noe kontakt med ham. Gutten svarte meg aldri, men en kikk på Facebook viser at han har flyttet til en annen kommune. Han er ikke registrert i noe skole/NAV/helse i den kommunen heller. Basert på informasjonen som ligger på Facebook kan det se ut som at han er i et rusmiljø igjen.

Eksempelet viser at noen velger andre veier enn å få bistand fra losen. I dette tilfellet kan det se ut som om aktiv rus kan være en forklaring. Eksempelet synliggjør også behovet for proaktivitet og oppsøkende virksomhet i den tette oppfølginga, og at korte perioder uten oppfølging kan føre til frafall eller tilbakefall.

3.7 Hvordan få til god overføring fra ungdomsskole til videregående skole?

Dette eksemplet viser hvordan Lindesneslosen jobber med ungdom i overgangen fra ungdomsskole til videregående skole. I tillegg til tett og tillitsfull oppfølging, benyttes en lokal arbeidsplass samt hospitering på den videregående skolen før oppstart:

Rådgiver på en lokal ungdomsskole kontaktet meg angående en jente i 10 kl. Hun var en hyggelig jente som er flink med mennesker, og hadde interesse for omsorgsarbeid. Hun har bodd i fosterhjem, men hadde nå flyttet hjem til sine biologiske foreldre. Hun gikk siste året på ungdomskolen hvor hun hadde tilrettelagt undervisning i flere fag. Hun søkte seg inn på Helse og sosial i VGS. Dette var et stort ønske for henne.

Losens bistand

Jeg hadde første møte med henne tidlig i 10. klasse. Vi fant tonen allerede i første møtet. Samarbeidsavtale og samtykke ble skrevet da. Vi brukte noen få møter hvor vi nærmet oss hverandre forsiktig. Hun gikk mye for seg selv i skolehverdagen. Jeg startet tidlig med yrkeskartlegging og vi utførte Jobpics. I samarbeid med skole ble det laget en intensjonsavtale med en lokal bedrift. Her ble hun utplassert en dag pr. uke. Her blomstret hun opp veldig. Jeg fulgte henne opp ukentlig og i tillegg en god del SMS-meldinger underveis. Dette gikk bra gjennom vinteren. Ut på våren da det nærmet seg mai spurte jeg om hun kunne tenke seg å utplasseres en dag i uken på VGS. Dette ville hun.

Jeg ordnet med leder og lærer på VGS slik at hun kunne komme en dag i uken på hospitering på helse og sosial. Her ble hun fulgt tett opp av en lærer og av meg. I hennes individuelle plan står det at hun skal ha en hverdag hun trives i. Hun må samtidig oppleve å bli sett og oppleve mestring i skolen. Hun hadde et stort problem i forhold til noen spesifikke arbeidsoppgaver. Læreren som fulgte henne opp tok alt knyttet til disse oppgavene helt fra bunnen. I tillegg til tett kontakt med henne hadde jeg veldig god kontakt med hennes lærer. Vi utarbeidet nye mål fortløpende. Dette ble en trygg og god skolestart for henne. Da skolen startet etter ferien var hun allerede blitt godt kjent på skolen. Dette skapte en god arena for henne da de nye kom til høsten. På første test ble hun beste elev. Nå var roller snudd. På VGS ble avtalen med bedrift utvidet til å gjelde to dager i uken. Hun får nå oppfølging i bedriften av lærer og av meg.

Eksemplet framstår som vellykket, selv om den unge fremdeles får tett oppfølging. Generelt vet vi fra litteraturen om sårbare grupper at overganger slik som denne fra ungdomsskole til videregående skole ofte er utfordrende, og at det lett fører til frafall. I dette eksemplet blir det bygget god relasjon, det blir lagt til rette for mestring i en lokal bedrift, og overgangen for den unge forberedes samtidig som den samme personen (losen) følger opp fra ungdomsskole og inn i videregående.

3.8 Omfattende bistandsbehov krever mye oppfølging over lang tid

Noen saker er ekstra utfordrende der det kan se ut til å være behov for langvarig oppfølging. Også dette eksempelet dreier seg om en elev som ble henvist til Lindesneslosen fra en rådgiver på ungdomsskolen.

Hun hadde ikke vært på skolen siden påske, med unntak av noen få ganger, var beskjeden losen fikk på første møte med henne. Hun har tidligere vært inne i Barnevernet. Hun er deprimert og følsom for støy og bråk. Hun har en mobbehistorikk fra barneskolen som enda preger henne. I tillegg har hun karakterfritak i alle fag. På fritiden bruker hun mye tid på pc og sosiale medier. Hun er enebarn som bor sammen med mor. Far er sporadisk inne i bildet.

Losens bistand

Jeg hadde et møte med skolen for å se hva de kunne tilby av ekstra undervisning. Vi fikk til 5 timer i uken. To på mandag og tre på tirsdag. Jeg la det frem for eleven og sa at jeg

kunne være med i undervisningen i starten som en overgang. Dette ville hun. Etter ca. 10 undervisningsdager skulle hun prøve å gå alene til skolen. Da dagen kom for å gå alene ringte hun og sa at hun hadde vondt i magen og ville bli hjemme.

Neste dag ble hun med meg til skolen igjen. Hun var helt klar overfor meg at hun ikke klarte det alene. Vi ble enige om å bruke enda mer tid hvor jeg er med og støtter henne i undervisningen. Jeg foreslo for henne at vi skal besøke VGS for å bli kjent med avdelingen hun skal begynne på. Dette syntes hun om.

I dette eksemplet har losen greid å bygge en god relasjon til ungdommen, noe som tydeligvis har avgjørende betydning for å klare å komme seg til skolen sammen med losen. Eksempelet viser – og er ikke enestående på området – hvor tett oppfølging det mange ganger kan være behov for.

3.9 Tett oppfølging en periode kan hjelpe over kneika

Noen ungdommer klarer seg rimelig bra på egenhånd etter en kortere periode med tett oppfølging når de har ekstra utfordringer. Følgende eksempel handler om en ungdom som gikk andre år på studiespesialiserende retning, men manglet fag fra første året. Hun hadde mye fravær, og – som både søster, mor og bestemor – en rushistorie.

Ingen kontakt med far. Kjent av barnevern. Er en smart jente. Uttaler selv at hvis hun bare får orden på bosituasjonen vil alt ordne seg. Hun sier at hun trenger at noen vekker henne om morgenen også. Hun vil ikke snakke med mor og hennes samboer. Hun har mye kontakt med bestemor. Barnevern er inne og bidrar litt økonomisk og har hatt møter med mor og jenta.

Losens bistand

Litt motvillig vil jenta ha kontakt med meg. Vi har mange samtaler rundt hennes situasjon, både privat og på skolen. Rus sier hun at hun har sluttet med.

Jeg ringer hver morgen, eller går hjem til henne og banker på døra. Jeg ordner leilighet, og bidrag fra mor/far slik at økonomien går i orden. Barnevernet hjelper også til litt økonomisk. Vi snakker mye om framtida, hva hun vil videre. Selv med dette på plass, så bedres ikke fraværet. Hun kommer seg gjennom i ett fag.

Hun søker omvalg, og begynner på Restaurant og matfag den høsten. Vi fortsetter med jevnlig møter og telefon/meldinger hver morgen. Nå er det slik at hun sender melding at hun er oppe. Per november har hun to timer fravær! Stortrives i klassen, med lærer og har fått nye venner.

Hun er rustestet pga. kjøkkenet, men alt er ok. Hun er over gjennomsnittet flink, og får tilrettelagte oppgaver slik at hun ikke skal kjede seg. Hun ønsker å gå inn i Forsvaret, og er nå på 2. gangs intervju der. Dersom hun kommer inn, vil hun ta videre utdanning der.

Tett og individuelt tilrettelagt oppfølging en periode ser ut til å ha bidratt svært positivt for denne ungdommen. Suksessfaktorer i dette tilfellet kan også være knyttet til det at hun fikk hjelp til omvalg og kom inn på en linje som hun trivdes bedre på. Lindesneslosen bidro også til å få ryddet i boforhold og økonomi. Det er et nært og tett samarbeid mellom ungdommen og losen, og det ble etablert et godt samarbeid med kontaktlærerene. Losen mener også at det gode forholdet til bestemor og søster i perioder de har vært rusfrie har hatt betydning.

3.10 Vanskelig å lykkes når den unge unndrar seg kontakt

En særlig utfordring er at det er vanskelig å bistå på konstruktiv måte når den unge selv ikke vil bli hjulpet (Frøyland & Fossetøl, 2014). I dette eksemplet hadde en ungdom påbegynt Teknisk og industriell produksjon (TIP) for tredje gang, men hadde fortsatt mye fravær. Skoleretten var i ferd med å bli oppbrukt.

Ingen påviselig sykdom – har vært utredet hos lege for slapphet. Bor hos foreldre. Møter tilnærmet aldri til avtaler/møter. Neker å ha møter med skolen, da de bare vil skrive ham ut eller kjeft. Forsiktig, sjenert og stille gutt.

Losens bistand

Jeg overtok oppfølgingen av denne gutten fra en tidligere los, men gutten ville egentlig ikke ha noe med meg å gjøre. Jeg klarte å få til en samtale i løpet av høsten, men det funket ikke bra. Jeg ble innkalt på skolemøter osv., men klarte aldri å skape noen god relasjon i løpet av skoleåret. Det endte med at jeg skrev ham ut av prosjektet, da jeg ikke greide å få til et samarbeid.

Høsten etter blir jeg igjen kontaktet av rådgiver som ønsker at jeg skal «ta meg av» ham. Mye fravær (allerede 10%). Rådgiver sier at hvis han har mer fravær, så må han til Lindesneslosen! Jeg blir innkalt til et fellesmøte med lærer og rådgiver sammen med elev. Vi får snakket litt ok sammen, og gjør en videre avtale.

Etter mye om og men klarer jeg å hale i land en samtale med ham en fredag kveld hjemme hos ham og familien. Det blir en første god samtale. Han skal ha praksisuke i et bilverksted og forutsetningen for at skolen ville tillate dette (de vil ikke bruke opp plassene på noen som har mye fravær) var at Lindesneslosen følger ham opp der.

Jeg følger ham tett opp i denne praksisuka. Han kommer hver dag i god tid, og tilbakemeldinger fra leder og de andre ansatte er supergode på jobben han gjør! På bakgrunn av dette får han fortsette der en dag pr uke videre.

På skolen er det mye fravær fortsatt, og vi tenker at det kanskje vil være lurt å øke praksis (kanskje kutte ut skolen). Dette vil han ikke (enn så lenge). Per i dag har jeg fremdeles ikke klart å få til en ny samtale med ham, vi avtaler stadig vekk, men han har ikke møtt de siste 3 uker til avtaler.

Eksemplet synliggjør flere utfordringer. Den første knytter seg til skoleretten som begrenser mulighetene for ungdommen til å få utdanning gratis når det passer inn i deres helsemessige utvikling.

Eksempelet synliggjør også utfordringer internt på den videregående skolen. Vi får inntrykk av at den unge nærmest er blitt truet med å bli sendt til Lindesneslosen dersom hun ikke møter opp i større grad. Dersom det knyttes et stigma til Lindesneslosen internt på skolen, vil dette kunne bidra til skepsis og vegring hos ungdommer mot å motta bistand.

Det er tydelig en utfordring for losen å komme videre med denne saken. Losen velger ikke å avslutte samarbeidet med vedkommende, men lar saken ligge i ro med håp om at relasjonen kan bedres og at man kan finne en løsning etter hvert. Samtidig kan vi her etterlyse Lindesneslosens teaminnsats – kanskje kunne en av de andre losene fått til å etablere en mer tillitsfull relasjon? I dette eksemplet ligner dessuten Lindesneslosen på tradisjonell byråkratisk tjenesteorganisering ved at det blir vist til at ungdommen ikke møter til avtaler.

3.11 Hva viser eksemplene?

Eksemplene beskriver hvordan Lindesneslosen jobber og demonstrerer hvor store oppfølgingsbehov flere av ungdommene har, samt hvor lite som skal til før de faller ut og blir borte fra hjelperne. Vi ser at losene går inn i saker og yter tettere oppfølging enn andre. Vi ser flere eksempler på bruk av arbeidsplasser der den unge følges tett opp i et nært samarbeid med arbeidsgiver. Det at en hjelper går inn og arbeider sammen med en ungdom på en arbeidsplass («job coaching») noen timer hver uke for å drive jobbutvikling i en overgangsperiode, er normalt vanskelig å gjennomføre innenfor skolens vanlige rammer knyttet til praksisoppfølging.

Vi ser at Lindesneslosen kan medvirke til at også andre går inn og tar ansvar, det vil si at siden losen går inn og gjør noe, så bidrar også andre mer enn de antakelig ville ha gjort om ingen tok initiativet. Vi legger også særlig merke til behovet for tett oppfølging i overgangen ungdomsskole – videregående, samt også hvordan losen løser dette ved å bygge tillit, legge til rette for mestring, kombinert med oppfølging i overgangene.

Samtidig ser vi at losene utfordres når den unge «ikke vil», når helseutfordringene er for store, og når de ikke får andre til å gå inn og følge opp i perioder hvor de selv ikke har kapasitet.

Disse eksemplene gir ikke et fullstendig bilde av hvordan Lindesneslosen jobber. Losene har også fortalt at de arbeider internt på skolene med å bistå med tilrettelegging av undervisning og da også i noen grad i klassesituasjonen. Denne arbeidsformen er ikke belyst i noen av eksemplene.

Lindesneslosene har også beskrevet at de arbeider fram mange versjoner av kombinasjonen skole og arbeid i de enkelte sakene (se blant annet kapittel 5). Noe av dette belyses i eksemplene: noen er i arbeidspraksis via skole, eller i lærlinge- eller lærekandidatordninger. Noen – særlig om de er over 18 år – prøver man å få til et samarbeid med NAV om, der for eksempel bruk av tiltakspenger inngår. Noen unge klarer ikke å fungere på skolen, og Lindesneslosen arbeider derfor med å få i stand andre løsninger i arbeidslivet.

I sum har Lindesneslosen prøvd ut mange ulike kombinasjoner som involverer skole, arbeid, behandling og soning i ulikt omfang til ulike tider, og svært individuelt utformet (se mer i kapittel 5). Skolene har vært svært fleksible og samarbeidsvillige i de sakene Lindesneslosen har tatt kontakt med dem. Det kan – basert på den informasjonen vi har hatt tilgjengelig – se ut til at denne fleksibiliteten i noen grad er knyttet til at Lindesneslosen er aktivt med i prosessen, og at skolen ikke på egen hånd og uten losens bidrag ville iverksatt de samme tiltakene.

4. Lindesneslosens utvikling 2014–2019 i lys av IPS-kvalitetsskala

Gjennom prosjektperioden har vi intervjuet Lindesneslosene med IPS-kvalitetsskala (justert for bruk i den videregående skolen) som intervjuguide. I dette kapitlet gir vi en oversikt og vurdering av hva disse intervjuene har gitt av informasjon, og hva de kan si om kvalitet og utvikling av SE-faget blant Lindesneslosene.

25 tematisk identiske spørsmål ble stilt Lindesneslosene i 2014 (3 intervjuer), 2015 (3 intervjuer), 2016 (5 intervjuer) og 2019 (4 intervjuer) (se vedlegg). Totalt er 10 ulike loser intervjuet. Analysen av intervjuene viser en gradvis utvikling og forbedring av arbeidet fra Lindesneslosens oppstart i 2014 til 2019, vurdert ut fra IPS-kvalitetsskala. Intervjuene viser en utvikling i de ansattes kunnskap, forståelse og organisering, men også en økt forståelse i systemet rundt og et samarbeid som stadig forbedres. I det følgende gir vi en kort presentasjon av noen hovedpunkter fra hvert av årene:

4.1 Utvikling

2014 – Oppstartsvansker

Intervjuene fra 2014 gir inntrykk av at losene fra starten av prosjektet hadde et godt team-samarbeid, mye engasjement og positivitet om prosjektets hensikt og metodiske grunnlag. Målsettingen deres var å trygge og «stabilisere» ungdommen, og slik forebygge og forhindre «dropout», slik at flere fullfører videregående. På sikt ville de bidra til å hjelpe ungdommen inn i ordinært arbeid.

Det er jo ikke alle her som skal ut av skolen. Vi må trygge de i skolen først, før vi kan jobbe med å få de ut. Så vi er ikke der at vi tenker bare jobb, for det kan vi ikke når vi jobber i skolen. Vi skal også jobbe forebyggende så de ikke dropper ut.

Når vi jobber inn mot skolen så er det for å få de på rett linje, rett ting for at de en gang skal få en jobb de kan leve av (...) Det er ikke bare ut mot arbeidsplasser, men vi hvis de trenger det eller praksis, utplassering, så gjør vi det.

For å lykkes i dette arbeidet måtte ungdommene først og fremst være motivert og delta av egen fri vilje ifølge noen av losene. Videre beskrev de tilrettelegging og individuell oppfølging etter deltakerens behov som grunnleggende: Losene kartlegger behovet, ønsker og erfaringer til den enkelte. Mange trenger også økonomisk veiledning med hensyn til stipend og budsjetter. Losene forteller at de konsentrerer seg om kortsiktige mål slik at ungdommen skal oppnå mestringfølelse, og på sikt kan nå sine fremtidsmål. Deretter skal de følges opp til de ikke har behov lenger.

Jeg vil jo si at det er det dette handler om. For dette er jo et frivillig tiltak for de som ønsker oppfølging av losen (...) Så er det basert på hva de ser for seg, hva de trenger, hva de vil og hvordan de skal få det til.

Åpenhet er viktig ifølge losene. Det beskrives som en stor fordel og det legges derfor til rette for at ungdommene kan være ærlige med losen, arbeidsgivere og lærere om det som er viktig for deres fungering og for god tilrettelegging.

Jeg er veldig opptatt av at de må fortelle det som er viktig for hvordan de fungerer på en arbeidsplass. Ikke om alle utfordringene de har, men i forhold til hvilke behov de har for

tilrettelegging. Og hvem som skal fortelle det og hvordan de legger det fram. (...) De har vært litt nervøse først, men vi snakker om det 2-3 ganger på forhånd.

På intervjutidspunktet var det kort tid siden prosjektet startet opp. Intervjuene gir inntrykk av at losene på det tidspunktet i størst grad drev med skolerettet bistand, men siden kun tre av fem loser deltok i dette første intervjuet, kan vi ha fanget et noe skjevt bilde av teamet som helhet. Losene gir inntrykk av å bruke mest tid på det som beskrives som trinn 1 og 2 i femtrinnsprosessen, og det var lite kontakt med arbeidsgivere. Samtidig fanger vi opp en forskjell mellom de med erfaring fra arbeidsrettet bistand og kunnskap om SE og de andre. Beskrivelsene gir inntrykk av at loser med erfaring og kunnskap var mer ute i lokalsamfunnet, hadde etablerte nettverk av arbeidsgivere og metoder for å bygge relasjoner. For dem lå det «i ryggmargen» å jobbe med alle trinnene i femtrinnsprosessen. Denne forskjellen i forståelse og kunnskap om SE ser ut til å ha skapt noe usikkerhet og variasjon i hvordan de oppfattet og arbeidet etter SE. Metodeveileder i gruppa ser, ut ifra intervjuene, ut til å ha hatt en viktig lærer- og rådgiverfunksjon i teamet.

Det er hen som kan det i teamet og som kan veilede oss på det. Hen har det jo ut i fingerspissene. (...). Det er veldig bra at hen kom inn. Vi gikk og famlet litt. For det er jo noe med forståelsen av hva det egentlig er, og hva det er som fungerer. Det har hen masse erfaring med. Også er det det å tilpasse det til skolen. Det er det som er vanskelig.

Losene hadde i 2014 tilsynelatende ingen felles formelle rutiner for utarbeiding og nedfelling av handlingsplaner. Tydelige rammer for hva som er losens arbeidsoppgaver og rolle i skolens byråkrati kunne også tolkes som en utfordring.

Vi skal bistå kontaktlæreren litt i forhold til å trygge de i sin rolle. Vi skal jo bare veilede, ikke overta noen andre på skolen sin rolle. Så det har jo vært litt sånn. Kontaktlæreren har jo sitt ansvar og vi skal ikke overta noe av det. Så det er det å finne plassen sin

Informantene beskriver et inntrykk av at det var forholdsvis lite kjennskap til SE hos skoleledelsen

De (skoleledelsen) er ikke opptatt av SE. De opptatt av å få elevene gjennom skolen, men de støtter alle gode tiltak og at noen må ut i arbeid. De støtter det, men det er ikke fokuset deres. Men når det begynner å rakne, så roper de på losen.

Losene beskriver en opplevelse av å gjøre mer enn rollebeskrivelsen deres krevde og de etterlyste et større hjelpeapparat rundt ungdommene, både i og utenfor skolen.

2015 – Utvikling

Det påfølgende året gir intervjuene inntrykk av at det hadde skjedd flere endringer. Losene forteller at flere elever fikk arbeidsrettet bistand og at de brukte mer tid på oppfølging i bedrift. Få ungdommer var imidlertid i ordinært arbeid, da tanken var å få elever i praksis eller lære som en del av skolegangen med mål om å fullføre videregående. Losene fortalte også at de i stor grad brukte arbeid for å motivere til skolegang.

Det er jo mange av de vi har hvor vi bruker arbeid for å motivere til skole. Når vi tar de imot, har de vært helt demotivert i forhold til skole. Så da har vi jobbet mot arbeidsplass, så starter de etter hvert på skole.

Losene beskriver imidlertid at skolens regelverk utfordret tilstrekkelig tilrettelegging av skolegangen:

Det er en del ting som er lovpålagt som vi må forholde oss til. Det er timer vi for eksempel ikke kan ta de ut av. Det er visse regler for hva de må gjøre for å bestå fag. I skolen er det

i hovedsak individuell tilrettelegging, men med noe tilpasning i forhold til skolens regelverk.

Losene forteller om en økt kontakt med arbeidsmarkedet og arbeidsplasser i 2015. Ifølge losene var arbeidsplassene som ble benyttet i samsvar med yrkesfaget den enkelte eleven gikk på, de matchet elevens interesse, men var ofte ufaglært arbeid. Losene ser blant annet ut til å ha brukt det nettverket de selv hadde utviklet og arbeidet med å opprettholde gode relasjoner med arbeidsgivere:

Jeg bruker først og fremst det nettverket jeg har av gode relasjoner. Jeg passer på å gå innom av og til. Ta kaffe og sånn, kanskje en bakervare. Pleie de kontaktene man har. Ellers så er jeg veldig opptatt av å holde det jeg lover i forhold til oppfølging og avtaler. På en liten plass er det mange som konkurrerer om å komme ut i tiltak.

Noen loser beskriver også gode rutiner for å oppsøke nye bedrifter:

Jeg tar kjøreturer bare for å se om det har dukket opp nye bedrifter. Så får jeg registrert de og noterer og sjekker de opp, ringer og spør om jeg kan komme innom på besøk.

Alle losene fortalte at samtaler med ungdommene om arbeid og skole startet så raskt som mulig, helst i løpet av det første, andre eller tredje møtet. Det tilsvarte alt fra en dag til tre uker. Losene beskriver det som viktig å etablere en god relasjon, åpenhet, og ærlighet. Derfor kunne det ta lenger tid med for noen elever før de fikk utplassering på en arbeidsplass eller tilrettelegging i skolehverdagen. Det kunne ta alt fra en uke til to måneder før de tok kontakt med en arbeidsgiver. I skolen ser tilpasninger ut til å ha skjedd raskt og tilrettelegging startet som oftest dagen etter samtale med eleven. Deretter ble elevene fulgt opp så lenge som nødvendig. Her beskrev losene det vi oppfatter som en positiv utvikling i samarbeidet med rådgivere og kontaktlærere på skolene gjennom blant annet uformelle møter og god kommunikasjon.

Vi har en avtale med lærerne om at hvis vi avtaler ting som går utover skolen så lager vi en handlingsplan til lærer og rådgiver så de kan få umiddelbar tilbakemelding. Det har vært en del feil. Så nå har vi fått det på plass.

Losenes beskrivelser av teamsamarbeidet peker også i retning av en forbedring, med etablering av to faste ukentlige møter, et kun om SE og et for å diskutere konkrete oppfølgingsaker rundt ungdommer. Samhandlingen med NAV hadde også hatt en positiv utvikling som følge av opprettelsen av et fast månedlig møte. Losene beskriver et bedre og kontinuerlig samarbeid mellom losene og NAV.

Losenes beskrivelser av eget arbeid gir i 2015 inntrykk av en bedre forståelse av egne arbeidsoppgaver, Supported Employment (SE) og Supported Education (SEdu). De fortalte at de fulgte opp i alle trinnene i femtrinnsprosessen i samarbeid med kontaktlærere, arbeidsgivere og rådgivere. De fortalte om god arbeids- og skolerettet oppfølging og veiledning fra metodeveileder. Intervjuene gir samtidig et inntrykk av at det fortsatt var slik at loser med tidligere erfaring fra arbeidsinkludering jobbet mest ute i bedrifter og andre lokale instanser, mens de som var nyere i losrollen jobbet mest i skolemiljøet. Losene beskriver at de enda i 2015 manglet felles føringer for arbeidet med ungdommen. De kartla elevene ved å bruke verktøy som Jobpics og Jobbsmak, men intervjuene gir ikke inntrykk av at planer og mål ble nedfelt i en karriereprofil. Noen loser brukte dokumenter svært målrettet, mens andre så ut til å kun basere seg på muntlige samtaler.

Det lages jo en sånn handlingsplan for hvert mål og den evalueres jevnlig, hele tiden. Det er jo datofestet på det og når vi skal ta det opp

Litt ymse, vi snakker om hva de tenker videre og hvordan de skal komme dit, men vi skriver ikke noe ned. Men vi har planer om å bli veldig mye bedre med skjematikken dette året.

2016 – Forståelse

Intervjuene fra 2016 gir inntrykk av at losene da hadde etablert en tydeligere forståelse for sin rolle, blant annet det å være en ekstra støtte for læreren. Mer konkrete beskrivelser av eget arbeid indikerer også at de hadde fått en dypere forståelse for arbeidet med SE og SEdu.

Når vi følger opp med SE er vi raskt ute i ordinær skolesituasjon og vi legger trykk på oppfølging inn i det. Tradisjonelt ville man tatt eleven ut og hatt for eksempel skoletreningsgrupper med andre som sliter. Jobben vår er å gi kontaktlæreren ekstra støtte for at den eleven skal få mulighet til å være i klassesituasjon likevel. Fleksible løp er viktig, og målet er ikke at de skal være fulltidselever. Vi justerer slik at det er noen fag, så kan vi finne et kombinasjonsløp hvor de også er i praksis.

Én ny los hadde blitt ansatt og hen jobbet kun med ungdommer i lokale ungdomsskoler. De øvrige losene (4) fulgte opp ungdommer på videregående skole, og arbeidet skolerettet, arbeidsrettet og med elever i kombiløp. Kombiløp framstår i intervjuene som et nytt begrep losene brukte for å beskrive de som får bistand til både skole og arbeid. Kunnskap og forståelse for inkluderingsarbeidet virket også å ha jevnet seg ut mellom losene da intervjuene ikke lenger gir inntrykk av noen tydelig forskjell i bistand mellom losere med tidligere erfaring fra arbeidsinkludering/SE og de uten. Det beskrives som en stor utfordring for alle at metodeveilederen for prosjektet ikke var til stede i 2016 (sykmeldt i et halvt år). Det skapte tvil i situasjoner hvor de ikke var sikre på rett og galt med hensyn til SE. Men losene beskriver et godt teamsamarbeid som ser ut til å ha bidratt til at de mestret utfordringene ved at de brukte hverandre til hjelp om SE-spørsmål.

Flere losere beskriver i 2016 å ha daglig kontakt med NAV i tillegg til det månedlige møtet som ble etablert i 2015:

Nå har vi jo holdt på lenge (...) Jeg opplever samarbeidet som veldig bra. Veldig gjensidig. De setter veldig pris på oss og vi setter veldig pris på dem. Vi har også kommet til et nytt stadium i det siste, der vi snakker litt mer om systemproblemer, tar tak i de og tør å være uenige om ting.

En god relasjon med NAV ser ut til å oppfattes som å ha bidratt til et bedre samarbeid om ungdom. Dette var særlig merkbart med tanke på økonomi. Losene beskriver at et fåtall av ungdommene kom fra familier med god økonomi, så de trengte råd og hjelp med penger. Den økonomiske veiledningen ser ut til å ha blitt gitt i samarbeid med NAV:

Vi driver med økonomisk veiledning, men det er som oftest slik at vi går med de på møter hos NAV: Det er der økonomiveiledningen er. Så det er mer å sørge for at de kommer seg dit og får det. Vi hjelper de mye inn i NAV systemet, det er mange som sliter med det. Mange som mister helt motet, sover på sofa hos kamerater, begynner med kriminalitet fordi de ikke får hjelp hos NAV. De får ikke til å ringe veilederne sine på grunn av telefontiden, har ikke penger på kortet, vet ikke hva som er riktig å si osv. Vi har innarbeidet et godt samarbeid med NAV nå.

Samarbeidet med lærere og skolen beskrives også som bedre i 2016 og losene deltok da i faste møter sammen. Samtidig beskriver losene at de ikke lykkes like godt med å etablere et samarbeid med alle lærere, blant annet fordi lærerne opplever at dette tillegger dem flere arbeidsoppgaver.

Losene fortalte i 2016 også om et godt samarbeid med arbeidsgivere og at de hadde gode rutiner for å bevare relasjoner med arbeidsgivere og bygge kontakt med nye. Uformelle møter på arbeidsplassen, tillitsbygging og ros beskrives som viktig. Flere losere fortalte samtidig at samarbeid med andre instanser hadde vært tidkrevende. Mye tid gikk med for å etablere samarbeid med andre instanser som barnevern, bo-team, DPS, foreldre eller andre

familiemedlemmer og skolehelsetjenesten. Noen loser beskriver slikt samarbeid som svært godt, mens andre synes det var utfordrende.

God samhandling med ungdommene omtales som et av de viktigste punktene for at bistanden skal fungere, men også for ungdommen på et personlig nivå. Losene beskriver at de driver oppsøkende arbeid fordi det betyr noe for ungdommen: «Jeg oppsøker de, finner de. Det er noe med at de skal føle at det er noen som venter på dem og bryr seg», sa en av losene. Flere loser fortalte at de møter ungdommen om morgenen slik at de ser et kjent fjes når de kommer inn døra. De forsøker også å fasilitere en trygghet både på arbeidsplassen og på skolen. De forteller at de derfor følger opp så lenge og så mye som både ungdom og arbeidsgiver/lærer har behov for. Når de ser at en god relasjon og et godt samarbeid er etablert mellom ungdommen og lærer/arbeidsgiver, faser de ut.

Hvis de blir tatt godt imot, blir inkludert og tatt vare på, så går ikke jeg og er i veien for det. Da avtaler jeg heller med arbeidsplassen hva som er best. For eksempel at jeg kommer innom hver 14. dag. Jeg gjør det samme på skolen.

Losene forteller at de har utarbeidet en mal for registrering av hvordan de arbeider med den enkelte ungdom, men intervjuene gir inntrykk av at det fortsatt ikke var et krav om en felles skjematikk, det vil si at losene ikke benyttet de samme skjemaene i arbeidet. Losene ser også ut til å bruke ulike metoder, f.eks. i form av handlingsplaner, rapporter og logg for å dokumentere karriereprofil og mål: «Vi bruker planen litt forskjellig i teamet. Noen fører logg og sånn. Jeg bruker den rapporten aktivt og løfter den fram hvis jeg føler at vi har holdt på lenge», sa en av losene.

2019 – Kunnskap

Intervjuene gjennomført i 2019, altså nesten to år etter prosjektslutt, gir inntrykk av at arbeidsformen hadde falt enda mer på plass. Fire arbeidet da som loser og disse gir tydeligere beskrivelser av sin rolle enn i svarene gitt tidligere år. Inntakskriteriene beskrives også klarere: det må være frivillig fra elevens side. Bakgrunnen for disse føringene ser ut til å ha vært å forsikre at tilbudet gis til de som har behov for det. De ser på dette tidspunktet ut til å ha etablert bedre rutiner for henvisning:

Vi har fått mye bedre rutiner der. Vi forlanger at eleven skal skrive under på henvisning fra rådgivere. I den henvisningen har vi også bestemt at det skal stå litt informasjon som eleven skal være med å skrive.

Losene hadde på dette tidspunktet blitt del av elevtjenesten ved skolen, og deltok på faste månedlige møter med ansatte på skolen, politi og andre involverte. I elevtjenesten bestemmes det hvem som skal få bistand fra Lindesneslosen. Når bistanden starter, skjer endringer forholdsvis raskt ifølge intervjuene.

Jeg prøver å være raskest mulig inn i arbeid, men det kommer an på deres tidligere erfaringer. (Jeg) starter med karriereprofil når jeg føler at jeg kjenner ungdommen godt nok. Det kan være alt fra 15 min. til 14 dager. Noen er mer åpne enn andre. Tar kontakt når jeg føler at ungdommen er klar. Det kan være på dagen, eller senere. Vi har som regel Jobbsmak først. Vi har Jobbsmak veldig tidlig. Litt lenger tid før vi tar kontakt med arbeidsgiver. I skolen skjer endringene raskt, gjerne dagen etter vi snakket med eleven.

Intervjuene fra 2019 viser også at en tidsbegrensning er innført: Når ungdommen er fylt 22 år skal de i utgangspunktet ut av losen. Kontakten med ungdommene kan også fases ut tidligere, men losene forteller at de aldri bryter helt med ungdommen. Losene forteller at de opprettholder en liten kontakt via SMS og forsikrer at ungdommen alltid kan komme tilbake ved behov.

Gjennom å være del av elevtjenesten ser også samarbeidet med skolen ut til å ha blitt bedre. Samtidig oppgir losene dette året at det kan være vanskelig å få gjennomslag for ting på disse møtene, med mindre metodeveileder er til stede. Hen beskrives som en person med en «slagkraft og overbevisningsevne» de andre i losen ikke har.

Jeg opplever litt ambivalent støtte til SE. Metodeveileder får nok mer gehør for sine meninger enn vi gjør. Derfor er det viktig at hen er der når vi skal få til noe, hvis ikke blir vi veldig fort nedsablet.

Det kontinuerlige samarbeidet med NAV ser ut til å ha resultert i et godt samarbeid også om overganger for ungdommer som blir for «gamle» for losen, men som trenger videre bistand. Det er et tydelig fokus på trygge og gode overganger fra ungdomsskole til videregående og fra videregående ut i arbeidslivet eller tiltak. De har også opprettet faste fagforumer med jobbspesialister i NAV – et månedlig møte der de kan diskutere og dele erfaringer.

Losene forteller også om et godt samarbeid med politi og skolehelsetjenesten. Vi får inntrykk av at det har vært en betydelig positiv utvikling i bistanden fra andre instanser. Det erfares å bidra til å skape et mer helhetlig tilbud som kan hjelpe ungdommene i deres varierende utfordringer.

Fokuset til losene virker i intervjuene fra 2019 også å være mer rettet mot ordinært skoleløp og arbeid. De forteller at de forsøker å bidra til å redusere bruk av eksempelvis arbeidstreningsgrupper på skolen, for i stedet integrere ungdom i vanlige klasser. De erfarer det imidlertid som vanskelig å få gjennomslag for slike endringer i skolen.

Vi prøver jo å unngå at noen skal inn på spesialskole. Derfor så har vi også vært veldig på at de skal legge ned arbeidstreningsgrupper hos oss og heller la de implementeres i klassen. Men vi sliter litt med det enn så lenge. Vi har hatt en del diskusjoner om det. For de er opptatt av SE, men når det gjelder å unngå disse segregerte tilbudene som arbeidstreningsgrupper er det litt vanskeligere. Så det sitter på overflaten for dem.

Losene forteller videre at de samarbeider med arbeidsgivere på ulike typer ordinære arbeidsplasser, men at det er gjerne små bedrifter:

Vi er i alle bransjer. IKT, anlegg, butikk, produksjonsbransjer. Hele spekteret. Men vi har mye lettere for å komme inn i mindre bedrifter. De store organisasjonene har mye tyngre organisering og det tar mye lenger tid å ta beslutninger. Der tar også lenger tid å komme inn. I de små bedriftene skjer sånt raskere

En ny og betydelig hindring som beskrives i intervjuene fra 2019 er fraværsgrensa i skolen. Fraværsgrensa ble innført høsten 2016 og innebærer at elever som er borte fra mer enn 10 prosent av undervisningen ikke skal få standpunktvurdering i faget (Utdanningsdirektoratet, 2020b). Dette beskrives som en stor utfordring som vanskeliggjør mulighetene for individuell tilpasning i skolen, og som også bidrar til ekstra press på elevene som får bistand fra losen.

I skolesammenheng er det politiske forskrifter som kan gjøre det vanskelig med et ordinært skoleløp. Denne fraværsgrensa for eksempel. Det er mange fordeler med den, men jeg er redd det går ut over de mest sårbare. For det er som oftest de mest sårbare som sliter med å komme seg på skolen. Og er det noe de ikke trenger så er det å bli møtt med den 10 prosent-regelen for da får de igjen, dårlig mestringsfølelse. Da blir det enda mer jobb for oss å få de inn i ordinært løp igjen.

4.2 Vurderinger av fremmende og hemmende faktorer for prosjektet.

Målsettingen med Lindesneslosen var å undersøke om tilnærminger som bygger på jobbspesialistmodellen i SE kan redusere skolefravall og overgang av unge til uføretrygd. Dette kapitlet belyser losens egne metoder, opplevelser og erfaringer fra sitt arbeid gjennom flere år, og gjør det mulig å vurdere en eventuell utvikling. Losene beskriver flere elementer som har bidratt til å fremme arbeidet med prosjektet. Samtidig peker de også på en rekke utfordringer som kan ha påvirket virkningen av innsatsen deres. Under drøfter vi kort ulike fremmende og hemmende faktorer som kom fram av intervjuene med losene.

Fremmende faktorer

Teamsamarbeid og kvalitetssikring

Losene beskriver et godt samarbeid seg imellom. Dette har gitt rom for læring og støtte fra kollegaer. De har også bistått hverandre i arbeid med ungdom og åpnet for å delta på møter eller snakke med eleven dersom en annen i losen er mer egnet. Både formelle og uformelle møter i los-teamet har bidratt til dette. Å ta en liten prat over en kopp kaffe, titte innom hverandres kontor og spørre hvordan det går, ser ut til å være av stor verdi for deres team-samarbeid. Med unntak av i 2016 har de hatt to faste møter i uka, ett SE-fokusert og ett om enkeltelever. Metodeveileder er også en del av teamet. Metodeveileder har en helt sentral rolle knyttet til å følge opp de ansatte og sørge for kvalitet i arbeidet. Metodeveileder omtales som en som har SE «helt ut i fingerspissene» og beskrives som viktig for de andre i losen. Metodeveilederen skal sørge for en høy andel overgang til jobb og skole, men også gjennomføre ukentlige gruppeveiledninger med teamet og lære bort viktige ferdigheter til jobbspesialistene (IPS-Norge, 2020). Dette ser ut til å ha vært særlig viktig ettersom flere av de ansatte i losen ikke hadde kjennskap til SE fra før av. I tillegg var det utfordrende for mange å bruke SE inn i skolen. Det var ikke like innlysende hva som var SE og ikke i skolesituasjon.

Arbeidserfaring for motivasjon

Intervjuene gir inntrykk av at losene i økende grad har bistått ungdom inn i en form for arbeid i løpet av perioden 2014–2019, selv om forholdsvis få elever ser ut til å være i ordinært arbeid (Frøyland, Spjelkavik & Bernstrøm, 2018). Det ser ut til å henge sammen med Lindesneslosens fokus på viktigheten av at ungdommene får arbeidserfaring som ikke nødvendigvis bryter med formell kompetanseutvikling. Elevene beskrives ofte som demotiverte og med dårlige erfaringer fra skolen. Losen ser ut til å være opptatt av å finne det ungdommen er interessert i, og bygge på det. I løpet av prosjektårene kommer det mer og mer tydelig frem at målet med losen er å trygge, motivere og tilrettelegge, men ikke først og fremst til fast arbeid. Losene anser det å fullføre videregående skole som en av de viktigste milepælene i ungdomsårene, og som døråpner for både arbeid og høyere utdanning. Bistanden går i all hovedsak i retning av skolegjennomføring, og arbeid brukes aktivt for å lykkes i dette.

Tett oppfølging og oppsøkende arbeid

En jobbspesialists overordnede funksjon er å hjelpe deltakeren å få jobb, her også skolegang, og beholde jobb og skoleplass (Becker & Drake, 2003, s. 175). Det innebærer også å etablere en relasjon basert på tillit, samarbeid og åpenhet slik at man kan jobbe sammen mot deltakerens mål. Målet skal være tilpasset deltakerens forutsetninger og ønsker, og oppfølgingen skal være individualisert (s. 175). Losene gir inntrykk av å fokusere på å etablere gode relasjoner og gi individuell oppfølging og tilrettelegging. Gjennom åpenhet og samarbeid med eleven avdekker de interesser, styrker og svakheter og finner et tilbud som er godt tilpasset dem. Sammen med ungdommen legger de til rette og tilpasser etter elevens individuelle behov.

Intervjuene viser at losens bistand er fundert på en grunnleggende omsorg for ungdommene. De bruker mye tid til å bygge tillit og strekker seg langt for å møte ungdommene på deres premisser. De bistår på hjemmefronten og hjelper til med problematikk utenfor skolens område. Slik fremstiller de også arbeidet sitt som svært oppsøkende, sammenlignet med den tradisjonelle jobbspesialist-rolle. Ungdommene kan være vanskelig å få tak i og losene bruker en rekke metoder for å få kontakt med dem. Facebook «fungerer alltid», sier de. Samtaler utføres der hvor ungdommen er mest komfortabel, alt fra på kontoret, per telefon, på turer og i bilen. Samtlige av losene forteller at de henter om morgenen, kjører hjem til dem, banker på døra om de ikke møter opp og foretar hjemmebesøk. Flere, særlig losen som jobber inn mot ungdomsskole, forteller også om mye arbeid inn mot hjemmet. De sørger i tillegg for å være på skolen når eleven kommer om morgenen.

En rekke studier og prosjekter understreker viktigheten av å tilby overgangsveiledning mellom skole og lokalt næringsliv (Luecking, 2009; Wehman, 2011). Intervjuene gir inntrykk av at losene i de senere årene har fokusert stadig mer på overgangsutfordringer. Ved å ha en los på ungdomsskolen, en los på videregående og godt samarbeid med NAV, ser de ut til å erfare at de kan sørge for gode overganger fra ungdomsskole til videregående og fra videregående til arbeidsliv eller andre instanser.

Bygge og opprettholde relasjon med arbeidsgivere

Losene forteller at gode relasjoner med arbeidsgivere via både uformelle og formelle møter er viktig for arbeidet. For å lykkes i dette har losen satt tillit, lojalitet og informasjon høyt. Ved å holde avtaler de har laget med arbeidsgiver bygger de tillit og styrker relasjonen. Det gjør det enklere å få inn en annen ungdom ved senere anledning. Losene forteller at det er lettere å få inn ungdom i små private bedrifter framfor større og kommunale bedrifter. Det skyldes at det er kortere rekrutteringsprosesser og mindre formelle kompetansekrav. Ansatte i losen med tidligere erfaring fra arbeidsinkludering av utsatt ungdom hadde lettere for å bygge relasjoner med arbeidsgivere fordi de hadde mer trening i det. De hadde også allerede etablerte nettverk og kjente til mange arbeidsgivere som de brukte i sin jobb som los. Losene som var nye i denne typen jobb brukte mye tid på å lære hvordan de best mulig kunne bygge relasjoner og etterhvert danne seg et nettverk av arbeidsgivere.

Hemmende faktorer

Manglende kunnskap om SE

Losen har en nøkkelrolle i ungdommenes forløp i skole og jobb. De ansatte i prosjektet startet som los med varierende erfaring og kunnskap om SE. Noen hadde arbeidet i NAV tidligere og noen hadde erfaring med arbeidsrettet arbeid som OT. De hadde den arbeidsrettede tankegangen i ryggraden. Flertallet av de totalt 11 losene som har vært tilknyttet Lindesneslosen i perioden 2014 – 2019 hadde imidlertid ikke kunnskap og erfaring med SE på forhånd. I tillegg var det utskiftninger og nyansettelser gjennom perioden. Varierende kunnskap om SE ser ut til å ha gitt usikkerhet om hva SE er og losene ga uttrykk for at de ønsket mer opplæring i perioden 2014 – 2016. De måtte lære seg SE underveis. Derfor tok det tid før det var en uniform forståelse av SE blant de ansatte.

Samtidig beskrives det gode samarbeidet losene imellom som å ha bidratt til en tydelig kontinuitet og utvikling i deres arbeid. Inntrykket fra intervjuene er at de som har vært ansatt i rollen som los har vært i en utvikling både på den måten at de har fått opplæring, praksis og økende innsikt i SE over tid. Minst like mye av arbeidet har handlet om å bli kjent med ungdommene og målgruppa. Losene ser ut til å ha utviklet god erfaring og kunnskap om ungdomsgruppa og kompleksiteten i deres utfordringer.

Formaliteter og rutiner i arbeidet

Losene gir inntrykk av å ha hatt en stødig grunninnstilling i arbeidet med ungdommen: å møte ungdommen med åpne armer, uavhengig av utfordringer. De har kartlagt interesser og behov, satt kortsiktige mål og fokusert på de unges ønsker. I løpet av prosjektperioden ser de ut til å ha arbeidet stadig bedre og raskere med å tilpasse ungdommens skolegang og arbeidsdager. Arbeidet deres ser ut til å følge SE-femtrinnsprosessen. Intervjuene peker imidlertid i retning av at de ikke har utarbeidet tydelige felles rutiner for arbeidet. Manglende rutiner for nedfelling av handlingsplaner for den enkelte har vært gjennomgående alle årene. Losene ser altså ikke ut til å ha en felles metode for å nedfelle hver ungdoms handlingsplan, som tas opp og evalueres jevnlig. Det kan medføre et problem knyttet til å etablere god systematikk i arbeidet til losen og kan forhindre samarbeid mellom losene. Gode rapporter kan formidle informasjon om den enkelte ungdommen til andre i losen som ikke kjenner til eleven. Dette framstår likevel ikke som et problem for losene. I intervjuene forteller de at rådgivere på skolene ofte utarbeider karriereplan med ungdommen. Derfor bruker losen mer tid og krefter på samtaler og idemyldring. Andre jobbspesialister har oppgitt at strenge krav til skjematikk er tidkrevende og stjeler tid fra andre viktige oppgaver (Frangakis, 2020). Dermed kan det tenkes at lite fokus på skjematikk er en fordel for losen, da det frigir tid til å bruke på ungdommen ute i lokal- og skolemiljøet.

Samarbeid med skole og andre instanser.

Intervjuene gir også inntrykk av at det har tatt tid for losene å finne sin plass på skolen. Det har trolig gjort arbeidet utfordrende de første årene. Intervjuene viser imidlertid en økende forståelse og interesse for arbeidet fra skolens hold, og Lindesneslosen har blitt del av elevtjenesten, der losens saker blir diskutert i fellesskap. De har slik blitt en del av skolens system. Samtidig forteller flere av losene i 2019 at det er vanskelig å få igjennom saker med mindre den som er metodeveileder er til stede.

Samarbeid med andre instanser har også vært et utviklingsprosjekt for losen. Særlig i starten oppga noen av losene at de brukte mye tid på å få til et godt samarbeid med andre instanser, som blant annet barnevernet, bo-team og hjem. Noen opplevde også at de utførte arbeid som var utenfor deres rolle. Samarbeidet med NAV er omtalt som særlig positivt. Etter at faste møter og jevnlig kontakt ble etablert har de utviklet et tett samarbeid om ungdommen. Losene tar kontakt med NAV og slik får ungdommene raskt hjelp til praktiske og økonomiske ting de måtte trenge hjelp med. Det beskrives som viktig for ungdom som ofte sliter med å få hjelp av systemet. Tilbudet til ungdommen ser i løpet av årene ut til å ha blitt mer helhetlig med bedre muligheter for bistand fra andre instanser avhengig av ungdommens behov.

Begrensninger i skolerettet arbeid

I intervjuene viser det seg at det ikke alltid er en enkel sak å tilrettelegge skoleløpet for eleven. I tråd med grunntanken i SE, skal elevene gjennomføre fagene de er pålagt å følge i et ordinært løp. Innholdet i og vurderingen av elevene i den videregående opplæringen er regulert i Opplæringsloven (2019) § 3-4. Den videregående opplæringen skal føre fram til studiekompetanse, yrkeskompetanse eller grunnkompetanse (Opplæringsloven, §3-3). I et ordinært skoleløp må eleven fullføre obligatoriske fellesfag, som varierer basert på utdanningsprogrammet. I tillegg velger eleven selv programfag som tilhører det bestemte utdanningsprogrammet (Utdanningsdirektoratet, 2020a). Derfor er det ikke vilkårlig hvilke fag eleven kan tas ut av fordi tilretteleggingen må tilpasses lovverket. Losene beskriver tidlig at dette bidro til å begrense arbeidet deres og muligheten til å skreddersy skoleløpet til eleven.

I 2019 kom det fram at fraværsgrensa har utfordret arbeidet deres desto mer. Fraværregelen innebærer, som hovedregel, at elever som er borte fra mer enn 10 prosent av undervisningen i et fag, ikke skal få standpunktkarakter i faget. Hensikten med tiltaket er å motivere elever til jevn

innsats og redusere fravær og frafall i videregående skole (Utdanningsdirektoratet, 2020b; Utdanningsforbundet, n.d.). Utdanningsforbundet fastslår at fraværgrensa må kombineres med nærvær og tett oppfølging av den enkelte elev, særlig de i faresonen for å miste vurdering (Utdanningsforbundet, n.d.). Men ifølge losene virker dette mot sin hensikt for ungdommen. For de sårbare elevene har det skapt et økt press. Dersom de ikke klarer å være nok til stede i et fag, og dermed mister vurderingsgrunnlaget, bidrar det til å redusere mestringsfølelse og motivasjon. Det utfordrer også arbeidet til losen fordi de ikke kan tilrettelegge elevenes hverdag. Det er ikke lenger mulig med avtaler om at eleven eksempelvis kan komme senere et par dager i uka, til tross for at dette kan bidra til at de kommer de resterende timene i uka eller at de kommer alle dager på sikt.

4.3 Utvikling eller implementering – kort oppsummering.

Lindesneslosen har vært et forsøk på å ta i bruk SE i skolen. Det har tatt tid for losen å utvikle en arbeidsform som er i tråd med SE, ettersom ikke alle losene kunne SE og måtte lære underveis. Prosjektet brukte også tid på å finne sin plass innenfor skolesystemet og på å etablere gode samarbeidsrelasjoner med andre aktører. Prosjektet har slik brukt tid på å utvikle Lindesneslosen som modell for arbeidet med målgruppen ved å opparbeide seg både kunnskap om og erfaring i SE, og på å etablere konstruktivt samarbeid med skole og andre relevante samarbeidsinstanser. I 2019, to år etter prosjektets avslutning, var det fremdeles flere forbedringsmuligheter knyttet til modellen. De fleste SE-prosjekter implementeres i tjenester som allerede driver med arbeidsformidling. Lindesneslosen skiller seg derfor fra tidligere SE-forsøk ved sin innplassering i konteksten av norsk skole. Lindesneslosen framstår først og fremst som et utviklingsprosjekt for en målgruppe som ikke har vært vanlig i SE, noe som også er kommentert andre steder i denne rapporten og i tidligere rapporter fra prosjektet. Losene har ikke implementert en rendyrket SE-modell i skolen, men utviklet en form for SE som ser ut til å kunne passe inn i skolen. Dette har skjedd gradvis og tatt flere år, og det kan se ut til at det kan ta noen år til før modellen er fullstendig tilpasset det norske skolesystemet.

5. Hvordan har det gått med de som har fått bistand fra Lindesneslosen? Ungdommenes og losenes tilbakemeldinger.

I dette kapitlet drøfter vi Lindesneslosens betydning på bakgrunn av opplysninger fra ungdommene som har fått bistand, samt ut fra losenes egne vurderinger. De aller fleste ungdommene var henvist til Lindesneslosen fra skolene ved rådgiver, OT, avdelingsleder, kontaktlærer, rektor eller spesialpedagog. Noen var også henvist fra NAV eller barnevern. En stor andel av deltakerne var også under oppfølging av barnevernet. For flertallet av deltakerne var målet med oppfølgingen å fullføre videregående skole eller deler av denne. I noen tilfeller var målet formulert som å tilpasse eller justere skolesituasjonen til den enkelte. For noen av de yngste var målet å finne riktig(ere) skolevalg. For en del av deltakerne var oppfølgingen rettet inn mot å gjennomføre arbeidspraksis eller læreplan.

Totalt hadde 132 ungdommer fått bistand ifølge prosjektets interne statistikk i løpet av prosjektperioden, det vil si årene 2014–2017 (Frøyland et al., 2018). 11 av disse var bosatt i Audnedal kommune, 33 i Lindesnes kommune, 77 i Mandal kommune, og så var det noe få også i Marnardal kommune og i Åseral kommune.⁶ Omtrent 37 prosent var jenter (48) og 63 prosent var gutter (81). Ungdommene var født mellom 1989 og 2002, med de største kullene født i årene 1996–2000 (totalt 97 ungdommer innenfor disse årstallene). De fleste som fikk bistand var ifølge losene elever på yrkesfaglige studieretninger. De aller fleste var elever ved Mandal videregående skole, men noen også ved Byremo og noen fra ungdomsskolene i regionen.

Ved ny gjennomgang av interne registreringer våren 2020 kom Lindesneslosen til at de kunne framskaffe kontaktinformasjon til 155 ungdommer som hadde fått bistand i perioden 2014–2019, altså for årene 2018 og 2019 i tillegg til prosjektperioden. Det reelle tallet ungdommer som har fått bistand er noe høyere (antakelig omtrent 180). Det upresise tallet skyldes mangelfulle interne registreringer, særlig for prosjektets første år, og at kun én av losene fortsatt er i teamet i 2020. De 155 ungdommene ble våren 2020 kontaktet per telefon av de fire losene som da var tilknyttet Lindesneslosen (se vedlegg 2). Disse tilbakemeldingene fra ungdommene gir informasjon om ungdommenes status per 2020, samt hvordan de har blitt påvirket av koronavirus-pandemien. Vi presenterer dette nedenfor.

5.1 Ungdommenes egne opplysninger i 2020

106 (68 prosent) av de totalt 155 ungdommene var menn/gutter, og de resterende 49 (32 prosent) var kvinner/jenter. Lindesneslosen fikk kontakt med 89 prosent av disse ungdommene, og 81 prosent (N=126) var villige til å svare på spørsmålene.

Ifølge Lindesneslosen var det 12 av ungdommene som de fikk kontakt med som ikke ville svare. Noen av disse fortalte at de hadde en vanskelig livssituasjon og at det var en av grunnene til at de ikke ønsket å svare. Av de 17 ungdommene som de ikke fikk kontakt med var fire døde, og Lindesneslosen har lite kunnskap om hva som kunne være situasjonen til de øvrige 13 de ikke kom i kontakt med. Vi finner det rimelig å tenke at en del av ungdommene som ikke svarte på henvendelsen eller som ikke ønsket å delta, kan ha hatt en vanskeligere livssituasjon enn de som valgte å svare. Men siden svarprosenten er såpass høy (81 prosent av de 155 som losen hadde

⁶ Vi mangler informasjon om bostedskommune og kjønn for 3 av disse.

kontaktinfo til, hvilket utgjør 70 prosent av de omtrent 180 som har fått bistand) vurderer vi informasjonen disse ungdommene har gitt som både svært relevant, interessant og med en viss representativitet for målgruppen til Lindesneslosen. For noen undergrupper – for eksempel de som har fått bistand fra Lindesneslosen i 3 år eller lenger – har samtlige ungdommer svart.

Status og livssituasjon i 2020 for ungdommer som har fått bistand av Lindesneslosen

Tabellen under viser at 36 prosent av alle ungdommene som har fått bistand fra Lindesneslosen hadde en arbeidslivstilknytning våren 2020, og nesten like mange (33 prosent) hadde en skoletilknytning. 17 prosent oppgir at de da var i et NAV-tiltak, 10 prosent oppgav å være helt ledige, mens 12 prosent sier de er syke:

Tabell 1 Ungdommenes egen statusrapportering – hovedkategorier

Status 2020 - oppsummert	Periode		Alder		Lengde på oppfølging fra losen		
	Alle 2014-2019	Prosjektperioden 2014-2017	Født 92-99 (de eldste)	Født 00-04 (de yngste)	Bistand inntil 1 år	Bistand 1-2 år	Bistand 3 år eller mer
	% av svar (N=126)	% av svar (N=82)	% av svar (N=62)	% av svar (N=64)	% av svar (N=30)	% av svar (N=60)	% av svar (N=35)
NAV-tiltak alt i alt	17	23	26	8	0	23	20
Arbeidstilknytning alt i alt	36	44	55	17	40	27	46
Skoletilknytning alt i alt	33	17	11	55	50	33	20
Ingenting – Helt ledig, NEET?	10	13	8	11	7	10	11
Helt eller delvis syk	12	13	15	9	3	15	14
<i>Antall døde</i>	4	3	2	2	1	3	0
<i>Antall missing/mangler</i>	25	24	20	9	15	14	0

Kommentar: Kategoriene her er dels overlappende.

Lindesneslosene vurderer det selv slik at omtrent halvparten av de som i undersøkelsen oppgav å være helt ledige i realiteten var såkalte NEETs, altså at de var uten skole, arbeid eller tiltak. De resterende hadde andre årsaker til at de var ledige. Noen av de som var helt ledige var det fordi de hadde fått barn, mens andre hadde avsluttet læretiden og noen hadde på intervjudtidspunktet mistet behandlingstilbudet sitt (blant annet pga. koronasituasjonen) og havnet i ledighet på grunn av det. Noen av de syke var innlagt til rusbehandling, noen var i psykiatrisk behandling, og noen var inne til soning.

Vi ser også at andelen som har en arbeidstilknytning er høyere (44 prosent) når vi bare ser på prosjektperioden (2014–2019). Blant de eldste ungdommene (født 92–99) hadde 55 prosent en arbeidslivstilknytning våren 2020, mens 26 prosent var i et NAV-tiltak. Blant de yngste dominerer naturlig nok skoletilknytning (55 prosent).

I tabellen under har vi oppsummert mer detaljert ungdommenes rapporteringer av status våren 2020 i gjensidig utelukkende kategorier. Vi har slått noen av kategoriene sammen:

Tabell 2 Ungdommenes egen statusrapportering – gjensidig utelukkende kategorier

Status 2020	Periode		Alder		Lengde på oppfølging fra losen		
	Alle 2014-2019	Alle 2014-2017	Alle født 92-99	Alle født 00-04	Inntil 1 år	1-2 år	3 år eller mer
	% av svar (N=126)	% av svar (N=82)	% av svar (N=62)	% av svar (N=64)	% av svar (N=30)	% av svar (N=60)	% av svar (N=35)
Bare arbeid	21	28	37	6	30	12	31
Bare læreplass	6	6	5	8	3	8	6
Bare skole	28	11	8	47	47	28	11
Bare NAV-tiltak	6	9	10	2	0	8	6
Bare sykemeldt	7	7	8	6	3	8	9
Ingen av alt. (NEET?)	10	13	8	11	7	10	11
• <i>Kombinasjoner der arbeid inngår</i>	15	13	18	12	10	16	15
• <i>Andre kombinasjoner</i>	8	10	7	10	0	11	12
SUM	101	97	101	102	100	101	101

Kommentar: SUM avviker fra 100 pga avrunding til hele tall. I kombinasjoner der arbeid inngår finner vi: arbeid og NAV-tiltak, arbeid og læreplass, arbeid og skole, samt arbeid, læreplass og NAV-tiltak. I kategorien andre kombinasjoner inngår: skole og læreplass, NAV-tiltak og sykemeldt, NAV-tiltak og skole, samt skole, NAV-tiltak og sykemeldt.

Blant de eldste er andelen som er i arbeid høyere enn blant de yngre, mens skoletilknytning er mest vanlig blant de yngre. Når det gjelder læreplass – som også må forstås som skole – er forskjellene ikke så store mellom eldre og yngre ungdommer. Begge tabeller viser også at arbeidstilknytningen er størst blant de ungdommene som losene har fulgt opp lengst, dvs. minimum tre år, men det er nesten like mange med arbeidslivstilknytning blant de med forholdsvis kort bistand fra Lindesneslosen (inntil ett år).

Finansieringskilde – hvor får de pengene fra?

Mens forholdsvis få ungdommer oppgir å være i et NAV-tiltak våren 2020, oppgir en klart høyere andel at de får økonomisk bistand fra NAV:

Tabell 3 Finansieringskilder - hovedkategorier

Finansieringskilde	Periode		Alder		Lengde på oppfølging fra losen		
	Alle 2014-2019	Prosjektperiode 2014-2017	Født 92-99 (eldste)	Født 00-04 (yngste)	Bistand inntil 1 år	Bistand 1-2 år	Bistand 3 år eller mer
	% av svar (N=126)	% av svar (N=82)	% av svar (N=62)	% av svar (N=64)	% av svar (N=30)	% av svar (N=60)	% av svar (N=35)
Noe fra arbeid	32	39	50	14	33	23	43
Noe fra NAV	37	49	55	20	20	42	46
Noe lånekasse	26	12	10	42	43	23	17
Ingen	8	7	2	14	3	13	3

Kommentar: Kategoriene her er dels overlappende.

Tabellen over viser at blant de eldste oppgir 55 prosent at de får noe økonomisk bistand fra NAV, men nesten like mange (50 prosent) oppgir at de får penger fra arbeidsgiver. Blant de yngre er bistand fra lånekassen mest vanlig. Vi ser også at andelen som får penger fra NAV og/eller arbeidsgiver er nokså lik blant de Lindesneslosen har fulgt lengst, men også at andelen som får penger fra arbeidsgiver er høyest blant de som har fått bistand lengst. Tabellen under viser samme tematikk fordelt på gjensidig utelukkende kategorier:

Tabell 4 Finansieringskilder – gjensidig utelukkende kategorier

Finansieringskilde	Periode		Alder		Lengde på oppfølging fra losen		
	Alle 2014-2019	Alle 2014-2017	Født 92-99	Født 00-04	Bistand inntil 1 år	Bistand 1-2 år	Bistand 3 år eller mer
	% av svar (N=126)	% av svar (N=82)	% av svar (N=62)	% av svar (N=64)	% av svar (N=30)	% av svar (N=60)	% av svar (N=35)
Bare arbeidsgiver	23	28	32	14	20	17	34
Bare lånekassa	21	7	3	39	40	20	9
Bare NAV	27	35	39	16	13	33	29
Bare Annet	6	4	0	13	10	7	3
• <i>Kombinasjoner der arbeidsgiver inngår</i>	9	11	18	0	13	7	9
• <i>Andre kombinasjoner</i>	5	8	6	5	0	4	15
Ingen av alternativene	8	7	2	14	3	13	3
SUM	99	100	100	101	99	101	102

Kommentar: SUM avviker fra 100 pga avrunding til hele tall. I kombinasjoner der arbeidsgiver inngår finner vi: arbeidsgiver og NAV, arbeidsgiver og annet, arbeidsgiver og lånekassa. I kategorien andre kombinasjoner inngår: lånekassa og NAV, NAV og annet.

I kategorien «annet» kan det være ungdommer som får penger fra Barnevern eller fra kjæreste/familie. Tabell 4 viser at det er høyest andel ungdommer som bare får inntekt fra arbeidsgiver blant de som har fått bistand lengst (i tre år eller mer), samt blant de eldste og de som fikk bistand i selve prosjektperioden. Blant disse som har fått bistand lengst og blant de eldste får omtrent en av tre økonomisk livsopphold kun fra arbeidsgiver. Vi ser også at omtrent en av tre blant de som fikk bistand i prosjektperioden kun får sitt livsopphold fra NAV i 2020.

I tabellen under ser vi nærmere på hvilke stønader fra NAV ungdommene oppgir at de får i 2020:

Tabell 5 Stønader fra NAV i 2020

Mottar økonomisk støtte fra NAV	Periode		Alder		Lengde på oppfølging fra losen		
	Alle 2014-2019	Prosjektperiode 2014-2017	Født 92-99 (eldste)	Født 00-04 (yngste)	Bistand inntil 1 år	Bistand 1-2 år	Bistand 3 år eller mer
	% av svar (N=126)	% av svar (N=82)	% av svar (N=62)	% av svar (N=64)	% av svar (N=30)	% av svar (N=60)	% av svar (N=35)
NAV-ytelse alt i alt	35	46	52	19	17	38	46
- Uføretrygd	9	10	15	3	13	7	9
- AAP	13	20	21	5	0	17	17
- Sosialhjelp	10	12	10	11	7	10	14

Tabellen viser at blant samtlige ungdommer som har fått bistand fra Lindesneslosen mottar omtrent én av tre – ifølge dem selv – bistand fra NAV i 2020, og disse fordeler seg nokså likt på uføretrygd, AAP og sosialhjelp (omtrent én av ti får hver av disse). De som får sosialhjelp, gjør gjerne dette for en kortere periode for eksempel knyttet til en overgang. Blant de eldste oppgir halvparten at de får en NAV-ytelse i 2020: Ca. 15 prosent oppgir at de får uføretrygd, og ca. 20 prosent at de mottar AAP. Vi ser også at andelen som oppgir å motta NAV-ytelse er høyere blant de som har fått bistand fra Lindesneslosen i lang tid.

Hvem får oppfølging fremdeles?

Omtrent halvparten av de som har fått bistand fra Lindesneslosen i løpet av alle disse årene, fikk våren 2020 fremdeles oppfølging fra minst en instans. Vi finner at en rekke ulike instanser følger opp ungdommene i 2020. Lindesneslosen er naturlig nok en av de mest benyttede (omtrent én av fem fikk oppfølging derfra), men også rusoppfølging, psykolog og NAV går hyppig igjen. Ut over dette fikk noen ungdommer våren 2020 oppfølging av instanser som bo-team, politi, OT/skole, ulike arbeids- og inkluderingsbedrifter, verge, sykehus, ulike institusjoner, barnevern, PPT eller opplæringskontor.

13 prosent av ungdommene oppgir at de får bistand fra flere instanser. Lindesneslosene peker selv på at det sannsynligvis er enda flere som får oppfølging for eksempel fra barnevern, PPT, rådgiver på skolen, opplæringskontor eller andre som mer naturlig er en del av det vanlige systemet. De tolker ungdommens svar dit hen at de unge her ikke har regnet med den oppfølgingen de naturlig får gjennom opplæringa, men at de kun har tatt med de som yter en form for ekstra oppfølging som ikke automatisk kommer gjennom systemet.

Betydningen av koronavirus-pandemien

Informasjonen over er samlet inn i perioden like etter at koronavirus-pandemien slo til for fullt i Norge, våren 2020. Før pandemien var flere av de involverte ungdommene i arbeid enn det svarene ovenfor viser. Lindesneslosene spurte ungdommene om hvordan koronavirus-pandemien hadde innvirket på situasjonen deres:

Tabell 6 Betydningen av Koronapandemien for arbeid, læreplass og utdanning mm

Betydningen av korona sett i forhold ulike grupperinger	Periode		Alder		Lengde på oppfølging fra losen		
	Alle 2014-2019	Prosjektperiode 2014-2017	Født 92-99 (eldste)	Født 00-04 (yngste)	inntil 1 år	1-2 år	3 år eller mer
	% av svar (N=126)	% av svar (N=82)	% av svar (N=62)	% av svar (N=64)	% av svar (N=30)	% av svar (N=60)	% av svar (N=35)
Situasjonen ble påvirket av koronakrisen	32	37	39	25	17	38	34
· Mistet jobben	2	1	2	2	0	3	0
· Mistet læreplass	2	1	0	3	0	2	3
· Mistet skoletilbud	4	6	2	6	0	5	6
· Permittert	9	11	15	3	10	5	14
· Mistet NAV-tiltak	1	1	2	0	0	0	3
· Falt ut av behandling	6	9	6	5	0	7	9
· Mistet oppfølging	5	6	5	5	0	7	6
· Mistet inntekt	1	1	2	0	0	0	3

Tabellen viser at i overkant av hver tredje ungdom svarer at de har blitt påvirket av pandemien. Vanligst er det å ha blitt permittert, men noen har også mistet arbeid, skoletilbud, læreplass eller falt ut av behandling og mistet oppfølging. Totalt oppgav 44 av 126 ungdommer å være i arbeid på intervju tidspunktet, og i tillegg oppgir 13 å ha mistet arbeid eller blitt permittert som følge av pandemien.

Flere av ungdommene oppgav at de hadde blitt påvirket mer psykisk av koronasituasjonen. Det var skummelt, de uroa seg, var bekymra for bestemor og traff venner i mindre grad.

Lindesneslosene oppgir i tillegg at flere andre ungdommer som på intervju tidspunktet var arbeidsledige har vært i arbeid etter kontakten med Lindesneslosen, men senere har mistet arbeidet. Vi har ikke kunnskap om hvor mange av ungdommene dette gjelder. Det peker dog i

retning av at enda flere ungdommer har hatt en arbeidstilknytning enn det svarene ovenfor indikerer.

Ungdommenes vurderinger av Lindesneslosens betydning

Tabell 7 Hvor viktig har Lindesneslosen vært? Ungdommenes vurderinger

Hvor viktig har Lindesneslosen vært for deg?	Periode		Alder		Lengde på oppfølging fra losen		
	Alle 2014-2019	Prosjektperiode 2014-2017	Født 92-99 (eldste)	Født 00-04 (yngste)	inntil 1 år	1-2 år	3 år eller mer
	% av svar (N=126)	% av svar (N=82)	% av svar (N=62)	% av svar (N=64)	% av svar (N=30)	% av svar (N=60)	% av svar (N=35)
Avgjørende	48	45	39	56	47	45	51
Stor	33	34	34	33	23	33	43
Noe	14	15	19	9	20	17	6
Liten	2	1	2	2	7	0	0
Ingen	1	1	2	0	3	0	0

Tabellen viser at ungdommene – som i de tilfellene det var mulig er intervjuet av de Lindesneslosene som har fulgt dem opp – i all hovedsak vurderer det slik at Lindesneslosen har hatt stor eller avgjørende betydning for dem. Vi ser også at omtrent hver femte ungdom ikke er så begeistret og mener at losen kan ha hatt noe eller lite betydning. Blant de som har fått oppfølging i mange år er det ingen som er svært kritiske. Siden det er Lindesneslosene selv som har intervjuet dem, og også den losen som har utført oppfølgingen, så er det rimelig å anta at ungdommene kan ha svart mer positivt enn de ville ha gjort dersom noen de ikke kjente ringte dem.

Under ringerunden våren 2020 samlet Lindesneslosene også inn kommentarer og tilbakemeldinger fra ungdommene de intervjuet. Her følger en oversikt over de unges beskrivelser av Lindesneslosen, hjelpen, behovene deres og annet. Dette er sitater av hva som ble sagt i intervju/samtale med Lindesneslosen, og det er Lindesneslosene selv som har notert utsagnene. Utsagnene bekrefter det positive bildet som også preger tabell 7:

Om hva Lindesneslosen bidro med:

- *Hjelper over det som er skummelt. Flott å ha en bistand med på møte. Føler jeg har hatt en advokat på min side. Pusher når det er nødvendig.*
- *Veldig godt å ha noen som kan snakke med alle, både mamma, lærere og på jobben.*
- *Godt at bare en vet om alle mine ting, og at vi kan snakke sammen om hva andre bør vite, vi kan også bestemme sammen hvem som skal si det, og hvordan vi skal si det.*
- *Lindesneslosen snakker skikkelig til oss uansett. De må aldri slutte å følge oss opp, uansett.*
- *Bra at losen er veldig «på'an».*
- *Losen gjorde at jeg følte jeg ble tatt på alvor. Snakker for meg hele tiden. Det som manglet var at når jeg flyttet (barnevern) gikk det og fort og det manglet overføring til de som skulle følge meg opp videre om det losen visste om meg. Skulle ønske losen tok initiativ til utredning.*
- *«Boost»*
- *Dere gjør det «fett».*
- *Tar kontakt – spør og graver selv når ungdom ikke tar kontakt – veldig bra!*
- *Veldig bra at noen tror jeg vil jobbe.*
- *Ikke gi opp og ikke dømme. Tar oss for det vi er. Gjør det i dag, men si at det er viktig for andre også.*

- *Jeg synes dette har vært det beste hjelpetiltaket jeg har vært borte i. Gode til å gjøre med selvstendig. Jeg er snart i mål, takket være god hjelp og støtte. Los-veilederen har vært god til å prate og hjelpe meg i en vanskelig situasjon. Gitt meg mye kunnskap. God samtalepartner. Alltid vært tilgjengelig.*
- *Var riktig for meg. Konkret jobbing – jeg skjønnte hvor vi skulle. Det ble ikke bare «jabbing».*
- *Det har vært helt avgjørende at jeg har hatt en voksen person i livet mitt som er der når jeg trenger hjelp og støtte.*
- *Kjenner jeg fikk den hjelpen jeg trengte. Fikk støtte og hjelp og følte meg sett. Lærte meg selv bedre å kjenne.*
- *De har hjulpet meg flere ganger fra å være langt nede. En stor del av årsaken til at jeg ser ut til å klare skolegangen.*

Behov og ønsker:

- *Skulle ønske det var mulig å melde seg inn i losen igjen når en møtte nye utfordringer. Nå skal jeg begynne på skolen igjen, og kunne trengt los selv om jeg er 23 år.*
- *Skulle hatt oppfølging lenger selv om jeg ruset meg. Skulle ønsket at noen ga beskjed til losen når jeg ble skrevet ut av institusjon. Hadde da kanskje hatt det bedre nå.*
- *Savner å ha noen å kontakte som du kan snakke med uten masse styr. Som f.eks det blir hvis du ringer NAV.*
- *Jeg føler at losen har vært min advokat mot lærere, arbeidsplassen og barnevern. Det er bra!*
- *Bra at dere spurte om jeg ville komme selv om jeg var rusa.*
- *Var stor hjelp til å få meg til å skjønne at skole er viktig.*

Om hva de oppnådde

- *Hadde ikke fått vitnemål uten losen, heller ikke fagbrev – de satte mot i meg.*
- *Uten losen hadde jeg ikke hatt fagbrev og jobb.*
- *Hadde kommet i fengsel mye fortere og lengre uten los. De fanget opp ting med meg. Ting ble alltid gjort for at ting skulle ordne seg for meg. Skulle vært flere folk – noen skulle fulgt meg lenger. Ingen dømmer meg i fra losen. Skulle ønske at losen pushet mer når jeg begynte å ruse meg. Da var det viktig at jeg hadde hatt en jobb.*

Enkelte ungdommer husket ikke Lindesneslosen, og forklarte det med at de hadde hatt så mange voksne/behandlere inne i bildet gjennom hele barndoms-/ungdomstida på grunn av sin livssituasjon. Noen av ungdommene trekker også fram noen ting de er misfornøyde med og har tips om ting som kunne vært bedre:

- *Føler de slapp meg for tidlig.*
- *Blei noen ganger lei av maset.*
- *For mye «prat» ønsket mer praktisk aktivitet.*
- *Systemet fungerer tregt der ute...*

Om hvordan losen bør jobbe:

- *Kan godt presse, men ikke for mye. Aldri gi opp å vise at dere tror på oss.*
- *Forslag: Lage en gruppe for de som er i losen – finne på noe sammen (samme situasjon).*
- *Bruke litt mindre fagspråk/fremmedord.*
- *Losen bør være slik at vi kan ringe så lenge vi vil. Når vi skrives ut av losen må det være lett å komme i kontakt igjen.*
- *Burde vært alle steder sånn at vi fikk samme oppfølging selv om vi flytter.*
- *Ikke mas så mye. Slutte å kontakte meg når jeg ber om det. Ikke bry dere så mye om livet mitt, føler jeg aldri slipper unna.*

- *Kommer ikke på noe som kunne vært gjort annerledes. Jeg trengte at en voksen person møtte meg, så meg, hørte meg og trodde på meg i en vanskelig tid.*

5.2 Losenes egne vurderinger av Lindesneslosens betydning

Losene ble i januar 2018 bedt om kort å beskrive og vurdere hva som var oppnådd for hver ungdom (denne delen er også presentert i tidligere rapport fra prosjektet (Frøyland et al., 2018)). De ble bedt om å vurdere utfall for hver ungdom etter følgende sortering:

- 1 liten eller ingen forbedring,
- 2 noe eller en del forbedringer,
- 3 mye og betydelige forbedringer, og
- 4 ikke nok kunnskap til å vurdere.

Siden flere av losene har sluttet underveis, var det utfordringer med å få fram tilstrekkelig informasjon fra alle enkeltsakene.

Losene vurderte det slik at for 55 av de 132 ungdommene som ved inngangen til 2018 hadde fått bistand (42 prosent) var situasjonen per januar 2018 mye og betydelig forbedret etter at de kom med i Lindesneslosen. Dette inkluderer ungdom som fremdeles fikk bistand per januar 2018. Her følger noen eksempler på hva som var oppnådd i saker som ble vurdert til å ha et så godt utfall:

- *I lære som lærekandidat med sannsynlighet for fast jobb, og mulighet for 100 % lønn, men sannsynlighet for noe delvis ytelse.*
- *Tar tre fag og vil starte i fagopplæring i skole neste semester. Har vært mye utprøving, kartlegging og avklaring, samt oppfølging rundt sikring av grunnleggende helse og økonomi.*
- *Har fullført 6 fag. Får hjelp til å starte høyere utdanning.*
- *Får vurdering i alle fag til jul.*
- *Fullt skoleløp VG2 med vurdering i alle fag.*
- *Bestått VG3. Kom inn på ønsket studie på Univ. i Agder.*
- *Er i arbeidspraksis, innvilget AAP, får hjelp av psykolog og lege.*
- *Er i ordinær jobb.*
- *Har fått lærekontrakt. Trenger fortsatt mye oppfølging på struktur hjemme.*
- *Høyt fravær er redusert til null. Jobbsmaking ved bilverksted i 10kl. Trygg overgang til TIP på videregående skole ved å besøke skolen og bli kjent med lærere og systemet.*

I 40 av sakene (30 prosent) vurderte losene det slik at det var oppnådd noe eller en del forbedringer i ungdommenes situasjon. Eksempler på dette var:

- *Klarte VG1. Klarte ikke VG2 på annet studiested, og har fått oppfølging rundt helseutfordringer og økonomi for å nå kun ta ett fag. Vil ikke i arbeidspraksis pga søvn/psyke/helseplager. Får fortsatt tett oppfølging.*
- *Har avklart skoleløp, samt noe arbeidspraksis, men trenger å komme i mer aktivitet.*
- *Noe skolegjennomføring. Avsluttet oppfølging pga rus. Fulgte opp "over i behandling på BUP og til NAV, rusmiddelkonsulent/rusteam" med beskjed om at vi er klare til å bistå når han har lyst til å prøve igjen.*
- *Flyttet til annen del av landet. Har flyttet tilbake og vil kunne vurderes inn igjen dersom det blir kapasitet og viljen er der fortsatt.*
- *Går på skolen og i praksis, fremdeles innenfor fraværsgrensen. Får mye oppfølging på alle områder i livet.*

- *Skoleopplegget fungerer greit. Hun er i liten gruppe i noen av fagene. Trives sosialt i klassen og er mer på skolen enn på lenge.*
- *Har fått en tryggere hverdag på vgs. I fra å gjemme seg vekk på ungdomsskolen er han nå mye mer synlig i klassebildet. Det er enda en vei å gå når det gjelder karriereplanlegging. Er nå utplassert litt ved en vernet bedrift for å få jobbtrening.*
- *Har vært hjemme siden påske i 9. kl. Har asperger og er ikke glad i å ha mange rundt seg. Nå i gang 2 dager pr. uke på skolen. Har ene-undervisning med lærer. Fraværet er redusert kraftig. Utfordringen nå blir å få han til å gå på skole uten at noen følger han.*
- *Hun er nå i praksis og følger denne. Rusproblemene er tatt opp med legen. Hun har en mer stabil helse og bosituasjon.*

For 21 av ungdommene (16 prosent) vurderte losene at de ikke har fått til særlig mye. Eksempler på dette var:

- *Bryter nesten alle avtaler, ikke tatt eksamener.*
- *Ekstremt mye fravær på skolen, men fungerer bra i praksis*
- *Fraværet er varierende. Vanskelig å komme i posisjon til eleven. Foreldre og skole er negative aktører i hans bilde. Bekymringsmeldinger er sendt. Har kontakt og en viss dialog med eleven.*
- *Flyttet vekk uten at vi hadde fått til noe særlig.*
- *Hun har vanskelig med å følge opp møter. Skal til utredning på ARK.*

I totalt 16 av de 132 enkeltsakene (12 prosent) hadde losene per januar 2018 ikke nok oversikt til å kunne vurdere nivået på utfallet. Dette skyldes hovedsakelig personalmessige utskiftninger i losgruppa underveis.

Basert på anonymisert informasjon fra Lindesneslosens egen internregistrering, foretok AFI en re-sortering av de 132 enkeltsakene fordelt på følgende hovedresultater:

1. Ordinært arbeid: å ha fått en vanlig betalt jobb.
2. Læreplass/arbeidspraksis/lærekandidat: dvs enten å ha fått, startet i eller fullført læreplass eller en eller annen form for arbeidspraksis.
3. Fullført skole: dvs. å ha oppnådd mindre fravær, fullført ett eller flere fag, eller fått vurdering i flere fag enn tidligere.
4. God relasjon eller henvist andre/behandling: dvs. at losene har greid å komme å i «posisjon» overfor den unge, men foreløpig ikke oppnådd så mye, eller man har videreformidlet til behandling eller oppfølging fra andre instanser.
5. Fått lite til: dvs. at det ut fra informasjonen som foreligger ikke ser ut til at man har fått til så mye.
6. Uvisst: dvs. at det ikke foreligger nok kunnskap om hva som er situasjon per i dag.

Flere av ungdommene har hatt en kombinasjon av flere av disse utfallene, spesielt er kombinasjonen arbeidspraksis og noe skolegang vanlig. I tabellen under har vi likevel sortert hver enkelt på det som, basert på tilgjengelig informasjon, ser ut til å være hovedbeskjeftigelsen.

Tabell 8 Utfall basert på losenes beskrivelser pr januar 2018

Foreløpig utfall	Antall	Prosent
Ordinært arbeid	7	5
Læreplass/arbeidspraksis/lærekandidat	34	26
Fullført mere (mye/noe) skole	42	32
Oppnådd relasjon/henvist andre/behandling	4	3
Fått lite til	21	16
Vet ikke	24	18
Sum	132	100

Det knytter seg usikkerhet til disse tallene fordi det ikke forelå god nok kunnskap om alle ungdommenes situasjon, men tallene gir likevel et bilde av hva Lindesneslosene selv opplevde som de kortsiktige og umiddelbare utfallene av bistanden ved utgangen av prosjektperioden. Vi ser at omtrent en av tre deltakere har som hovedutfall av bistanden oppnådd mindre fravær eller å fullføre større eller mindre deler av videregående opplæring (32 prosent). Omtrent en av fire har oppnådd å starte på eller fullføre arbeidspraksis eller læreplass (26 prosent). For 16 prosent er lite eller ingenting oppnådd gjennom prosjektet. Om nesten hver femte deltaker forelå det for lite informasjon til å kunne vurdere hva som var utfallet (18%). 5 prosent av ungdommene så på januar 2018 ut til å ha fått en eller annen form for ordinært arbeid.

5.3 Oppsummering

Gjennomgangen av ungdommenes tilbakemeldinger viser oppsummert om arbeidstilknytning at:

- 36 prosent av alle ungdommene som har fått bistand fra Lindesneslosen oppgav å ha en arbeidslivstilknytning våren 2020, og nesten like mange (33 prosent) at de hadde en skoletilknytning. 17 prosent oppgir at de da var i et NAV-tiltak, mens 10 prosent oppgav å være helt ledige, mens 12 prosent sier de var syke
- Andelen som oppgir å ha en arbeidstilknytning i 2020 er høyere (44 prosent) blant de som fikk bistand i prosjektperioden (2014–2017). Dette er også rimelig å forvente ettersom det blant de som har fått bistand etter 2017 er mange unge og mange får fremdeles bistand.
- Andelen med arbeidstilknytning er høyere blant de eldste ungdommene (født 92–99) der 55 prosent var i en eller annen form for arbeid i 2020, mens 26 prosent var i et NAV-tiltak.
- Blant de yngste dominerer naturlig nok skoletilknytning (55 prosent).

Tallene over er samlet inn i perioden like etter at koronapandemien kom til Norge våren 2020. Før koronapandemien var flere av de involverte ungdommene i arbeid enn det svarene ovenfor viser. Totalt oppgav 44 av 126 svarende ungdommer å være i arbeid på intervjudtidspunktet, og i tillegg oppgir 13 å ha mistet arbeid eller blitt permittert som følge av korona. Lindesneslosene oppgir ut over dette at også flere andre ungdommer som på intervjudtidspunktet var arbeidsledige, har vært i arbeid etter kontakten med Lindesneslosen, men senere har mistet arbeidet. Vi har ikke kunnskap om hvor mange av ungdommene dette gjelder.

Om finansieringskilder og økonomisk støtte viser undersøkelsen blant ungdommene at:

- Blant samtlige ungdommer som har fått bistand fra Lindesneslosen mottar omtrent en av tre – ifølge dem selv – bistand fra NAV i 2020, og disse fordeler seg nokså likt på uføretrygd, AAP og sosialhjelp (omtrent 1 av 10 får hver av disse).
- Blant de eldste oppgir halvparten at de får en NAV-ytelse i 2020: Ca. 15 prosent oppgir at de får uføretrygd, og ca. 20 prosent at de mottar AAP. Andelen som oppgir å motta NAV-ytelse er høyere blant de som har fått bistand fra Lindesneslosen i lang tid.

- Omtrent halvparten av de eldste ungdommene oppgir at de får lønn/penger fra arbeidsgiver. Blant de yngre er økonomisk bistand fra Lånekassen mest vanlig.
- Andelen som får penger fra NAV og/eller arbeidsgiver er nokså lik blant de Lindesneslosen har fulgt lengst, men andelen som får penger fra arbeidsgiver er høyest blant de som har fått bistand lengst.

Undersøkelsen blant ungdommene viser også at ungdommene i all hovedsak vurderer det slik at Lindesneslosen har hatt stor eller avgjørende betydning for dem. Gjennomgangen viser også at omtrent hver femte ungdom ikke er så begeistret og mener at losen kan ha hatt noe eller lite betydning.

Ungdommens rapportering viser at en stor andel av dem kommer i jobb ettersom tiden går, men samtidig at en stor andel også får støtte fra NAV. Vi kan ikke basert på disse tallene vite hvor stor innvirkning Lindesneslosen har hatt på sysselsettingsandelen blant deltakerne, og slik avlede noen «effekt» av Lindesneslosen. Det er sannsynlig at flere av ungdommene ville ha fått seg jobb også om de ikke hadde fått bistand fra Lindesneslosen. Dette peker blant annet nyere studier på som har undersøkt hvordan det går med de ungdommene som ikke fullfører videregående skole (Vogt et al., 2020).

Men dataene fra vår undersøkelse viser at blant de ungdommene på ungdomsskole og videregående skole som Lindesneslosen arbeider med, så er det en stor andel som over tid kommer i jobb. Undersøkelsen ellers viser at Lindesneslosen når mange av de med store belastninger og følger dem opp og fasiliterer muligheter der andre instanser ser ut til å gi opp. Det at så mange som 3 prosent av de ungdommene Lindesneslosen har fulgt opp var døde i 2020 støtter opp under det inntrykket både denne og tidligere rapporter fra prosjektet har gitt, nemlig at Lindesneslosen når fram til de unge med store bistandsbehov. Disse dataene peker dermed i retning av at blant ungdom i Lindesnesregionen med betydelige bistandsbehov kommer en stor andel i arbeid over tid. Informasjonen tyder også på noe andre studier har vist, nemlig at sårbar ungdom er spesielt utsatt i nedgangstider og fort kan falle ut om konjunktorene endrer seg (Sletten & Hyggen, 2013).

Sett fra et los-perspektiv beskrives utfallene hos de ungdommene som har fått «mye» ut av bistanden som eksempelvis å komme i lære, få vurdering i alle fag til jul, bestå vg3, redusere fraværet på skolen eller komme i arbeid. De som har fått «noe» ut av bistanden beskrives for eksempel som å ha fått en tryggere hverdag, redusert fravær, men fremdeles behov for mye oppfølging.

Vi ser at losene beskriver en rekke ulike typer utfall, hvorav fast ordinært arbeid er lite framtreddende, men der arbeid i form av praksis eller lære er mer framtreddende. Slik losene selv vurderer det bidrar de i større grad til økt tilstedeværelse og gjennomføring av skole enn til vanlig arbeid, selv om samhandling med arbeidsplasser inngår i en forholdsvis stor andel av enkeltsakene i form av læreplass, arbeidspraksis eller lærekandidat. I sum ser losene ut til å bidra til en rekke typer ulike utfall og forbedringer i den enkeltes livssituasjon. Fellesnevner er at de gir hjelp til noe som er relevant for skolegjennomføring og senere arbeid. Men bistanden er på ingen måte konsentrert bare om arbeid. De bidrar til forbedringer på et svært vidt felt som mer er knyttet til hvordan den unge har det og håndterer livssituasjonen sin.

6. Hvordan oppfatter samarbeidende instanser i regionen Lindesneslosen?

Høsten 2020 gjennomførte vi en intervjuundersøkelse blant samarbeidspartnere til Lindesneslosen. 18 intervjuer ble gjennomført med en eller flere representanter fra følgende instanser: videregående skole, ungdomsskole, politi, SLT, barnevern, psykisk helse tjenester, rustjenester, PPT og opplæringskontor.

I dette kapitlet presenterer vi kortfattet hovedpoengene i det informantene formidlet. Mens noen av informantene hadde samarbeidet med Lindesneslosen tett over mange år og kjente flere av losene, hadde andre kun samarbeidet med en av losene og noen bare ved noen få anledninger. Av anonymiseringshensyn oppgir vi ikke her hvilke instanser de ulike utsagnene stammer fra.

6.1 Oppfatninger av Lindesneslosen

Samarbeidspartnerne beskriver Lindesneslosen som personer som jobber tett sammen med og oppsøker unge i regionen som har ulike typer utfordringer. Det går igjen i intervjuene at losene er gode til å bygge relasjon med ungdommen og at de også bidrar til samarbeid mellom de ulike involverte tjenestene og fungerer som et bindeledd på ulike måter. Her er eksempler på noen utsagn:

- *Lindesneslosen tilbyr ekstra oppfølging.*
- *Bidrar til å hanke tak i unge, få til samarbeid omkring dem slik at de får en mulighet. Har klart å holde kontakten med de unge som sliter.*
- *Kjøre, bringe, kartlegge, er bindeledd. Bidrar positivt med å hjelpe elever til å se for seg en annen skolegang og derfor komme gjennom ungdomsskolen. God motiverende faktor. De er både på ungdomsskole og på videregående skole.*
- *En person, en hjelper som er nøytral og fri og som ikke representerer systemet, og slik ikke utgjør noen «fare» for ungdommene.*
- *En miljø- eller ungdomsarbeider som er ute blant ungdommen, på skole, hjemme, på fritida. Er fleksible. Oppsøker. Hensikt: unngå at ungdom blir liggende hjemme og unngå skole. Tilrettelegger på skolen, går i kontakt med lærere, foreldre, ungdom – hvordan kan skolehverdagen bli bra? Ikke så formelt.*

Noen av informantene trekker i tillegg fram at de har en kompetanse på å bygge kontakt og relasjon til arbeidslivet, og bidra til inkludering i det ordinære systemet:

- *Det jeg særlig liker er metoden (SE) og at de bygger relasjoner til arbeidslivet.*
- *Gode på inkludering. Hjelp til at unge blir del av det ordinære.*

For noen få av informantene er det noe uklart akkurat hva Lindesneslosen er:

- *Litt uklart akkurat hva de vil fokusere på, jobbe med, målgruppe, hvem de er rettet mot.*
- *Intensjonen har ikke vært så tydelig. Jeg trodde de fulgte opp elever utenfor skolen ut mot praksis, «support i praksis (arbeid)», men det tydelige fokuset på skole – arbeidsplass er ikke så tydelig som hva jeg hadde tenkt.*

6.2 Lindesneslosens innvirkning på samarbeidspartnerne

Samarbeidspartnerne opplever i all hovedsak at Lindesneslosens arbeid bidrar positivt inn i deres arbeidshverdag og at de kan være med og utvide de ulike instansenes perspektiver, bidrar til bedre tilbud til ungdommene slik at sjansen er større for at de lykkes. Flere trekker fram at Lindesneslosen sørger for at de kommer i kontakt med og i dialog med de unge:

- *Vi er helt avhengige av at noen gjør jobben med å hanke tak i disse slik at de kan lykkes i arbeid. Det kan være Lindesneslosen eller andre.*
- *Hvis jeg tilrår noe og i tillegg ved at losen er inne, så har jeg mer tro på at det kan lykkes. Fordi de er et bindeledd. De kan også være med å utvide min forståelse av noen saker fordi de er tettere på hjemmet. De gir informasjon som gjør at jeg gjør en litt annen type sakkyndige vurderinger. De utvider min forståelse.*
- *Samtalepartner, de er frie og kan snakke med ungdommene når som helst på dagen.*
- *Stor innvirkning, mange har gått i årevis uten å ha blitt plukket opp. Dyrt for samfunnet på lengre sikt dersom det ikke blir gjort noe tidlig.*
- *Lindesneslosen er veldig gode på tilrettelegging, vekking, henting. Kaller inn til samarbeidsmøter, men ikke formalisert samarbeid (diskuterer om det skal formaliseres, kanskje treff et par ganger i året for å bli bedre kjent med hverandre). Losen er en ressurs for ungdommene, lagspiller. Ser at Lindesneslosen får resultater fordi ungdommen stiller opp til samtaler med dem, ønsker det. Losen styrker kommunikasjonen med skolen, Losen er i en rolle som ikke skal sette karakter, gir mestring, motivasjon.*
- *Lindesneslosen klarer på en bedre måte enn skolen å huke tak i foreldre og får de på banen. Lindesneslosen klarer på en bedre måte enn læreren å komme under huden på eleven og slik avdekker hva som er de faktiske problemene. Lindesneslosen har konkret metodikk som Jobpics der eleven ser sin egen styrke og får større tro på seg selv*

Lindesneslosens arbeid frigjør tid for flere av de andre instansene slik at disse kan bistå en større og noe annen gruppe ungdommer i sitt arbeid, i stedet for å bruke mye tid på mindretallet som har store utfordringer.

- *De frigjør jo mye tid for de andre rådgiverne på skolen. Vi vet at de med tyngst utfordringer får et godt tilbud.*
- *Gjør min jobb lettere. Da kan jeg konsentrere meg om det jeg skal jobbe med, psykisk helse. Slipper å ta tak i det som har med skole å gjøre.*
- *De lettegjør mitt arbeid. At jeg har kommet i kontakt, kan drøfte, de kan være en døråpner som gjør at vi kan få satt i gang et barneverntiltak - mange er redde for dette.*
- *Det letter byrden veldig for oss. Mange av de 15 jeg følger opp trenger oppfølging, og dersom 2 trenger veldig mye og Lindesneslosen følger dem opp, så kan jeg bruke mer tid på de andre.*
- *Bidrar både i enkeltsaker ved å gå inn og gi støtte/bistand, og på systemnivå innad i kommunen for å hjelpe til hvordan rigge skole, fritidstilbud etc. .*

Noen framhever Lindesneslosens faglige innflytelse og trekker fram at de har lært mye også metodisk av Lindesneslosene:

- *Faglig innflytelse. Opplæring og innføring i SE. Lært mye av Lindesneslosen.*
- *Bidrar ved at det er flere øyne som ser på saken. Flere metoder inn rundt eleven. Det er ikke bare fag, men også andre ting må inn.*

En informant mener at Lindesneslosen ikke har hatt effekt når det gjelder det å få ned antall uføre, det som var NAV sitt mål, mens når det gjelder skolens mål om økt skolegjennomføring

(gjennomføring i løpet av 5 år, og fullført skoleår), så har losen hatt en effekt: «på dette punktet har vi aldri vært bedre enn nå (90 prosent)».

6.3 Lindesneslosens sterke sider

Samarbeidspartnerne oppfatter at Lindesneslosen har mange sterke sider. Noe som går hyppig igjen er deres evne til å bygge relasjoner til ungdom, til å kunne snakke med og motivere ungdommene:

- *Bygge relasjon, gode å snakke med utsatt ungdom.*
- *De har en unik kompetanse. Har livserfaring. Kan snakke med unge. Kan være tydelige. Stille krav. De har klart å komme i kontakt med de som sliter ekstra.*
- *Veldig gode til å se ressurser og talenter hos den enkelte der mange andre har gitt dem om. Fiske ut og hente motivasjon gjennom å bygge relasjon. Snu negativ trend.*
- *Omsorg, følge opp, være til stede. Blir en venn. En voksenperson som bryr seg.*
- *God tilgjengelighet, gode til å bygge relasjon,*
- *Lindesneslosen er uunnværlig, «menneskekjennere».*
- *Suksesskriteriet er at losen ikke flyttet blikket vekk fra de vanskeligste sakene og samtidig utviklet samarbeid med helse, NAV og andre. Styren ligger i den systematiske metodikken, det handler ikke kun om relasjonsarbeid og god vilje.*

Noen trekker også fram evnen deres til å bygge relasjoner og muligheter i arbeidslivet:

- *blitt bedre på å knytte kontakter med arbeidslivet.*
- *kjenner praksisfelt /arbeidsliv.*
- *De hjelper de til å komme seg ut i arbeidslivet. Dersom de ikke følger dem opp kan det fort blir NAV-folk av dette.*

Flere knytter Lindesneslosens styrke til deres funksjon som bindeledd og sikring av overganger:

- *Bindeledd skole – familie. Overgangen er vanskelig og kompleks å jobbe med. Hvis man ikke hadde hatt Lindesneslosen så tror jeg ikke vi ville ha lyktes i noen av de sakene som lindesneslosen har vært inne i.*
- *snakke med og treffe ungdom uten å være opptatt av undervisning. Treffe dem på det sosiale, på livet, og snakker også med foreldrene. De er et bindeledd. De er frie.*
- *Ser effekten av LL på bedre karakterer i enkeltfag og på at LL loser eleven trygt over fra u-skole til VGS. Dette siste er det viktigste for det er en funksjon ingen andre har.*

Noen framhever Lindesneslosens stayerevne og det at de ikke gir opp ungdommene selv om de fleste andre instanser har gjort det:

- *Gode på å se løsninger, de gir ikke opp, en enorm stayerevne, veldig serviceminded på et vis. Er på omtrent hele døgnet.*

En sier følgende:

- *Hva slags redskap har de, annet enn seg selv? De har jo ikke egne tiltak. Men de går i kontakt med arbeidsgiver, de går i kontakt med skole, med barnevern – hva er det de ikke får til? Det er jo vanskelig å trylle for dem også. Ikke lett å få foreldre og andre til å gjøre det som vi tenker er lurt.*

6.4 Lindesneslosens svake sider

Samarbeidspartnerne trekker også fram flere svake sider ved Lindesneslosen. Her er noen eksempler:

- *Mangel på formell samarbeidsavtale. Så lenge man kjenner hverandre godt lokalt går det bra, men samarbeid og rolle er lite formalisert erfarer en informant.*
- *Strukturen. At de kanskje kunne hatt litt sånn klare... hvems ansvar er det, hva gjør dere, hva gjør vi. Oppskriftsbok på hvem gjør hva. Tydeligere ansvarsområder, ansvarslinjer.*
- *En svakhet ligger i finansieringen fra to usikre kilder, kommune (to loser) og fylkeskommune (to loser), sårbart ved innsparinger. En annen svakhet er at Lindesneslosen kan oppfattes som en gjest ved skolen som ordner opp, i stedet for at skolen bruker egne ressurser for å få på plass mestringsopplevelser. En svakhet med losen er at skolen ikke utvikler god nok profesjonalitet i de formelle organene fordi Lindesneslosen rydder opp (sosiallærer, nærværsskole, OT, kontaktlærer).*

Noen peker på at en svakhet ligger i at losen i for liten grad er kjent og har for få ressurser:

- *Svakheten er at Lindesneslosen er lite kjent, rollen og ansvarsområde er for lite synliggjort i støtteapparatet.*
- *Lindesneslosen burde hatt ressurser til å komme inn tidligere. Slik det er nå, så forutsetter Lindesneslosen at eleven sliter eller dropper ut på lavere klassetrinn før det kan tas tak i.*
- *Begrensningen er at Lindesneslosen er for få ansatte og at hjelpen er i begrenset tid, til den unge er 21. Mange trenger hjelp mange år videre.*
- *De har begrenset kapasitet – behovet er større enn det de kan strekke seg over.*
- *Lindesneslosen har for mange på listen og målgruppa er krevende å jobbe med.*

Noen informanter peker på utfordringer knyttet til at Lindesneslosens rolle, mandat og faglige tilnærming ikke alltid er tydelig, samt hver av losene har ulike individuelle kvaliteter som noen ganger kan representere en svakhet:

- *Forskjell på losene... Noen sitter mer på kontoret. Noen ganger går de inn og gjør ting uten at dette er tydelig avklart med rådgiver og faglærer. Det kan skape irritasjon. Men vi har klima for å diskutere dette.*
- *Veldig personavhengig. Den enkelte los når ikke like godt fram til alle grupper av ungdommer.*
- *Manglende faglig rolleavklaring. Lindesneslosen får en god relasjon til eleven som kontaktlærer burde hatt, noen ganger er eleven litt låst når de kommer på møter med oss fordi de har avtalt noe med Lindesneslosen. Lindesneslosen blir noen ganger en utfordring når de går inn i forhold som ikke er deres kompetanseområde. Losen er brobygger mellom elev og skole og utvikler tett relasjon med eleven. Men dette er også svakheten med losen fordi elevens lojalitet/identitet til losen blir sterkere enn til oss. Dette kan være problematisk fordi losen går inn på et fagfelt som de ikke har kompetanse på. Ikke problematisk om Lindesneslosen handlet om oppfølging ut i praksis (bedrift), nå blander de seg inn i et fagfelt som de ikke har kompetanse på.*
- *En svakhet at de ikke er representert med begge kjønn inn i ungdomsskolen.*

6.5 Inntrykk av Lindesneslosen samlet sett

Det er en gjennomgående erfaring – med noen ytterst få unntak – hos samarbeidspartnerne at kommunen og regionen har veldig god nytte av Lindesneslosen og at det ville vært svært uheldig om Lindesneslosen skulle slutte å eksistere:

- *Jeg har gjort primært gode erfaringer med de. Ser hvilken nytte kommunen har med de. De er en positiv bidragsyter.*
- *Ville være et savn og veldig synd om Lindesneslosen ble borte. Ville være veldig lite lurt å legge ned Lindesneslosen. Den jobben de gjør er viktig. Vi vil savne dem dersom de blir borte.*
- *Vi er heldige som har dem. Ikke minst elevene er heldige. Kjempeviktig å ha dialog med en voksen. Være trygg god voksenperson.*
- *Veldig viktig å ha en Lindesneslos. Det er en person som er utenfor alle systemer. En ufarlig person å få hjelp av.*
- *Skulle gjerne hatt Lindesneslosen i andre fylker og kommuner, men en OT som fungerer veldig bra kan være en erstatning for Lindesneslosen.*

Noen informanter sier at en viktig erfaring her er at disse ungdommene kan komme i arbeid og fungere der tross de betydelige utfordringene de har erfart:

- *Alle de som de har vært inne og samarbeidet om i løpet av de 5 årene jeg har jobbet her har det gått bra med. Ingen av disse hører hjemme på NAV. De hører hjemme i arbeid.*

Noen trekker fram Lindesneslosens rolle som noe annet enn alle andre instanser:

- *Ingen andre instanser i støttesystemet er bindeledd mellom u-skole og VGS.*
- *Ingen andre instanser som har tid til å aktivt kontakte/oppsøke foreldre og bedrifter.*
- *Lindesneslosen er tiltak med voksne trygge mennesker rundt ungdom som trenger tett oppfølging for å finne løsninger mot skole og jobb, livsmestring og trygghet i hverdagen. Et tilbud som ikke finnes utenom Lindesneslosen.*

6.6 Lindesneslosens betydning basert på samarbeidspartneres vurderinger

Oppsummert er inntrykket at Lindesneslosen representerer en tjeneste som ingen andre representerer og losene har tid til å oppsøke og følge opp både ungdom, bedrifter og foreldre. Lindesneslosen framstår som en tjeneste med ansatte som har god evne til å bygge kontakt med utsatt ungdom, som ikke gir opp og som fungerer som bindeledd mellom ungdom, skole, hjem, arbeidsplass og andre involverte instanser. Lindesneslosen fanger opp de som faller mellom de ulike delene av det institusjonelle systemet. Lindesneslosen har en viktig rolle fordi skole (kontaktlærer, sosiallærer, OT), PPT, NAV, barnevern ikke har mandat, ressurser eller tilstrekkelig tverretattlig samarbeid til å gjøre den innsatsen losen gjør. Lindesneslosen har ifølge samarbeidspartnerne særlig en viktig oppsøkende rolle, som er for ressurs- og tidkrevende for de etablerte institusjonene.

Samtidig peker samarbeidspartnerne på noen problemer, f.eks. at Lindesneslosen intervensjoner på områder der de mangler faglig kompetanse eller ikke har et tydelig mandat. Denne kritikken kan skyldes at losen er for lite kjent blant de etablerte systemaktørene, eller at losen ikke jobber integrert med etablerte institusjoner, slik at samarbeidet begrenses til formelle samarbeidsmøter (ressursteam).

Flere informanter trekker fram Supported Employment som et viktig faglig bidrag fra Lindesneslosen og erfarer at losene spiller viktige roller i relasjonen med arbeidslivet. På dette området supplerer losen med både kunnskap, kompetanse og faktisk oppfølging som er annerledes enn de andre samarbeidsinstansene. I tillegg til Lindesneslosen er det i hovedsak NAV-veiledere, kontaktlærere med ansvar for praksisperioder og opplæringskontor med ansvar

for lærlinger som har ansvar for å følge opp både ungdom og arbeidsgivere, men ingen av disse er i posisjon til å gjøre det med samme tyngde og oppsøkende innsats som Lindesneslosen.

En informant har erfart at losen evner å diskutere samarbeid på konstruktive måter også når samhandlingen med andre aktører ikke fungerer optimalt, men noen peker på at det har oppstått konflikter mellom Lindesneslosen og de ulike tjenestene og profesjonsgruppene knyttet til skolen. Denne kritikken kan være en indikasjon på at Lindesneslosen ikke jobber integrert nok med etablerte institusjoner innen skole og behandling.

7. Utviklingen i Lindesnesregionen basert på registerdata

I dette kapitlet vil vi gi en oversikt over utviklingen på regionalt nivå for de årskullene av unge som har blitt fulgt opp av Lindesneslosen. Resultatene er basert på registertall fra SSB analysert via microdata.no. Vi har sett på skolegjennomføring, ytelser (AAP, utføretrygd, sosialhjelp), og andelen unge utenfor arbeid og utdanning. Vi har analysert hvordan utviklingen i Lindesnesregionen har vært på hvert av disse utfallene, fra før Lindesneslosen (og OKS forprosjekt) startet opp, til etter etableringen av Lindesneslosen, sammenlignet med landet for øvrig. Ved å sammenligne utviklingen i Lindesnesregionen med landet for øvrig har vi muligheten til å skille lokale endringer fra felles nasjonale endringer i utvikling over tid – og komme nærmere å kunne si noe om hva som har skjedd spesielt i Lindesnesregionen i den perioden Lindesneslosprosjektet har foregått.

Det ligger noen begrensninger her når det gjelder å avlede spesifikke resultater av Lindesneslosen og Lindesneslos-prosjektet. For det første er tallmaterialet hentet ut fra alle unge i regionen, og ikke utelukkende de som har blitt fulgt opp av Lindesneslosen. Utviklingen som beskrives i dette kapitlet dekker dermed også et stort antall ungdommer som ikke har blitt fulgt opp av Lindesneslosen. En begrensende faktor finner vi også i at når vi sammenligner med utviklingen i utfallene på nasjonalt nivå kan vi ikke utelukke at det har skjedd andre mer regionale endringer i utfallene som ikke er relatert til Lindesneslosen, og som vi ikke kan kontrollere for.

7.1. Data, utvalg og analyser

Data

Analysene er gjort på microdata.no. Microdata er et nytt data- og analyseverktøy laget av NSD (Norsk senter for forskningsdata) og SSB (Statistisk sentralbyrå). Microdata gir tilgang til registerdata gjennom et anonymiserende brukergrensesnitt. Vi får med andre ord tilgang til fullpopulasjonstall.

Det er verdt å merke seg at tallene vi presenterer fra microdata kan avvike marginalt fra statistikk som publiseres offentlig. Dette skyldes at vi delvis bruker andre grupperinger enn de som blir publisert i nasjonale tall – dette er for å bedre tilpasse grupperingene til vårt formål, og de tilgjengelige dataene. I tillegg er all deskriptiv statistikk i Microdata.no støylagt av personvern hensyn (antall personer blir endret med +/- fem personer). Støyleggingen er kun for deskriptiv statistikk, ikke for regresjonsanalysene som vi har utført her.

Utvalg

Målgruppen er definert som ungdommene som ved alder 16 år var registrert som bosatt i Lindesnesregionen, og ved 23 år fortsatt er registrert som i live. Kontrollgruppen til Lindesnesregionen er samme gruppe i resten av Norge.

For disse analysene har vi delt inn dataene i tre tidsperioder:

- Fase 0: kontrollgruppen: årgangene født 1973-1983,
- Fase 1 (OSK forprosjektet): årgangene 1991-1995 og
- Fase 2 (Lindesneslosen): årgangene 1996-2000

Lindesneslosens målgruppe 15–21/25 har i perioden 2014 til 2017 inkludert kullene 1989 til 2002 (1989-kullet fylte 25 år i 2014 da Lindesneslosen startet, og 2002-kullet fylte 15 år i 2017).

Statistikk fra hvilke ungdommer som faktisk har blitt fulgt opp viser at «*Ungdommene er født mellom 1989 og 2002 med de største kullene født i årene 1996-2000*» (Frøyland & Spjelkavik, 2017). Basert på dette vektlegger vi kullene 1996–2000 for Fase 2.

Målgruppen for OSK var 16-25 år (Bragdø & Spjelkavik, 2013, s. 22), men også her var deltagerne i hovedsak mellom 16 og 18 år. Prosjektet gikk fra 2009 til 2012. Basert på dette inkluderer vi derfor årgangene 1991 til 1995 for Fase 1. 1991-kullet fylte 18 år det året OSK startet opp, og 1995-kullet fylte 17 år i.l.a. siste året med OSK (2012). Dette gjør også at årgangene for fase 1 og fase 2 tangerer, slik at de eldste kullene (1989–1995) som har blitt fulgt opp i fase 2 i de fleste tilfeller også vil falle innenfor fase1.

Personer født i 1983 eller tidligere har ikke på noe tidspunkt har vært en del av målgruppen til forprosjektet (16 til 25 år). Vi benytter derfor årgangene 1973 til 1983 som kontrollgruppe, Fase 0, for analysene.

Analyser

For alle analysene under estimerer vi utviklingen i Lindesnesregionen sammenlignet med landet for øvrig. Resultatene vil vise en verdi for Lindesnesregionen, som representerer nivået i Lindesnes i Fase 0 (alternativt Fase 1 for AAP). Det vil også vise en verdi for hver av fasene, som representerer utviklingen i landet for øvrig. Og en verdi for Lindesnes x Fase. Den siste verdien representerer hvordan utviklingen i Lindesnes skiller seg fra landet for øvrig. Det vil si at utviklingen i Lindesnes fra Fase0 til Fase2 er $\text{Fase2} + \text{Fase2} \times \text{Lindesnes}$.

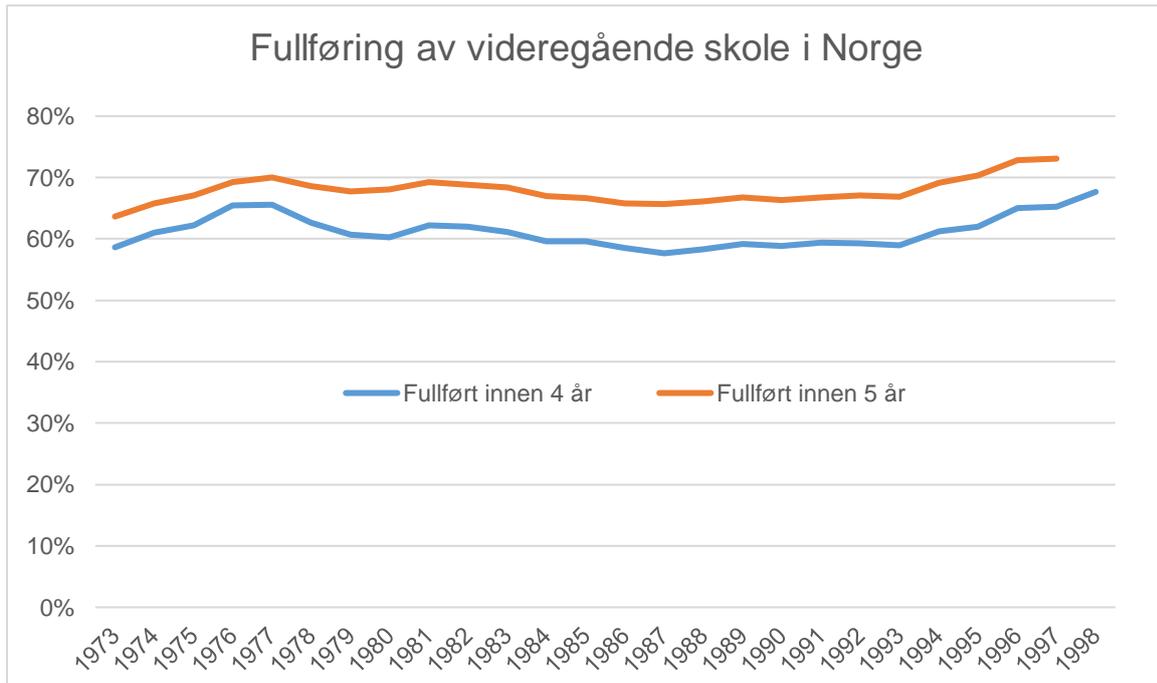
Vi har gjort analysene med en metode som heter «Linear probability models», det vil si at koeffisientene kan leses som forskjeller i prosentpoeng. For eksempel, når analysen for uføre 18 til 19 år viser en koeffisient på 0,003, så kan det leses som at andelen uføre ved 18 til 19 år var 0.3 prosentpoeng høyere i Lindesnesregionen i fase 0 – sammenlignet med landet for øvrig – eller 3 flere personer som mottar uføretrygd per 1 000 18-/19-åring.

Deretter forteller p-verdien oss om denne forskjellen er signifikant. En p-verdi på under 0.05 signaliserer at vi er 95 prosent sikre på at denne forskjellen ikke er et resultat av tilfeldig variasjon.

7.2. Gjennomføring videregående skole

Et av hovedmålene til Lindesneslosen er å bidra til økt skolegjennomføring. Statistikkgrunnlaget vårt fra SSB for gjennomføring av utdanning er oppdatert til og med 2018. Vi inkluderer derfor kullene til og med 1997 for analyser av fullføring innen 5 år, og til og med 1998 for analyser av fullføring innen 4 år. Vi har begrenset analysen til de som har fullført grunnskolen på normert tid.

Generelt har det vært en økning i andelen som fullfører videregående skole innen både 4 og 5 år i Norge for kullene født 1993 og senere. Utviklingen er illustrert i figur 2.

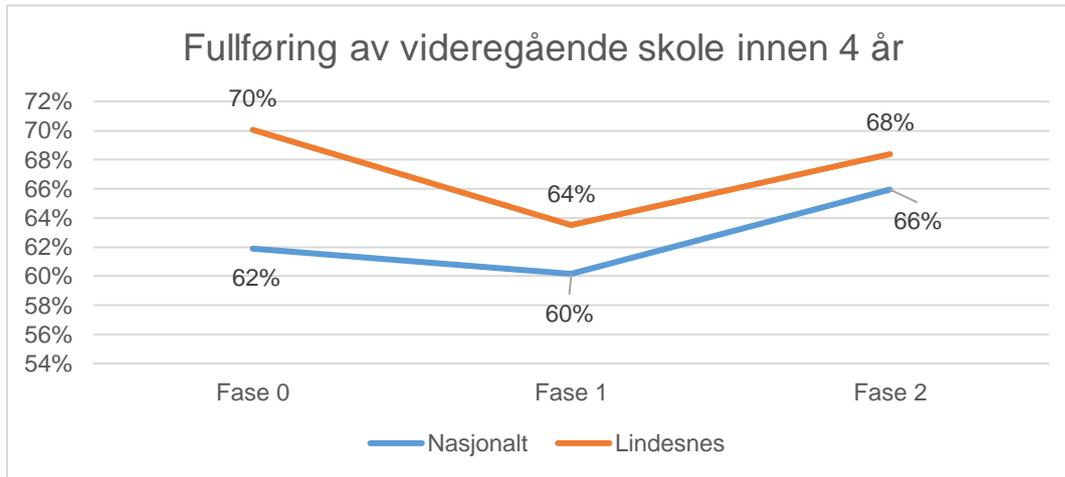

Figur 2 Fullføring av videregående skole i Norge

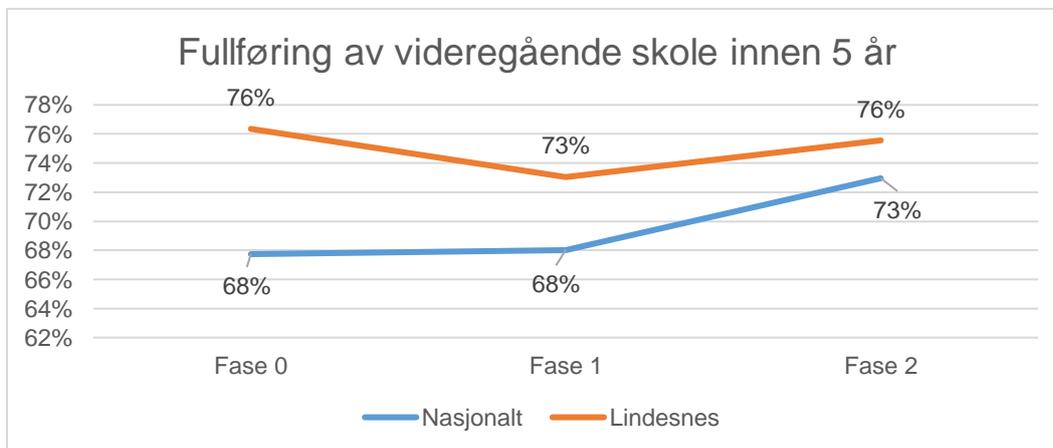
Analysene våre viser at Lindesnesregionen har en høyere andel som fullfører videregående skole, sammenlignet med landsgjennomsnittet. Forskjellen er statistisk signifikant, men krymper fra fase 0 til fase 1, og nærmer seg landsgjennomsnittet i fase 2 (se figur 3 og 4). Mens det på nasjonalt nivå er en signifikant økning i antall som fullfører videregående skole innen 4 og 5 år fra fase 0 til fase 2, finner vi ikke den samme økningen i Lindesnesregionen. Dersom vi sammenligner utviklingen kun med fase 1 er det økning i skolegjennomføring både nasjonalt og i Lindesnes, men økningen er svakere for Lindesnesregionen enn nasjonalt.

Tabell 9 Andel fullført VGS, etter region og periode

Andel fullført vgs, etter region og periode				
	Coef.	p-verdi	95% konfidens	intervall
Fullført innen 4 år (tom 1998-kullet)				
Lindesnesregionen	0,08	0,00	0,07	0,10
Fase 1	-0,02	0,00	-0,02	-0,02
Lindesnes X Fase 1	-0,05	0,00	-0,08	-0,02
Fase 2	0,04	0,00	0,04	0,04
Lindesnes X Fase 2	-0,06	0,00	-0,09	-0,02
Fullført innen 5 år (tom 1997-kullet)				
Lindesnesregionen	0,09	0,00	0,07	0,10
Fase 1	0,00	0,00	0,00	0,00
Lindesnes X Fase 1	-0,04	0,01	-0,06	-0,01
Fase 2	0,05	0,00	0,05	0,05
Lindesnes X Fase 2	-0,06	0,00	-0,10	-0,02

Figur 3 Fullføring av videregående skole innen 4 år

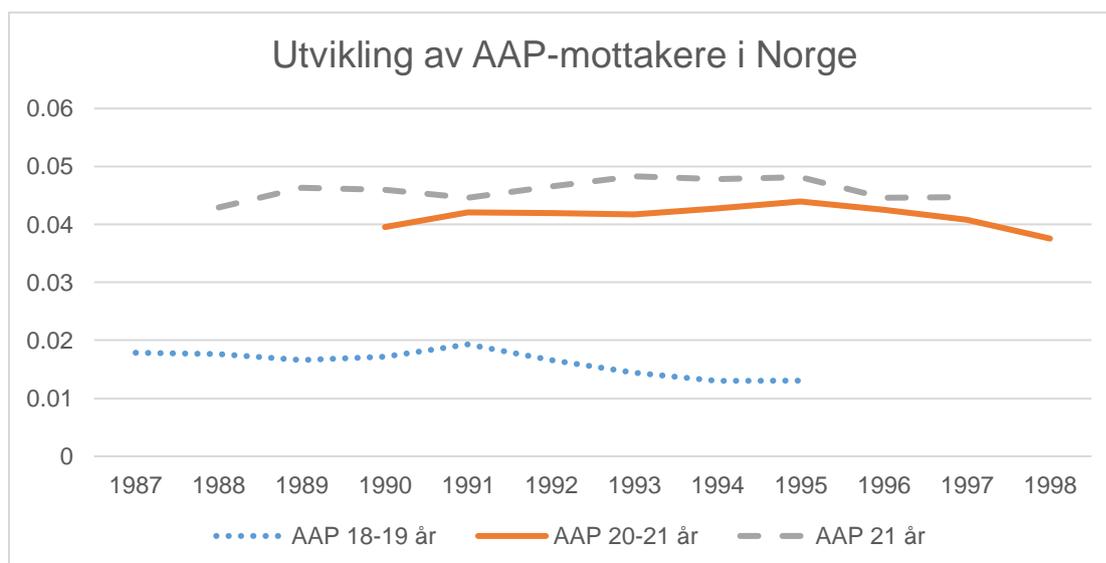
Figur 4 Fullføring av videregående skole innen 5 år

Det er verdt å merke seg at for flere av ungdommene som har blitt fulgt opp av Lindesneslosen er det også realistisk at videregående fullføres på et senere tidspunkt enn 5 år. Hvis vi ser tilbake til ungdommenes egne tilbakemeldinger presentert i kapittel 5 var det 11 prosent av de eldste årgangene som ble fulgt opp av Lindesneslosen (1992–1999) som fortsatt hadde tilknytning til skole i 2020.

7.3. Arbeidsavklaringspenger

Arbeidsavklaringspenger (AAP) er den vanligste ytelsen blant de som har blitt fulgt opp av Lindesneslosen. Ungdommenes egne rapporteringer, beskrevet i kapittel 5, viser at 20 prosent av de som ble fulgt opp i prosjektperioden i 2019 mottok AAP. Det er klart mer vanlig blant de eldste årgangene sammenlignet med de yngste årgangene.

I microdata.no er AAP oppdatert til og med 2019. Fordi AAP først ble innført i 2010 må vi her sammenligne ungdommene i målgruppen til Lindesneslosen (Fase 2) med ungdommen i målgruppen til forprosjektet OSK (Fase 1).

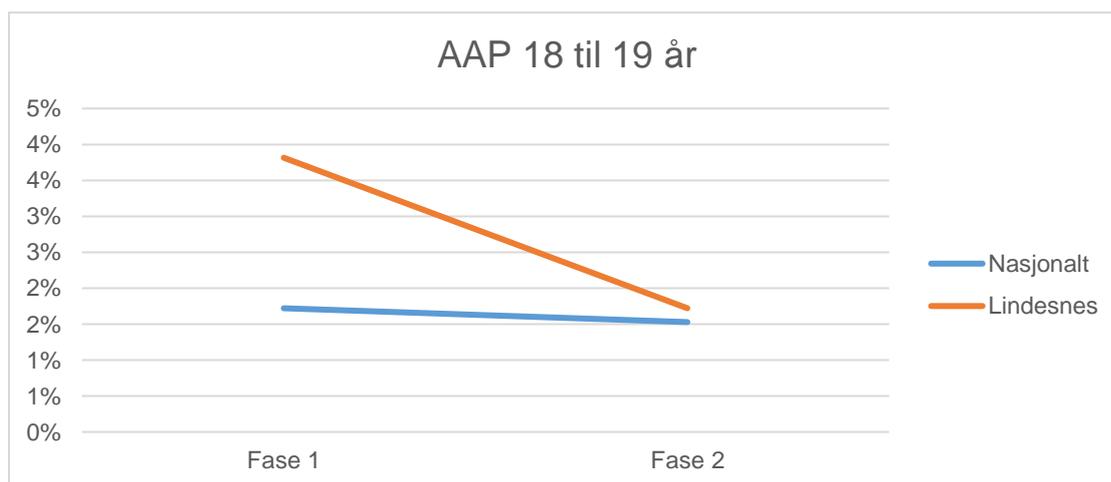
Figur 5 Utvikling av AAP-mottakere i Norge

Resultatene viser at Lindesnesregionen har en signifikant høyere andel unge som mottar AAP sammenlignet med resten av landet i alle aldersgruppene vi undersøker (mellom 2 og 3 flere per 100 unge). Nasjonalt er det en svak nedgang for mottakere, spesielt blant de på 18 og 19 år. Nedgangen blant de yngste er også signifikant brattere for Lindesneslosen. Resultatene er illustrert i figur 6 som viser at mens vi ser en nedgang på under 1 mottaker per 100 18-/19-åringer nasjonalt, ser vi en nedgang på rundt 2 mottakere per 100 18/19 åringer i Lindesnesregionen.

For øvrige aldersgrupper finner vi ingen signifikant forskjell mellom utviklingen i Lindesnesregionen og resten av landet.

Tabell 10 Har mottatt AAP, etter region og periode

	Coef.	P-verdi	95% konfidens	Intervall
AAP 18 til 19 år (tom 2000-kullet)				
Lindesnesregionen	0.02	0.00	0.01	0.03
Fase 2	0.00	0.00	0.00	0.00
Lindesnes X Fase 2	-0.02	0.00	-0.03	-0.01
AAP 20 til 21 år (tom 1998-kullet)				
Lindesnesregionen	0.03	0.00	0.02	0.04
Fase 2	0.00	0.00	0.00	0.00
Lindesnes X Fase 2	-0.01	0.22	-0.02	0.01
AAP 22 år (tom 1997-kullet)				
Lindesnesregionen	0.03	0.00	0.02	0.04
Fase 2	0.00	0.00	0.00	0.00
Lindesnes X Fase 2	-0.01	0.39	-0.03	0.01

Figur 6 AAP 18 til 19 år

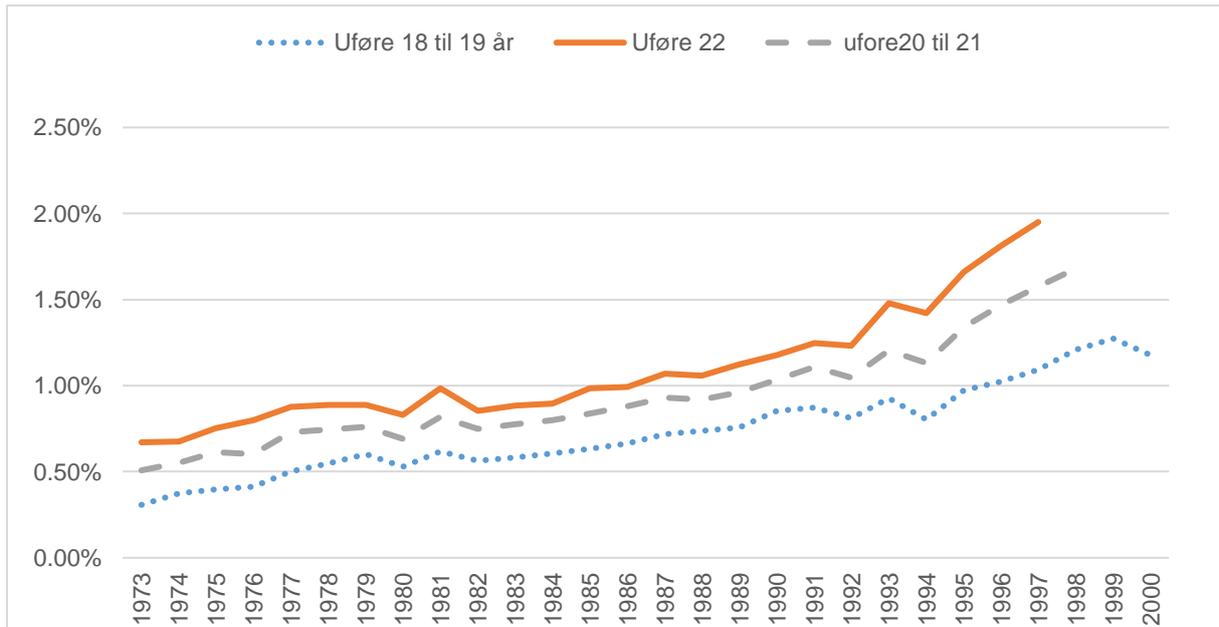
Figur 6 viser at for denne aldersgruppen har Lindesnesregionen nærmet seg landsgjennomsnittet, noe som var ett av målene med prosjektet.

7.4. Uføretrygd

Et ønsket utfall for prosjektet er at færre unge på sikt skal over på uføretrygd. Ifølge intervjuene som Lindesneslosene gjorde med ungdommene i 2020 så mottar 15 prosent av de som ble fulgt opp av Lindesneslosen, født mellom 1992 og 1999, uføretrygd.

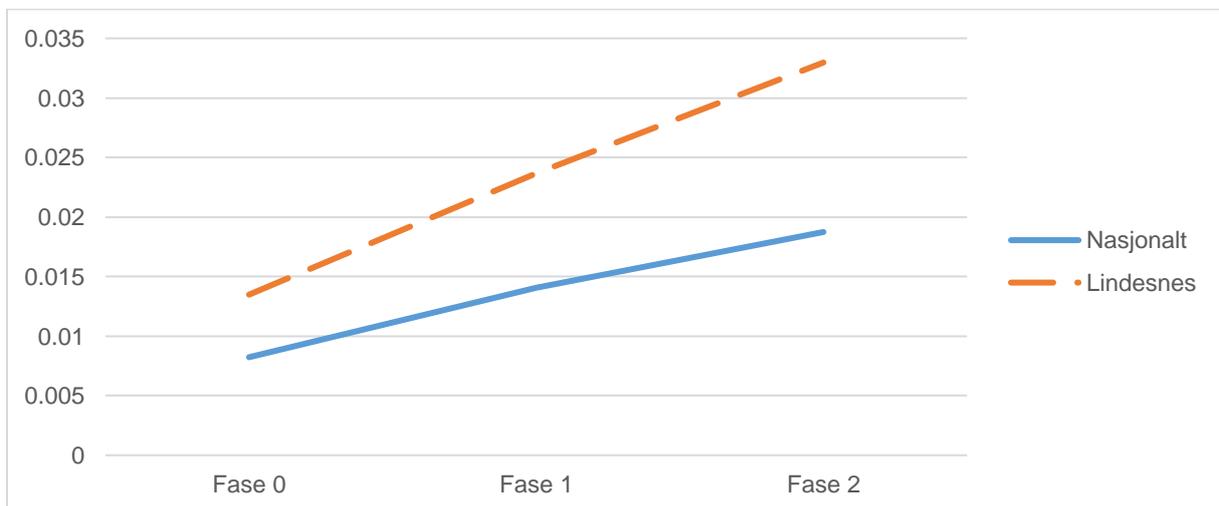
Tallene fra SSB for uføretrygd er så langt publisert til og med 2019 i microdata.no. For uføre 18 til 19 år er derfor alle kullene til og med 2000-årgangen inkludert i våre analyser. Men for uføre på 22 år kan vi kun inkludere kullene til og med 1997-årgangen, siden senere årganger ennå ikke hadde fylt 22 per 2019.

Lindesnesregionen hadde høyere andel unge uføre enn landet ellers før prosjektet startet. Det har vært en signifikant økning i andelen unge uføre i Fase 1 og Fase 2 nasjonalt og i Lindesnesregionen. De nasjonale tallene er her illustrert i figur 7.

Figur 7 Utvikling i uføre i Norge

Når vi sammenligner utviklingen i Lindesnes med resten av landet (se tabell 11) ser vi ingen signifikant forskjell for uføre 18 til 19 år, eller uføre 20 til 21 år. Vi finner derimot en signifikant høyere økning i andelen 22-åringer som er uføre fra fase 0 til fase 2 i Lindesnesregionen sammenlignet med landet for øvrig. Estimert har andelen uføre økt med 1.9 prosentpoeng, eller 19 flere uføre per 1 000 22-åringer i Lindesnes sammenlignet med 1.1 prosentpoeng i landet for øvrig (se illustrert i figur 8 uføre 22 år). Det er verdt å merke seg at hvis vi ser på økningen i relativ forstand, så har Lindesnesregionen kun hatt en 13 prosent større økning enn landet ellers. Analysert fra dette perspektivet er ikke forskjellen signifikant.

Figur 8 Uføre 22 år

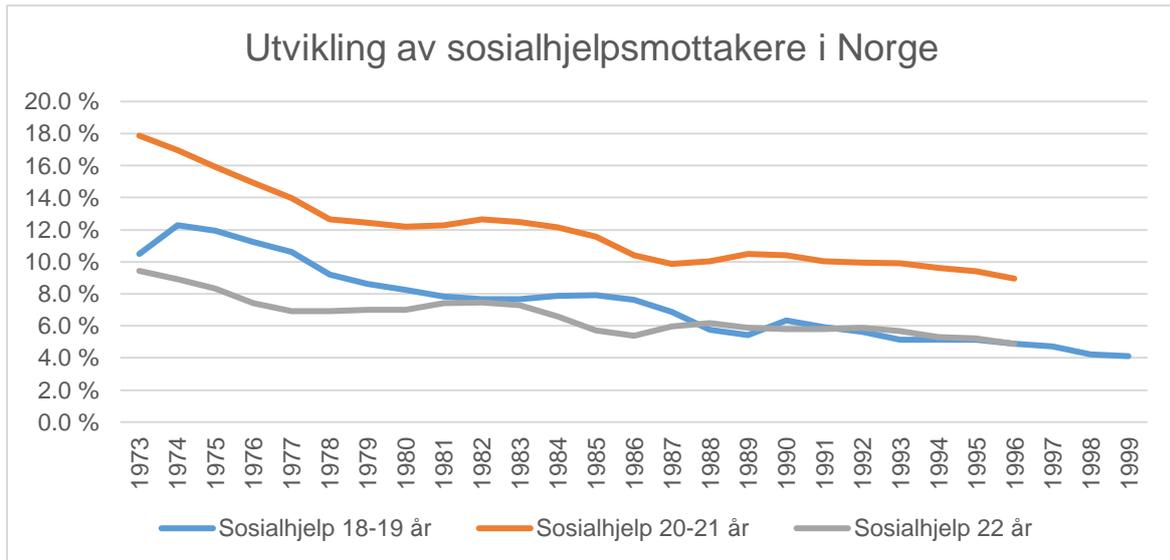
Tabell 11 Har mottatt uføretrygd, etter region og periode

Har mottatt uføretrygd, etter region og periode				
	Coef.	p-verdi	95% konfidens	Intervall
Uføretrygd 18 til 19 år (tom 2000-kullet)				
Lindesnesregionen	0,004	0,01	0,001	0,006
Fase 1	0,004	0,00	0,004	0,004
Lindesnes X Fase 1	0,002	0,40	-0,003	0,007
Fase 2	0,007	0,00	0,006	0,007
Lindesnes X Fase 2	-0,002	0,36	-0,007	0,003
Uføretrygd 20 til 21 år (tom 1999-kullet)				
Lindesnesregionen	0,005	0,00	0,001	0,008
Fase 1	0,005	0,00	0,004	0,005
Lindesnes X Fase 1	0,001	0,60	-0,004	0,007
Fase 2	0,009	0,00	0,008	0,009
Lindesnes X Fase 2	0,004	0,19	-0,002	0,011
Uføretrygd 22 år (tom 1997-kullet)				
Lindesnesregionen	0,005	0,00	0,002	0,009
Fase 1	0,006	0,00	0,005	0,006
Lindesnes X Fase 1	0,004	0,16	-0,002	0,01
Fase 2	0,011	0,00	0,01	0,017
Lindesnes X Fase 2	0,009	0,04	0,001	0,017

7.1 Sosialhjelp

Sosialhjelp er den tredje vanligste ytelsen blant de unge som har blitt fulgt opp gjennom Lindesneslosen, og den vanligste blant de yngste alderskullene. I intervjuene med ungdommene rapportert i kapittel 5 oppgav 10 prosent av de i de eldste aldersgruppene (1992–1999 årgangene) at de mottok sosialhjelp, og 11 prosent av de yngste (2000–2004 årgangene).

Tallene fra SSB for uføretrygd er så langt publisert til og med 2018 i microdata.no.

Figur 9 Utvikling av sosialhjelpsmottakere i Norge

Nasjonalt ser vi en signifikant nedgang i andelen sosialhjelpsmottakere i alle alderskategoriene. Denne nedgangen er ikke signifikant forskjellig mellom Lindesnesregionen og landet for øvrig for noen av aldersgruppene. Lindesnesregionen hadde i fase 0 en lavere andel sosialhjelpsmottakere i den yngste aldersgruppen (18 til 19 år), men var ikke signifikant forskjellig i de andre aldersgruppene.

Tabell 12 Har mottatt sosialhjelp, etter region og periode

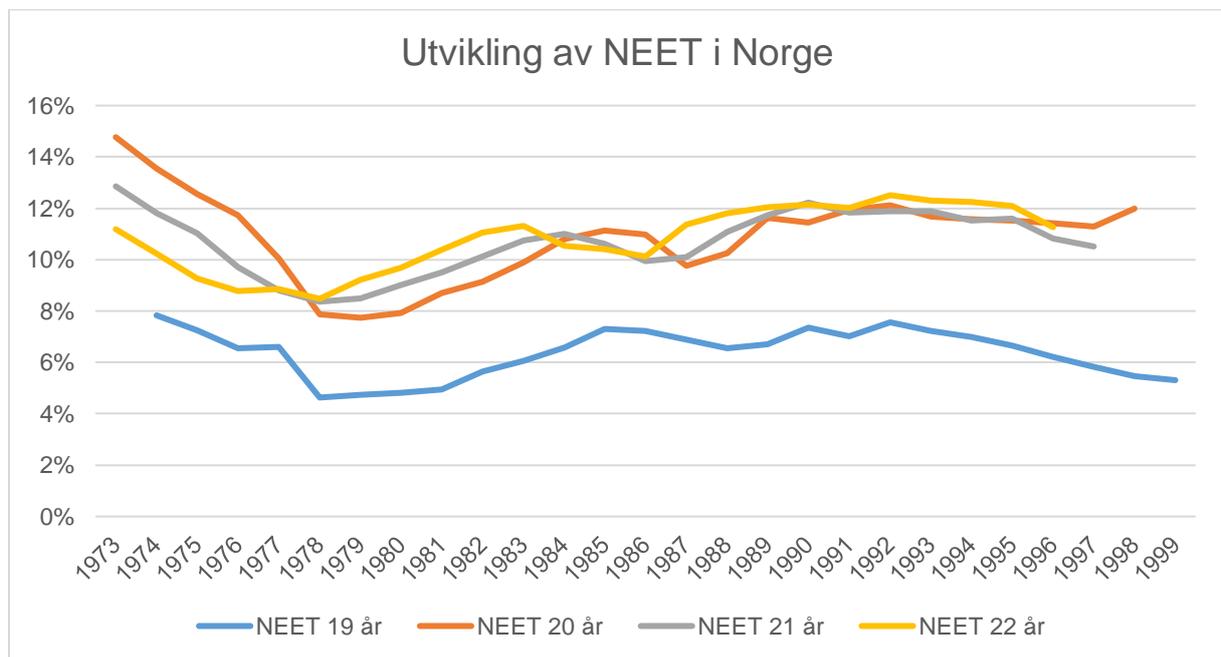
Har mottatt sosialhjelp, etter region og periode				
	Coef.	P-verdi	95% konfidens	intervall
Sosialhjelp 18 til 19 år (tom 1999-kullet)				
Lindesnesregionen	-0.01	0.00	-0.02	-0.01
Fase 1	-0.04	0.00	-0.04	-0.04
Lindesnes X Fase 1	0.03	0.00	0.01	0.04
Fase 2	-0.05	0.00	-0.05	-0.05
Lindesnes X Fase 2	0.01	0.07	0.00	0.03
Sosialhjelp 20 til 21 år (tom 1997-kullet)				
Lindesnesregionen	-0.01	0.28	-0.02	0.00
Fase 1	-0.04	0.00	-0.04	-0.04
Lindesnes X Fase 1	0.03	0.00	0.01	0.05
Fase 2	-0.05	0.00	-0.05	-0.05
Lindesnes X Fase 2	0.02	0.06	0.00	0.05
Sosialhjelp 22 år (tom 1996-kullet)				
Lindesnesregionen	0.00	0.34	0.00	0.01
Fase 1	-0.02	0.00	-0.02	-0.02
Lindesnes X Fase 1	0.01	0.12	0.00	0.03
Fase 2	-0.03	0.00	-0.03	-0.03
Lindesnes X Fase 2	0.01	0.34	-0.01	0.04

7.2 NEET

NEET er en situasjon som beskriver unge personer som hverken er i utdanning, arbeid eller skole (Not in Education, Employment or Training). I intervjuene med ungdommene (kapittel 5) som har blitt fulgt opp av Lindesneslosen oppgir 8 prosent av de eldste årgangene (1992–1999) og 11 prosent av de yngste årgangene at de ikke er i arbeid, skole eller NAV-tiltak i 2020.

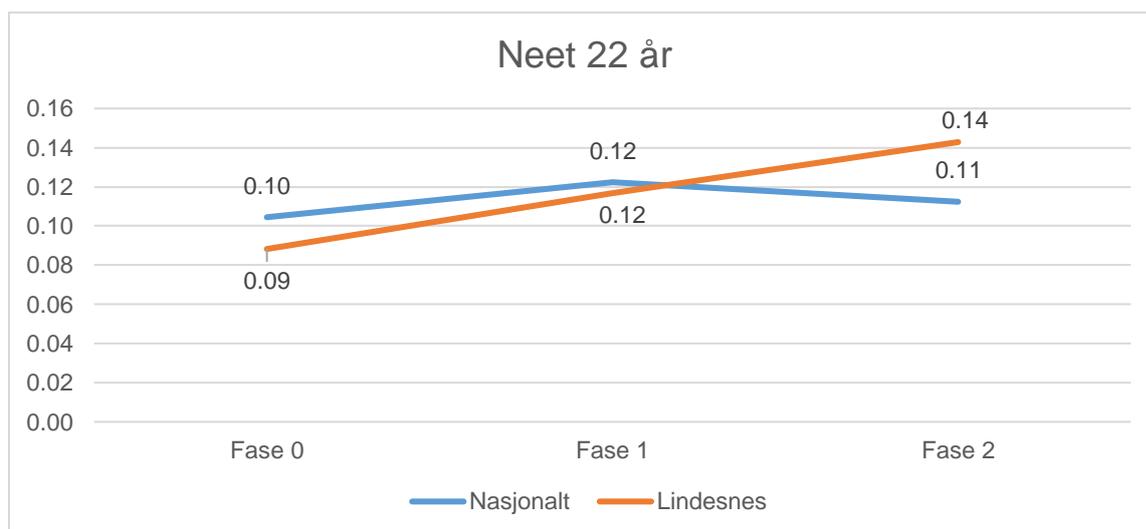
I våre analyser definerer vi NEETs som personer som ikke var registrert i utdanning og enten var helt uten inntekt, eller hadde en inntekt under 0,5 G i løpet av et kalenderår. Vi fanger i disse tallene ikke opp om de deltar på NAV-tiltak eller -kurs.

Vi har analysert utviklingen av andelen NEETs i aldersgruppene 19–22 år i Norge og Lindesnesregionen. Den nasjonale utviklingen er illustrert i figur 10.

Figur 10 Utvikling av NEET i Norge

Andelen NEETs i Fase 0 er lavere i Lindesnesregionen enn i resten av landet for alle aldersgrupper. Aldersgruppene 19 til 21 år viser ingen signifikant forskjell i endring fra Fase 0 til Fase 2 i Lindesnesregionen sammenlignet med resten av landet. For NEETs ved 22 år finner vi imidlertid en signifikant forskjellig utvikling mellom Lindesnesregionen sammenlignet med resten av landet (illustrert i Figur 11). Nasjonalt er det en svak, men signifikant, økning i andelen NEETs blant 22-åringene. Denne økningen er signifikant brattere i Lindesnesregionen.

Figur 11 NEET 22 år

Tabell 13 NEET etter region og periode

NEET etter region og periode				
	Coef.	p-verdi	95% konfidens	Intervall
NEET 19 år (tom 1999-kullet)				
Lindesnesregionen	-0,03	0,00	-0,04	-0,03
Nasjonalt Fase 1	-0,05	0,00	-0,05	-0,05
Lindesnes X Fase 1	0,01	0,23	-0,01	0,03
Nasjonalt Fase 2	-0,06	0,00	-0,06	-0,06
Lindesnes X Fase 2	0,00	0,63	-0,01	0,02
NEET 20 år (tom 1998-kullet)				
Lindesnesregionen	-0,03	0,00	-0,04	-0,03
Nasjonalt Fase 1	0,01	0,00	0,01	0,01
Lindesnes X Fase 1	0,00	0,72	-0,01	0,02
Nasjonalt Fase 2	0,01	0,00	0,01	0,01
Lindesnes X Fase 2	0,01	0,51	-0,01	0,03
NEET 21 år (tom 1997-kullet)				
Lindesnesregionen	-0,02	0,00	-0,03	-0,02
Nasjonalt Fase 1	0,01	0,00	0,01	0,01
Lindesnes X Fase 1	0,01	0,14	0,00	0,03
Nasjonalt Fase 2	0,00	0,04	0,00	0,00
Lindesnes X Fase 2	0,02	0,18	-0,01	0,04
NEET 22 år (tom 1996-kullet)				
Lindesnesregionen	-0,02	0,00	-0,02	-0,01
Nasjonalt Fase 1	0,02	0,00	0,02	0,02
Lindesnes X Fase 1	0,01	0,22	-0,01	0,03
Nasjonalt Fase 2	0,01	0,00	0,01	0,01
Lindesnes X Fase 2	0,05	0,01	0,01	0,08

7.3 Oppsummering og tolkning: Lindesneslosens betydning basert på registerdata

Vi har gjennom analysene over sammenlignet utviklingen i Lindesnesregionen med landet for øvrig fra fase 0 (1973–1983-årgangene) til fase 2 (1996 til 2000-årgangene) når det kommer til fullføring av videregående skole, mottak av ytelser fra NAV, og andelen unge utenfor skole og arbeid.

Mens andelen som fullfører videregående skole etter 4 og 5 år har bedret seg signifikant nasjonalt fra fase 0 til fase 2, har ikke Lindesnesregionen hatt en like positiv utvikling. Mens Lindesnesregionen hadde en signifikant bedre gjennomføringsstatistikk enn landsnittet så har denne forskjellen minket mellom fase 0 og fase 2.

Når det gjelder ytelser fra NAV ser vi at andelen uføre ved 22 års alder har økt signifikant mer i Lindesnesregionen enn landet for øvrig fra fase 0 til fase 2. Utviklingen i andelen som mottar sosialhjelp har ikke vært signifikant forskjellig mellom Lindesnesregionen og landet ellers for noen aldersgrupper. Og mens Lindesnesregionen hadde en høyere andel unge som mottok AAP i fase 1 så har denne forskjellen blir signifikant redusert for mottakere mellom 18 og 19 år i fase 2. For de aller fleste utfallene har utviklingen i Lindesnesregionen mellom fase 0 og fase 2 ikke avviket signifikant fra utviklingen i landet for øvrig.

Til slutt ser vi at andelen unge som hverken er i arbeid eller utdanning i løpet av ett år var signifikant lavere i Lindesnesregionen i fase 0. Men for den eldste årgangen så har det vært en signifikant brattere økning i andelen utenforstående i Lindesnesregionen enn landsgjennomsnittet mellom fase 0 og fase 2.

Sett under ett viser ikke disse tallene noe samlet tegn til forbedring i Lindesnesregionen sammenlignet med landet ellers. Registerdataanalysene gir derfor ikke støtte for forbedring i fullføring av videregående, ytelser, eller NEET-status i Lindesnesregionen i etterkant av etableringen av Lindesneslosen.

Det er viktig å tolke disse resultatene med stor forsiktighet når det gjelder eventuelle resultater av Lindesneslosen, slik vi også pekte på innledningsvis i dette kapitlet.

For det første er enkelte av utfallene, som for eksempel uføretrygd, sjeldne i de aktuelle aldersgruppene. Det gjør det vanskelig å oppnå signifikante reduksjoner uten vesentlig større utvalg.

For det andre er tallene hentet ut fra alle unge i regionen, og ikke utelukkende de som har blitt fulgt opp av Lindesneslosen. Utviklingen dekker dermed også et stort antall ungdommer som ikke har blitt fulgt opp av Lindesneslosen. Grovt sett hadde om lag 120 personer fra kullene 1992 til 1999 (ifølge microdata.no) uføretrygd i 2019 i Lindesnesregionen. Basert på undersøkelsene blant de ungdommene som har mottatt støtte fra Lindesneslosen (rapportert i kapittel 5) kan vi anslå at Lindesneslosen har fulgt opp mellom 10 og 20 prosent av de som i 2019 mottok uføretrygd.

For det tredje er det viktig å anerkjenne at mens vi sammenligner med utviklingen i utfallene på nasjonalt nivå kan vi ikke utelukke at det har skjedd andre mer regionale endringer i utfallene som ikke er relatert til Lindesneslosen, og som vi ikke kan kontrollere for.

Et viktig poeng er også at når vi sammenligner utviklingen med landet for øvrig så sammenligner vi også Lindesneslosen med summen av alle andre tiltak gjort i andre regioner i samme tidsperiode.

Det er derfor viktig å understreke at utviklingen vi har beskrevet over ikke behøver å være et resultat av Lindesneslos-prosjektet. Lindesneslosen kan ha hatt en positiv betydning for de ungdommene som har fått bistand på områder som ikke fanges opp i disse tallene.

8. Sammenstilling og vurdering av Lindesneslosen

I dette kapitlet skal vi drøfte Lindesneslosens arbeid i lys av prosjektets mål. Lindesneslosprosjektet hadde flere målsettinger. Vi anser disse som de viktigste:

1. Sørge for at ungdom:
 - a. fikk individuell, tilpasset oppfølging
 - b. og gjennomførte planlagt utdanning,
 - c. eller kom i ordinært arbeid.
2. Medvirke til høyere gjennomføringsprosent for videregående skoler i Vest-Agder.
3. Undersøke om proaktiv oppfølging, individuell tilrettelegging og tett samarbeid med lærere og arbeidsgivere kunne
 - a. redusere skolefravall
 - b. og overgang av unge til uføretrygd.
4. Redusere antall unge på Arbeidsavklaringspenger (AAP) til landsgjennomsnittet.

8.1 Hva er resultatene?

Gjennomgangen av ungdommenes tilbakemeldinger viste at en forholdsvis stor andel av ungdommene som hadde fått bistand fra Lindesneslosen oppgav at de var i en eller annen form (hel eller deltid) for arbeid våren 2020. Dette gjaldt 36 prosent av deltakere for årene 2014–2019, 44 prosent av deltakerne i prosjektperioden 2014–2017, og over halvparten (55 prosent) av de eldste ungdommene (født 1992–1999) som har fått bistand. Før koronavirus-pandemien kom var en enda større andel i arbeid.

Dette viser at en forholdsvis stor andel av de ungdommene Lindesneslosen yter bistand til, over tid får arbeidserfaringer og kommer i arbeid. Vi tolker dette som et tegn på at ungdommer i Lindesnesregionen med betydelige utfordringer og bistandsbehov, kan fungere i ordinært lønnet arbeid, og at dette igjen kan ses som et argument for å jobbe med inkludering av denne målgruppen i eller ved hjelp av ordinært arbeid – slik Lindesneslosen gjør.

10 prosent av alle ungdommene som hadde fått bistand oppgav å være helt ledige på intervju tidspunktet. Blant de som fikk bistand i prosjektperioden 2014–2017 oppgav 13 prosent å være helt ledige. Og blant de eldste (født 1992–99) oppgav 8 prosent å være helt ledige. Noen av disse oppgav fullstendig ledighet av årsaker som nylig nedkommet med barn, eller nylig mistet arbeid. Lindesneslosene anslår at omtrent halvparten av de som oppgav å være helt ledige i realiteten kan sies å være såkalte NEETs, det vil si at de over tid hverken er i skole, arbeid eller noen form for tiltak. Vi tolker disse resultatene som et tegn på at kun et lite mindretall av de ungdommene Lindesneslosen yter bistand til – som altså har betydelige utfordringer – ser ut til å falle inn i fullstendig ledighet de første årene etter at de har fått bistand. Samtidig er det mulig at en større andel av de som ikke svarte på intervjuundersøkelsen var i en vanskelig livssituasjon. Vi vet blant annet at så mange som fire av ungdommene på intervju tidspunktet var døde. Vi tolker dette forholdsvis høye tallet på døde (3 prosent) som en indikasjon på det vi ellers har fanget opp gjennom prosjektet, nemlig at Lindesneslosen arbeider med en gruppe ungdommer med store utfordringer, men også som en indikasjon på at en del av de som ikke ble intervjuet kan ha hatt en vanskelig livssituasjon.

Intervjuundersøkelsen blant ungdommene viste også at blant samtlige ungdommer som har fått bistand fra Lindesneslosen mottok omtrent én av tre økonomisk bistand fra NAV i 2020, og disse fordeler seg nokså likt på uføretrygd, AAP og sosialhjelp (omtrent én av ti fikk hver av disse).

Blant de ungdommene som Lindesneslosen våren 2020 kom i kontakt med (81 prosent av dem de hadde kontaktinformasjon til / 70prosent av alle som totalt fikk bistand i perioden 2014–2019), oppgir 11 at de våren 2020 fikk uføretrygd, 16 at de fikk AAP, og 13 at de fikk sosialhjelp. Blant de eldste oppgav halvparten at de fikk en NAV-ytelse i 2020, noe som utgjør omtrent like mange som de som fikk lønn fra arbeidsgiver. Dette tolker vi som en indikasjon på at en forholdsvis stor andel de ungdommene som Lindesneslosen yter bistand til, får økonomisk bistand fra NAV noen år etterpå. Men en omtrent like stor andel oppgav altså at de fikk lønn fra arbeidsgiver.

Selv om undersøkelsen blant ungdommene viser at ungdommene i all hovedsak vurderer det slik at Lindesneslosen har hatt stor eller avgjørende betydning for dem, så sier tallene ovenfor ikke noe om hvordan situasjonen til ungdommene hadde vært dersom Lindesneslosen ikke var der. Det er sannsynlig at flere av ungdommene ville ha fått seg jobb også om de ikke hadde fått bistand fra Lindesneslosen. Dette peker blant annet nyere studier på som har undersøkt hvordan det går med de ungdommene som ikke fullfører videregående skole og hvem av dem som over tid får uførepensjon (Vogt et al., 2020).

Samtidig peker både ungdommenes, samarbeidspartneres og losenes egne beskrivelser i retning av at det Lindesneslosen gjør har en klar betydning og er viktig for de som berøres i mange av tilfellene.

Sett fra et losperspektiv beskrives utfallene hos de ungdommene som har fått «mye» ut av bistanden som eksempelvis å komme i lære, få vurdering i alle fag til jul, bestå vg3, redusere fraværet på skolen eller komme i arbeid. De som har fått «noe» ut av bistanden beskrives for eksempel som å ha fått en tryggere hverdag, redusert fravær, men fremdeles behov for mye oppfølging. Og noen ungdommer erfarer losene at i liten grad har fått noe ut av bistanden.

Losene beskriver selv en rekke ulike typer utfall og resultater også blant de som ser ut til å ha fått mye ut av bistanden. Fast ordinært arbeid er lite framtreddende mens arbeid i form av praksis eller lære er mer framtreddende. Slik losene selv vurderer det bidrar de i større grad til økt tilstedeværelse og gjennomføring av skole enn til vanlig arbeid, selv om samhandling med arbeidsplasser inngår i en forholdsvis stor andel av enkeltsakene i form av læreplass, arbeidspraksis eller lærekandidat. I sum ser losene ut til å bidra til en rekke typer ulike utfall og forbedringer i den enkeltes livssituasjon. Fellesnevneren er at de gis hjelp til noe som er relevant for skolegjennomføring og senere arbeid. Men bistanden er på ingen måte konsentrert bare om arbeid. De bidrar til forbedringer på et svært vidt felt som mer er knyttet til hvordan den unge har det og håndterer livssituasjonen sin.

Losenes beskrivelser samsvarer med samarbeidspartneres på flere punkter.

Samarbeidspartnerne oppfatter Lindesneslosen som en tjeneste og noen personer som har god evne til å bygge kontakt med utsatt ungdom, som ikke gir opp der andre gir opp, og som fungerer som bindeledd mellom ungdom, skole, hjem, arbeidsplass og andre involverte instanser. Lindesneslosen fanger ifølge samarbeidspartnerne opp de som faller mellom de ulike delene av det institusjonelle systemet, der enkeltetatene svikter. Lindesneslosen får en viktig rolle fordi skole (kontaktlærer, sosiallærer, OT), PPT, NAV, barnevern ikke har mandat til å gjøre Lindesneslos-arbeidet, eller at de ikke har nok ressurser eller, i noen tilfeller, ikke gjør jobben sin. Lindesneslosen bidrar inn der systemdelene ikke får til godt nok tverretattlig samarbeid. Lindesneslosen har ifølge samarbeidspartnerne en viktig oppsøkende rolle, som er for ressurs- og tidkrevende for de etablerte institusjonene.

Flere informanter trekker fram Supported Employment-tilnærmingen som et viktig bidrag fra Lindesneslosen og erfarer at losene spiller viktige roller i arbeidsinkludering og på dette området

supplerer med både kunnskap, kompetanse og faktisk arbeid, til forskjell fra de fleste samarbeidsinstansene. I tillegg til Lindesneslosen er det i hovedsak NAV-veiledere, kontaktlærere med ansvar for praksisperioder og opplæringskontor med ansvar for lærlinger som jobber med å følge opp både ungdom og arbeidsgivere, men ingen av disse er i posisjon til å gjøre det med samme tyngde som Lindesneslosen. Et inntrykk fra intervjuene er at Lindesneslosen representerer en tjeneste som ingen andre representerer ved å være bindeledd mellom ungdomsskole og videregående (og andre) og har tid til å oppsøke og følge opp både ungdom, bedrifter og foreldre.

Samtidig peker samarbeidspartnerne på at Lindesneslosen intervensjonerer både på områder der de har faglig kompetanse og der de mangler faglig kompetanse, noe som kan forårsake vansker for samarbeidspartnerne. Dette kan være knyttet til den enkelte los sin kompetanse og erfaring, eller mer generelt til losene som gruppe. Det kan også tenkes å skyldes at losen har et noe uklart mandat, er for lite kjent blant de etablerte systemaktørene, eller at losen ikke jobber integrert nok med etablerte institusjoner.

Også de observasjonene vi som forskere har gjort gjennom prosjektperioden og som vi har dokumentert gjennom flere underveistrapporter, tyder på at Lindesneslosene yter en bistand som hjelper unge som enten har falt ut av skole eller står i fare for å gjøre det, til økt tilstedeværelse i skolen, økt gjennomføring, mer arbeidserfaring, mer mestring og motivasjon. Samtidig har undersøkelsene så langt vist at selv om denne bistanden ser ut til å bidra i positiv retning, så kan ungdom som har fått bistand senere falle ut og tilbake til situasjonen de var i. Undersøkelsen har vist at mange har behov for langvarig støtte. Lindesneslosen er en av mange aktører som bidrar inn til dette, men hvordan det over tid går med ungdommene kan ikke knyttes til Lindesneslosens rolle alene, selv om Lindesneslosen for en del ungdommer i perioder ser ut til å ha en helt vesentlig betydning.

Resultatmålingene basert på registerdata gir på sin side ingen dokumentasjon på at Lindesneslosen har ført til en bedre utvikling for skolegjennomføring, arbeid og mottak av offentlige stønader i Lindesnesregionen samlet enn i landet for øvrig. Dette må imidlertid tolkes forsiktig, som vi har vært inne på i kapittel 7.

Individuelt tilpasset oppfølging?

Basert på våre kvalitative data er det ikke tvil om at Lindesneslosen, i samarbeid med andre instanser, har utviklet en mer individuell og tilpasset oppfølging av ungdom i målgruppa. Dette framgår ikke bare av de ansatte i Lindesneslosens beskrivelser og dokumentasjonen, men også av ungdommenes tilbakemeldinger og samarbeidspartnere innen skole, NAV, barnevern. Lindesneslosen beskrives og erfares som en instans som bidrar til at systemet og samarbeidet omkring enkeltungdommer fungerer bedre. Losen beskrives som brobyggere.

Våre kvalitative data viser at kun noen få av deltakerne har kommet i vanlig lønnet jobb i løpet av bistandsperioden, mens en betydelig større andel er kommet i arbeid over noe mer tid, for eksempel oppgå over halvparten av de eldste ungdommene som har fått bistand fra Lindesneslosen i perioden 2014–2019 at de var i en eller annen form for arbeid i 2020. Lindesneslosen har benyttet vanlige arbeidsplasser som del av bistanden til en stor andel av deltakerne og slik benyttet ordinært arbeid som middel til inkludering. Det er klart inntrykk at Lindesneslosen har utviklet nyskapende metodikk for bruk av arbeidsplasser som mestringsarena og motivasjon for å komme i lære eller tilbake i skoleløp.

Bedre skolegjennomføring?

Nullpunktsanalysen (Bernstrøm et al., 2015) viste at Lindesnesregionen allerede før Lindesneslos-prosjektet startet gjorde det likt med eller bedre enn resten av landet på skoleparametrene. Dette ble også vist til i prosjektet som var en forløper til Lindesneslos-prosjektet (Bragdø og Spjelkavik 2013). En informant oppgir i intervju høsten 2020 at gjennomføringsprosenten nå er høyere enn noen gang, og mener at Lindesneslosen har vært medvirkende til det:

I forhold til skolen så har jo vi veldig fokus på gjennomføring, og det er helt klart at gjennomført skoleår har vi fått en økning på i de årene vi har holdt på med Lindesneslosen. Flere enn før består skoleåret. Det er vel to sånne målingsparametere, det som heter 5 år og fullført og bestått utdanning, og så er det dette som heter fullført skoleår, som vil si av de som begynner i august, hvor mange er med i juni? Der lå vi nå på 90 prosent og det er så høyt som vi har ønsket å komme, og vi har aldri vært så høyt heller som det vi var i år. Og noe av det kan vi tilskrive at flere elever klarer å fullføre og bestå når de har litt støtte.

I1: Nettopp. Så du har ingen tvil om at Lindesneslosen sånn sett har en effekt?

I0: Nei, det har jeg ikke noen tvil på, jeg er helt sikker på det. Og jeg ser jo at litt av det som var nysatsingen med overgangsproblematikken – en av losene er jo knyttet bare til grunnskolen, og det er klart at den brobyggingen mellom ungdomsskolene og de videregående skolene, det er jo kjempeviktig i forhold til de elevene som har store motivasjonsutfordringer i ungdomsskolen.

Våre kvalitative data viser at utsatt ungdom har fått hjelp til å fullføre utdanning, men de kvantitative registerdataanalysene viser likevel at det har vært en bedre utvikling i landet ellers enn i Lindesnesregionen i denne perioden: Det har vært en økning nasjonalt i andelen unge som fullfører videregående etter 4–5 år fra årgangene før Lindesneslosen startet opp, til årgangene etter at Lindesneslosen ble etablert. Men denne utviklingen har vært svakere i Lindesnesregionen sammenlignet med landet ellers.

Færre unge på uføretrygd, sosialhjelp og AAP?

Når det gjelder reduksjon i overgangen av unge til uføretrygd, så viser analysene basert på registerdata at det er svært få unge i regionen som får uføretrygd. De viser også en tendens til sterkere økning i andelen uføre ved 22-årsalder i Lindesnesregionen enn i landet ellers.

Ifølge informant ved det lokale NAV-kontoret har de som Lindesneslosen har jobbet med i liten grad vært innenfor den gruppen som ville ha fått innvilget uføretrygd. Ser vi tallene på uføre fra intervjuene med ungdommene (kapittel 5) og fra registerdata i sammenheng tyder det på at Lindesneslosen har fulgt opp en liten andel (antakelig mellom 10 og 20 prosent) av de i regionen som får uføretrygd i tidlig alder. Ungdomsgruppa som Lindesneslosen har fulgt opp ser med andre ord ikke ut til å sammenfalle helt med den som utgjør økningen i uføretrygd blant unge og som (senere) får uføretrygd i tidlig alder.

Noe av dette kan kanskje forstås med bakgrunn i funn fra en studie fra NAV som viser at veksten i antall unge uføretrygdede på nasjonalt nivå hovedsakelig skyldes flere barn og unge med alvorlige psykiske lidelser, samt endringer i regelverket som har ført til økende press for tidligere avklaring mot uføretrygd (Bragstad, 2018). Noe av dette skyldes medisinske framskritt som har medført at flere overlever tidlige fødsler og lever lenger med ulike typer diagnoser som gir rett til uføretrygd. Med andre ord kan veksten i uføretrygding på nasjonalt nivå ifølge den nevnte studien ikke forstås for eksempel på bakgrunn av frafall i videregående skole alene, men må sees som en følge av til dels medfødte helseutfordringer.

Analysene av registerdata viser en nedgang i andelen unge sosialhjelpsmottakere, men ingen signifikant forskjell i utviklingen i Lindesnesregionen sammenlignet med landet ellers. Når det gjelder andelen unge på AAP viser registerdataanalysene en tendens til at andelen mottakere har sunket noe i Lindesnesregionen sammenlignet med landet, slik at Lindesnesregionen har nærmet seg landsgjennomsnittet. Forskjellen i utvikling er imidlertid kun signifikant for de yngste mottakerne (18–19 år), og bør derfor tolkes forsiktig.

8.2 Hvorfor finner vi ikke resultater i statistikk på regionalt nivå?

De mange positive eksemplene og erfaringene som er beskrevet i denne rapporten og tidligere rapporteringer fra prosjektet, viser klart at Lindesneslosens innsats er av betydning på flere måter og for flere ungdommer, og deres familier og samarbeidspartnere i det offentlige støtteapparatet. Både ungdommenes og samarbeidspartnerens svar og erfaringer peker mot at Lindesneslosens innsats er viktig og utgjør en forskjell i en rekke enkeltsaker. Involverte ved Lindesneslosens samarbeidsinstanser formidler i all hovedsak at losene yter en bistand som andre instanser ikke har kapasitet til, men som det er og har vært behov for. Budskapet fra flere av disse er at Lindesneslosen er en tjeneste som arbeider med og hjelper de svakeste elevgruppene, og som skolen og elevtjenestene, NAV og barnevern både kan henvise til og samarbeide med. Likevel finner vi altså ikke tydelige spor av innsatsen i registrerte data for regionen. Det kan være flere grunner til dette:

1. Lindesneslosene har ytt bistand til mer enn 155 ungdommer (antakelig omtrent 180), men i sum er det relativt få ungdommer innenfor hvert årskull som har fått bistand når perioden strekker seg over 6 år (2014–2019). Dette minsker muligheten for at innsatsen skal kunne synes i regional statistikk.
2. Vi har et klart inntrykk av at Lindesneslosen har opprettholdt fokuset på de ungdommene som sliter mye, og at de ikke har forskjøvet innsatsen mot unge som lettere kunne ha gitt resultater (såkalt «fløteskumming»). Losene jobber dermed med problematikk som det er krevende å få til varige endringer på, og de endringene og forbedringene den enkelte ungdom oppnår, kan senere opphøre. Mens noen ungdommer som har fått bistand fra losen ser ut til å kunne klare seg rimelig bra når de viktigste utfordringene er ryddet av veien, er erfaringen likevel at utfordringene ofte er av en slik art at det er behov for individuell og fleksibel bistand som gis repetitivt over tid og mer hyppig i perioder. Selv om erfaringene viser at med slik oppfølging som Lindesneslosen yter kan utsatt ungdom hjelpes til mer mestring både i skole og på vanlige arbeidsplasser, så finner vi at det varierer hvor mye den enkelte ungdom har fått ut av bistanden. Mens noen av ungdommene ser ut til å ha fått mye ut av bistanden i form av jobb, fullføring av enkeltfag, skoleår eller læreplass, erfares andre å ha fått mindre og/eller lite ut av den. Forholdsvis få ungdommer i oppfølging hvert år, kombinert med variasjon i utfall, minsker muligheten til at dette vil kunne spores i statistikk på regionalt nivå.
3. Vi har også sett at Lindesneslosene arbeider noe ulikt og at de i tillegg tilpasser innsats og bistand til den enkelte ungdom. Bistanden ser slik i stor grad ut til å variere mellom enkeltsaker. På denne måten kan innsatsen ha vært for variert til at den har dratt i en entydig retning, noe som minsker muligheten for å synes i statistikk på regionalt nivå.
4. Lindesneslosene har gjennom prosjektperioden i økende grad gitt oppfølging til yngre ungdom. Mens målgruppen innledningsvis var inntil 25 år, er den i 2020 til og med 21 år. Målgruppen har slik blitt endret i løpet av prosjektperioden. Dette gjør det vanskeligere å analysere på utvikling i målgruppen, og innebærer at flere av de ungdommene som har blitt fulgt opp ikke enda er gamle nok til å kunne bli inkludert i flere av utfallsmålene.

8.3 Supported Employment og Lindesneslosen

Basert på vurdering av Lindesneslosens arbeid i lys av en tilpasset IPS-fidelityskala (se kapittel 4 og underveisrapport 2 for detaljer (Frøyland & Spjelkavik, 2017)) ser det ut til at losene leverer gode tjenester med hensyn til Supported Employment. Samtidig finner vi at losenes bistand avviker fra «idealene» på noen punkter:

- Losenes oppfølging er rettet både mot skolesystemet og mot arbeidslivet. I tillegg bruker de tid på å etablere samarbeid med relevante instanser. Slik sett er losene mindre integrerte enn f.eks. jobbspesialisten i IPS. En årsak til dette er at IPS kun har én organisatorisk instans å være integrert i (psykisk helse), mens målgruppa for Lindesneslosen er sterkt berørt av flere, i tillegg til skolen.
- Målgruppa for Lindesneslosen er annerledes enn målgruppene for SE på flere måter, både i kraft av situasjon og alder. Målgruppa er i større grad uavklart både når det gjelder hva som er utfordringene deres og hva som kan være en ønsket og hensiktsmessig vei videre. Mens motivasjon for bistand i stor grad tas for gitt eller kreves som selve utgangspunktet for SE/IPS, er situasjonen for mange av de utsatte ungdommene at de ikke har motivasjon for arbeid eller skole, at de ikke er motivert for bistand og at de ofte ikke vet hva de vil. For mange kreves ekstra veiledning for at de selv skal ta del i å oppdage hva som er deres egne ønsker og interesser, og for at de selv skal greie å sette ord på dette.
- Målgruppas uavklarte posisjon innvirker også på behovet for å jobbe mer intensivt inn mot relevante samarbeidende instanser, og kan slik gå ut over graden av spesialisering av arbeidet mot arbeids- eller skoleinkludering.

I og med at det kreves ekstra innsats rundt det å finne fram til eller skape motivasjon, kreves det en litt annerledes kunnskap og kompetanse i Lindesneslosen enn i SE/IPS når det gjelder inngåelse av en oppfølgingsavtale (fase 1 i femtrinnsprosessen, prinsipp 2 i IPS). Om Lindesneslosen skal nå målet om å redusere andelen unge på uføretrygd i regionen, er det sannsynligvis en viktig forutsetning å utvikle metodikk som evner å komme i posisjon overfor de som ikke vet hva de vil, som ikke har tro på at de kan, og som mangler motivasjon. På dette punktet utfordres også mange andre hjelpere som arbeider med utsatt ungdom (Frøyland et al., 2016). Et viktig utgangspunkt blir dermed at Lindesneslosen, uavhengig av den unges motivasjon eller mestringsevne, har virkemidler og teknikker som støtter den unge i raskt å komme i gang eller få til endring, enten på arbeidsplass eller i skole. Fokuset for Lindesneslosen er tilrettelegging for mestring, «place and train», praksislæring på vanlige arenaer, enten det er i skole eller arbeid. Vår vurdering er at denne fleksibiliteten i tilnærming, kombinert med Supported Employment som faglig grunnlag, er styrken til Lindesneslosen.

8.4 Nyskaping, men fremdeles utfordringer

En vesentlig lærdom er at prosjektet har gitt skolen nye erfaringer gjennom å spille inn nye måter å bruke arbeidslivet på og være mer i dialog med arbeidsgivere. Lindesneslosen har for eksempel gitt nye erfaringer med hvordan man kan bygge opp et fagbrev:

For en som ønsker å bli elektriker, men bare kommer inn på bygg, og som i utgangspunktet sliter med å komme seg på skolen, så er det ikke det beste utgangspunktet. Men kan han få ta norsk og alle de fagene gjennom den bygg-klassen han er, og så få et samarbeid med en arbeidsgiver om å ta elektrofaget, så er det en vinn-vinn-situasjon både for en arbeidsgiver som får anledning til å være med å gi en identitet til en ungdom fra han er ganske ung til han er klar for å begynne i lære. Og for ungdommen som får i praksis å gjøre det han egentlig vil.

Ei jente som ønsker å bli konditor, men som ikke har søkt i tide, og i tillegg er det fullt i Kristiansand som er det eneste stedet. Som alternativ har vi fått det til slik at hun tar teori og det som trengs her i Mandal, og så lærer arbeidsgiver henne opp i alt det som hun trenger i konditorfaget.

Ei jente som ønsker å bli legesekretær, men som kun kommer inn på helsefag. Nå tar hun teorien her, og så finner vi et legekontor som kan bidra til å lære henne opp slik at hun får det hun ønsker seg.

Dette er eksempler på oppfølging og tilrettelegging som krever god relasjon og dialog med arbeidsgiver. Losene har erfart at det er nødvendig å ha kompetanse for oppfølging både i klassesituasjon og på arbeidsplass. Losene mener det kontinuerlig er behov for å komme i bedre posisjon til «å være der det skjer», i klasserommet og på arbeidsplassen. De mener selv at de har klare forbedringspotensial begge steder, og kanskje er det størst kompetansebehov for å utvikle metoder og samarbeid med lærer knyttet til oppfølging i skoleklassene enn i bedriftene.

Det er også utfordringer knyttet til å få utviklet fleksible skolegjennomføringsløp. For eksempel finnes det elever med ulike typer utfordringer, som i miljøet kan oppfattes å ha en «avvikende personlighet», men samtidig kan være svært intelligente (for eksempel enkelte med Asperger syndrom). Losens erfaring er at skolen i slike tilfeller gjerne ønsker å «ha den unge ut», mens losens SE-baserte holdning er at også disse ungdommene kan lære dersom det tilrettelegges godt nok, og den enkelte stimuleres og utfordres på riktig område med riktig støtte.

Losene pekte i 2018 også på de ikke hadde lykkes med å få til en grunnleggende forståelse for SE i skolen. Skolen «bestemmer» fremdeles over den unge og løser problemene for den unge. Losene erfarer at enkelte holdninger i skolen står i motsetning til SE-perspektivet. Flere av de som jobber i skolen har f.eks. liten tro på at enkelte av ungdommene kan klare å jobbe. Noen sier for eksempel: «han virker ikke». De jobber ikke med brukermedvirkning slik losen forstår dette. Slik losen tenker skal den unge selv kjenne på utfordringene og selv komme med forslag til løsninger. Selv om det naturligvis er forskjell mellom lærere, mener losene dette bunner i et annet verdigrunnlag i skolen enn i SE.

Lindesneslos-prosjektet framstår først og fremst som et utviklingsprosjekt og ikke som implementering av en klart definert modell. SE-tilnærmingen var prosjektets utgangspunkt. Å bruke SE-tilnærmingen ovenfor denne målgruppen som en faglig plattform erfares som både konstruktivt og nyttig. Samtidig kan SE-tilnærmingen i arbeidet med denne målgruppa lett forstås som for snever, særlig når det gjelder det strenge arbeidsfokuset i betydningen ansettelse i arbeid. Lindesneslosen har supplert SE med klarere vektlegging av utvikling av mestringstro («motivasjonsarbeid») i samarbeid med lokalt arbeidsliv, for å finne retning i livet og (om)valg av studieretning og oppsøkende virksomhet. Det tok dessuten tid å lære og forstå SE i og med at kun et lite mindretall av de ansatte i prosjektet hadde kunnskap om og erfaring med SE-tilnærmingen. De har derfor måttet lære seg SE underveis. Noen av de prosjektansatte var ikke innstilt på dette, og sluttet underveis. Prosjektet brukte også tid på å finne sin plass innenfor skolesystemet og på å etablere gode samarbeidsrelasjoner med andre aktører. Prosjektet har slik brukt tid både på å utvikle Lindesneslosen som modell for arbeidet med denne målgruppa ved å opparbeide seg kunnskap og erfaring i SE, og på å etablere konstruktivt samarbeid med skole, arbeidsliv og andre relevante samarbeidsinstanser.

Lindesneslos-prosjektet framstår som utvikling av en ny modell basert på en tilpassing av SE for bruk på elever i ungdoms- og videregående skole. Lindesneslos-modellen som ordinært tilbud knyttet til elevtjenestene ved Mandal videregående skole fra og med januar 2018, er så langt vi kan se en organisatorisk nyskaping i skolesystemet, med spisskompetanse på hvordan å bruke vanlige arbeidsplasser på en mer systematisk og metodisk måte for å hjelpe noen av de mest

utsatte og sårbare elevene til mestring og gjennomføring av skole. Lindesneslosen har bidratt til å utvikle kunnskap og erfaringer om hvordan arbeidsplasser kan brukes på en slik måte at enkeltelever kan få et mer individuelt tilpasset skoleopplegg. I Lindesneslos-modellen utgjør bruk av vanlige arbeidsplasser et kjerneelement med skreddersydd opplæring som skolene vanligvis ikke klarer å tilby, fasilitert gjennom samarbeid med lokale arbeidsgivere og tett oppfølging fra Lindesneslosen.

Det er likevel fremdeles flere forbedringsmuligheter knyttet til modellen. Vi har påpekt at kvaliteten på arbeidet med å motivere og legge til rette for mestring varierer. På dette punktet er SE-modellen etter vår oppfatning ikke tilstrekkelig godt nok utviklet, slik at SE som rammeverk er for snevert. Vi pekte derfor i delrapport 2 (Frøyland & Spjelkavik, 2017) på at Lindesneslosene med fordel kunne hente inspirasjon til å tydeliggjøre denne delen av arbeidet fra annen litteratur, for eksempel fra prinsipper/metoder som oppsøkende arbeid (Erdal & Dikic, 2006), Appreciative Inquiry⁷ eller Motiverende intervju⁸ (Frøyland & Neumann, 2012; Schafft, Spjelkavik, Brøgger & Grimsmo, 2012). Vi viste også til Assertive community treatment, ACT, som er en modell for å gi oppsøkende, samtidige og helhetlige tjenester til mennesker med alvorlige psykiske lidelser, ofte også med rusmiddelproblemer, som i liten grad selv oppsøker hjelpeapparatet (Ruud, 2014).⁹ En primærhensikt med ACT, som i en del tilfeller er felles med Lindesneslosen, er å lære brukerne å mestre tilværelsen i lokalmiljøet og at det meste av kontakten med pasienten følgelig må foregå der pasientene bor/er. Begrepet inkluderingskompetanse – altså kombinasjonen av brukerkunnskap og arbeidsplasskunnskap kan være nyttig i denne sammenhengen (Frøyland & Spjelkavik 2014). Brukerkunnskapsdelen av inkluderingskompetanse er ikke bare (diagnose)kunnskap om brukerne, men også ferdigheter i (karriere)veiledning som kan hjelpe brukerne videre, som kan få fram ønsker og interesser.

⁷ <http://www.lent.no/sporsmal-og-svar/appreciative-inquiry/hva-er-appreciative-inquiry-ai/>

⁸ Helsedirektoratet har en enkel innføring i MI: <https://helsedirektoratet.no/motiverende-intervju/motiverende-intervju-som-metode#plan-for-endring-> (lest 20.12.16).

⁹ <https://helsedirektoratet.no/folkehelse/psykisk-helse-og-rus/act-og-fact-team> (lest 20.12.16).

9. Sluttvurdering og konklusjon

Lindesneslos-prosjektet ble ved etablering beskrevet som et forsøksprosjekt som skulle teste om oppfølgingsveiledere forankret i den videregående skolen kunne redusere skolefravall og overgang av unge til uførepensjon, gjennom proaktiv oppfølging og tilrettelegging og med kompetanse innen veiledning, interessekartlegging og Job Coach-modellen i Supported Employment. Forsøket framstår i ettertid som et utviklingsprosjekt der oppfølgingsveilederne – losene – har gjort erfaringer og vunnet kunnskap om hvordan SE kan tas i bruk for målgruppa utsatt ungdom i konteksten av den videregående skolen, og hva slags begrensninger SE-modellen har i denne sammenhengen. Det er gjort viktige erfaringer knyttet til bistandsbehov for målgruppa, samarbeidsformer med skole, arbeidsliv, og det øvrige hjelpeapparatet, utfordringer i arbeidet med målgruppa og i samarbeidet omkring dem.

Våre undersøkelser tegner et bilde av Lindesneslosen som både viktig og nyskapende for skoleelever i regionen, for skolene, elevtjenestene, NAV, barnevern og andre samarbeidsinstanser, og for familiene til elevene. Tilbudet gjennom prosjektperioden har vært i endring og utvikling både med tanke på kompetanse, arbeidsformer og personalsammensetning. Nyttet i tilbudet kan først og fremst relateres til at det nå finnes en tjeneste med kompetanse og kapasitet til å yte tettere, mer systematisk og mer oppsøkende oppfølging overfor målgruppa enn de etablerte instansene. Våre funn peker i retning av at vanlige arbeidsplasser er brukt for mange av ungdommene, men selv om en høyere andel kommer i arbeid på lengre sikt, ser det ut til at arbeid i hovedsak er brukt for å fremme mestring og motivasjon for videre skoleforløp. De mest direkte positive resultatene fra bistanden Lindesneslosen yter er knyttet til hjelp og støtte som bidrar til å minske isolasjon og ensomhet, mer nærvær på skole eller arbeidsplass, og mer og bedre gjennomføring av arbeidspraksiser og læreplass, bedre kvalitet på skolearbeidet, samt mer individuelt tilpassede skoleforløp. Hovedinnsatsen i prosjektet har vært mer rettet mot skolegjennomføring enn mot ordinær ansettelse, men samtidig har den skolerettede bistanden mer enn å handle om fullendt skolegjennomføring og avlagt eksamen dreid seg om forbedringer knyttet til tilstedeværelse, oppførsel, mestring, læring, å få eller forbedre karakterer, og gjennomføring av enkeltfag.

Registerdataanalysen av utviklingen i regionen kan ikke dokumentere at Lindesneslosens innsats har hatt betydning for skolegjennomføring, NAV-ytelser eller andelen NEETs på regionalt nivå sammenlignet med resten av landet. Det betyr ikke at losens innsats ikke kan ha hatt noen positiv innvirkning på disse forholdene i området generelt og i enkeltsaker spesielt, men vi har ikke vært i stand til å måle/identifisere noen slik innvirkning fra Lindesneslos-prosjektet på registrerte data for regionen.

Når det gjelder ambisjonen om å redusere antall unge på uføretrygd, peker undersøkelsene våre i retning av at målgruppen Lindesneslosen har jobbet med kun delvis er den samme som senere får uføretrygd i ung alder (mellom 18 og 22 år). Andre studier har vist at skolegjennomføring kun er en av mange faktorer som har en betydning for senere uføretrygding, blant annet er helsefaktorer viktige i denne sammenhengen (Bragstad, 2018). Men også flere andre faktorer bidrar inn i dette regnestykket, deriblant kjennetegn ved det lokale arbeidsmarkedet og inkluderingskompetanse i støtteapparatet. Studier viser også at mange som ikke fullfører klarer seg bra og får arbeid (Vogt et al., 2020).

Lindesneslosens styrke

Følgerevalueringen av Lindesneslosen viser at:

- Lindesneslosen har kommet i posisjon til å hjelpe en betydelig andel unge i Lindesnesregionen som sliter med helse, hjemmesituasjon, skolegang eller arbeid.
- Lindesneslosen har etablert en tettere oppfølging av den enkelte ungdom enn det skolene og OT ellers har kapasitet til.
- Losene lykkes med både å bygge tillit og utvikle mestringstro hos ungdommene og som pådrivere i samarbeidet med andre instanser om enkeltsaker.
- Lindesneslosen erfares som et bindeledd som bidrar til å knytte tjenester sammen rundt de unge. Lindesneslosen er systemhjelpere – hjelper både skole, opplæringskontor, barnevern, psykisk helse og NAV – til å kunne fokusere bedre på en større målgruppe ved å ta belastningen knyttet til de som sliter mest.
- Lindesneslosen sikrer at unge – når de øvrige instansene ville gi opp – fortsatt får bistand og muligheten av et tilbud.

Lindesneslosen har etablert en tettere oppfølging av den enkelte ungdom enn det skolene og OT ellers har kapasitet til. Metodikken Lindesneslosen følger framstår som mer fleksibel, proaktiv, oppsøkende og systematisk enn den oppfølgingen videregående skoler vanligvis har kapasitet og kompetanse til å utføre (Frøyland et al. 2016). Lindesneslosen har i noen tilfeller drevet aktiv «jobbcoaching» på arbeidsplass og har vært «medsitter» i klasserom; i tillegg har Lindesneslosen vært aktivt involvert i ungdomsskole og i overgangen fra ungdomsskole til videregående skole.

Erfaringene er lovende i den forstand at de peker i retning av at losene lykkes med både å bygge tillit og utvikle mestringstro hos ungdommene og som pådrivere i samarbeidet med andre instanser om enkeltsaker. Vi har inntrykk at samarbeidet med både NAV, de videregående skolene og ungdomsskolene har gått bra, og at samarbeidsinstansene erfarer at Lindesneslosen yter en bistand som de selv ikke har kapasitet til og ofte heller ikke har kompetanse til å utøve. Losene har arbeidet mye ut mot lokalt næringsliv, og etablert et godt samarbeid også her.

Det vi har observert, har styrket vår antakelse om at implementering av en tilnærming basert på prinsippene i Supported Employment / Education i norsk videregående skole kan løfte systematikken og kvaliteten i det å bruke vanlige arbeidsplasser for både å styrke skolegjennomføringen og for å forbedre overgangen til vanlig arbeid for ungdom som av ulike grunner står i fare for å bli en del av «utenforskapet». Modellen viser et tydelig potensial til å forbedre metodene for samarbeid med det lokale arbeidslivet i oppfølgingen av ungdommer som sliter med livene sine samtidig som de er elever i skolen.

- Lindesneslosen har avdekket at en del ungdommer sitter alene i vanskelige, triste og utfordrende livssituasjoner uten at det eksisterende hjelpeapparatet greier å komme i posisjon.
- Målgruppa utsatt ungdom framstår som annerledes enn de typiske målgruppene i IPS/SE, blant annet fordi den har mindre organisatorisk forankring (NAV, psykisk helse), er yngre og mer uavklart og den omfatter personer som «mangler motivasjon» og som viser «motstand mot hjelp».
- Lindesneslosen har lykkes med å komme i posisjon overfor mange av disse ungdommene og mange ser ut til å ha fått sine hverdagsliv positivt endret som følge av losens bistand. Noen (et klart mindretall) har losene i mindre grad lykkes med å hjelpe til bedret livssituasjon.

Veien videre

Lindesneslosen har særlig utviklet innsats og tilnærming knyttet til arbeidet med hvordan å motivere og engasjere utsatte ungdommer som har mistet tro, håp og «drive» og som framstår

som umotiverte, giddelause, som ikke vil sette seg mål, som ikke gjør det man blir enige om. Dette er vanskelig, og det er behov for videreutvikling:

- Det er behov for en tydeliggjøring og klargjøring av hvordan og ved hjelp av hvilke virkemidler disse ungdommene kan hjelpes. Vi anbefaler å også ta i bruk teknikker fra for eksempel Motiverende intervju som metode i oppfølgingsarbeidet.
- En systematisk bruk av oppsøkende virksomhet kan bidra til videreutvikling av bistanden. Oppsøkende virksomhet er viktig for å sikre at ungdom blir utelatt fra bistand fordi de ikke møter.
- Sakene losene sliter mest med dreier seg gjerne om unge med helserelaterte vansker, psykiske lidelser og rus. IPS har vist seg særlig vellykkede for personer med alvorlige psykiske lidelser. Organiseringen av IPS gir umiddelbar tilknytning til spesialkompetanse innen psykisk helse, for eksempel angstmestring. En ambisjon for lignende satsinger framover bør etter vår mening være særlig å legge vekt på arbeidet med ungdommer med slike utfordringer. Tilnærmingene Lindesneslosen bygger på taler i favør av at det er mulig i større grad å nå fram til denne målgruppa (Frøyland & Spjelkavik, 2017).

SE i skolen – en nyskaping i norsk skolesystem

Lindesneslosen framstår som en nyskaping innenfor norsk skolesystem og knyttet til den videregående skolens elevtjenester først og fremst fordi den har sitt faglige grunnlag fra SE og fordi den i større grad enn andre tjenester (i og utenfor skolen) er aktivt oppsøkende. Erfaringene fra Lindesneslosprosjektet, dokumentert i denne rapporten og tidligere delrapporteringer fra prosjektet, gir noen holdepunkter for hva som er viktige elementer i en tjeneste som yter denne formen for bistand inn i skolesystemet:

- Kompetanse i å samarbeide med lokalt arbeidsliv i tråd med «place – train» må være til stede. Det samme gjelder samarbeid med lærer for bruk av klasse og skole i et konstruktivt oppfølgingstilbud (Supported Education).
- Det må være kapasitet til proaktiv oppfølging, også i samarbeidet med arbeidsgivere. I IPS settes grensen til 20 eller færre deltakere per jobbspesialist, avhengig av hvor stor oppfølgingsinnsatsen er i de enkelte sakene.
- Tilnærmingene forutsetter at det er kapasitet til å bli kjent med det lokale næringslivet for å lære om arbeidsgivernes behov, formidle hva Lindesneslosen kan tilby og etablere samarbeid. Relasjonene med arbeidslivet må fortløpende etableres, utvikles og vedlikeholdes.
- Undersøkelsene våre peker i retning av at de som jobber med dette må ha en tydelig interesse og engasjement for unge som sliter med mestring og motivasjon. Formell utdanning og kompetanse er i seg selv ikke nok, det dreier seg også om personlig egnethet.
- Innsatsen er i stor grad oppsøkende. Hjelperne må være mobile slik at de kan oppsøke de unge både hjemme og andre steder, bringe og hente dem til jobb eller skole, og kunne benytte disse situasjonene til relasjonsbygging og motivasjon.
- Innsatsen må være forankret i et team der også personer med andre roller og annen kompetansebakgrunn er med, og der bistanden i enkeltsaker fordeles.
- Losene/hjelperne som yter denne bistanden må gis grundig opplæring i SE.
- Det må i tillegg være en fleksibel veilederfunksjon som kan møte den enkelte på kort varsel, minimum ukentlig og som kan yte konkret hjelp i enkeltsaker.
- Ledelsen i skole og andre involverte instanser må kjenne tilnærmingen og støtte opp om den.

Litteratur

- Arbetsförmedlingen. (2017). *Effektutvärdering av insatser för unga med aktivitetsersättning* (Working paper 2017:2). Stockholm: Arbetsförmedlingen.
- Bejerholm, U., Areberg, C., Hofgren, C., Sandlund, M. & Rinaldi, M. (2014). Individual Placement and Support in Sweden-A randomized controlled trial. *Nord J Psychiatry*, 1-10.
<https://doi.org/10.3109/08039488.2014.929739>
- Bernstrøm, V., Frøyland, K. & Spjelkavik, Ø. (2015). *Effekt- og følgeevaluering av Lindesneslosen. Underveisrapport 1.*. Arbeidsforskningsinstituttet.
- Beyer, S., Brown, T., Akandi, R. & Rapley, M. (2010). A Comparison of Quality of Life Outcomes for People with Intellectual Disabilities in Supported Employment, Day Services and Employment Enterprises. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 23(3), 290-295.
<https://doi.org/10.1111/j.1468-3148.2009.00534.x>
- Bond, G., Dietzen, L., JH, M. & Miller, L. (1995). Accelerating Entry Into Supported Employment for Persons With Severe Psychiatric Disabilities. *Rehabilitation Psychology*, 40(2).
- Bond, G. R., Drake, R. E. & Campbell, K. (2016). Effectiveness of individual placement and support supported employment for young adults. *Early Intervention in Psychiatry Aug*, 10(4), 300-307.
- Bragdø, A. & Spjelkavik, Ø. (2013). Individuell oppfølging av unge i ferd med å havne utenfor skole og arbeid. *AFI-rapport 9/2013*.
- Bragstad, T. (2018). Vekst i uføretrygding blant unge. *Arbeid og velferd*, 2018(2), 69-87.
- Brekke, I. (2014). Long-term labour market consequences of dropping out of upper secondary school: Minority disadvantages? *Acta Sociologica (Sage Publications, Ltd.)*, 57(1), 25-39.
<https://doi.org/10.1177/0001699313495056>
- Drake, R. E., Becker, D. R., Biesanz, J. C., Torrey, W. C., McHugo, G. J. & Wyzik, P. F. (1994). Rehabilitation day treatment vs. supported employment: Vocational outcomes. *Community Mental Health Journal*, (30), 519-532.
- Drake, R. E., Bond, G. R. & Becker, D. R. (2012). *Individual placement and support: an evidence-based approach to supported employment*. New York: Oxford University Press.
- Erdal, B. & Dikic, Z. (2006). *Ute - inne : oppsøkende sosialt arbeid med ungdom*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- European-Commission. (2011a). *Compendium Of Good Practice. Supported em Employment for people with disabilities in the EU and EFTA-EEA 2011*. European Commission Justice. Hentet fra
http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/supported_employment_study.compendium_good_practice_en.pdf
- European-Commission. (2011b). *Supported Employment for people with disabilities in the EU and EFTA-EEA - good practices and recommendations in support of a flexicurity approach*. European Commission Justice.
- EUSE. (2014). European Union of Supported Employment Toolkit for Diversity. I.
<http://www.eusetoolkit.eu/index.php/toolkit>: European Union of Supported Employment.
- Falch, T. & Nyhus, O. H. (2011). *Betydningen av fullført videregående opplæring for sysselsetting blant unge voksne* (bd. nr. 01/11). Trondheim: SØF.
- Falkum, E. & Berge, T. (2013). *Se mulighetene. Arbeidsliv og psykisk helse* Gyldendal Akademisk.
- Falkum, E., Ueland, T., Evensen, S., Bull, H. & Lystad, J. (2015). *Effektevaluering av Jobbmestrende Oppfølging (JMO). Kognitiv atferdsterapi og kognitiv trening i arbeidsrehabilitering for personer med psykoselidelser*. Oslo: Oslo Universitetssykehus.
- Follesø, R., Halås, C. T., Jakobsen, T., Mevik, K., Mathisen, R., Tveraabak, M., ... Thommesen, H. (2011). *Gi viljen mulighet!* (bd. 12/2011). Bodø: Universitetet i Nordland.
- Frøyland, K. (2012). Inkludering av ungdom i skole eller arbeid. Tiltak, metoder, samarbeid og samordning i og rundt NAV-kontoret. Første delrapport fra evaluering av utviklingsarbeid i 13 prosjektområder *AFI-rapport*, (20/2012), 93.
- Frøyland, K. (2015). Å "stå langt frå arbeid". Refleksjonar og førestillingar om kven som kan jobbe. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 12(Issue), s. 307-316. Hentet fra
<http://www.universitetsforlaget.no/?marketplaceId=200&languageId=1&siteNodeId=705300>

- Frøyland, K. (2016a). Applicability of IPS Principles to Job Inclusion of Vulnerable Youth. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 45(3), 249-265. Hentet fra <http://www.iospress.nl/>
- Frøyland, K. (2016b). Ordinært arbeid som middel til samfunnsinklusion af unge udenfor. I *Unge, udenforskap og social forandring Nordiske perspektiver* (s. 187-218). Frydenlund Academic.
- Frøyland, K. (2017). Sentrale kvalitetar i arbeidsinkludering av sårbar ungdom, slik ungdom sjølv og arbeidsgivarar opplever det. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 2017(2), 3-26.
- Frøyland, K. (2018). Vital tasks and roles of frontline workers facilitating job inclusion of vulnerable youth. *European Journal of Social Work*, 1-12.
<https://doi.org/10.1080/13691457.2018.1423547>
- Frøyland, K. & Fossetøl, K. (2014). *Inkludering av ungdom i skole eller arbeid - 2. Tiltak, metoder, samarbeid og samordning i og rundt NAV-kontoret. Andre delrapport fra evaluering av utviklingsarbeid i 15 prosjektområder* (AFI-rapport 1/2014). Oslo;: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Frøyland, K., Maximova-Mentzoni, T. & Fossetøl, K. (2016). *Sosialt arbeid og oppfølging av utsatt ungdom i NAV*. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Frøyland, K. & Neumann, C. E. B. (2012). *Ungdom i Ny sjanse: kvalifisering av ungdom med innvandrerbakgrunn til skole og arbeid - metoder og erfaringer fra åtte prosjekter* (bd. 6/2012). Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Frøyland, K., Schafft, A. & Spjelkavik, Ø. (2019). Tackling increasing marginalization: Can support-side approaches contribute to work inclusion? I H. Hvid & E. Falkum (Red.), *Nordic Working and wellbeing in the Countries - critical perspective on the world's best working life*. London: Routledge.
- Frøyland, K. & Spjelkavik, Ø. (2014). *Inkluderingskompetanse. Ordinært arbeid som mål og middel*. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag AS.
- Frøyland, K. & Spjelkavik, Ø. (2017). *Effekt- og følgeevaluering av Lindesneslosen. Underveisrapport 2*. Arbeidsforskningsinstituttet.
- Frøyland, K., Spjelkavik, Ø. & Bernstrøm, V. H. (2018). *"Lindesneslosen". Evaluering av et prosjekt rettet mot å redusere utenforskap og frafall fra skole og arbeid blant unge i Lindesnesregionen*. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Fyhn, T., Ludvigsen, K., Reme, S. E. & Schaafsma, F. (2020). A structured mixed method process evaluation of a randomized controlled trial of Individual Placement and Support (IPS). *Implementation Science Communications*, 1(1), 95. <https://doi.org/10.1186/s43058-020-00083-9>
- Griffin, C., Hammis, D. & Geary, T. (2007). *The job developer's handbook: practical tactics for customized employment*. Baltimore: Paul Brokes Publishing.
- Hammer, T. & Hyggen, C. (2013). *Ung voksen og utenfor. Mestring og marginalitet på vei til voksenliv*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Harvey, J., Szoc, R., Dela Rosa, M., Pohl, M. & Jenkins, J. (2013). Understanding the competencies needed to customize jobs: A competency model for customized employment. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 38(2), 77-89.
- Kim, K.-N. (2013). Career trajectory in high school dropouts. *Social Science Journal*, 50(3), 306-312. <https://doi.org/10.1016/j.sosci.2013.03.005>
- Luecking, R. G. (2009). *The Way to Work. How to Facilitate Work Experiences for Youth in Transition*. Baltimore: Paul H. Brooks Publishing.
- Mascherini, Massimiliano, Salvatore, Meierkord & Jungblot. (2012). *NEETs: Young people not in employment, education or training: Characteristics, Costs and Policy Responses in Europe*. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- NAV & Helsedirektoratet. (2013). *Forsknings- og utviklingsprosjektet. Jobbmestrende oppfølging (JMO). Kognitiv atferdsterapi og kognitiv trening i arbeidsrehabilitering for personer med alvorlig psykisk lidelse*. (Rapport til Styringsgruppen den 8. februar 2013.). Oslo: NAV og Helsedirektoratet.
- Nøkleby, H., Blaasvær, N. & Berg, R. (2017). *Supported Employment for arbeidssøkere med bistandsbehov: en systematisk oversikt*. Folkehelseinstituttet. Hentet fra <https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/supported-employment-for-arbeidssokere-med-bistandsbehov-rapport-2017-.pdf>

- Olsen, T., Hyggen, C., Tägtström, J. & Kolouh-Söderlund, L. (2016). Unge i risiko - overblik over situationen i Norden. I *Unge, udenforskning og social forandring Nordiske perspektiver* (s. 39-68). Frydenlund Academic.
- Reme, S. E. e. a. (2016). *Effektevaluering av Individuell jobbstøtte (IPS): Sluttrapport*. Bergen: Uni Research Helse.
- Ruud, T. (2014). Uprøving av ACT-team i Norge. Hva viser resultatene? I. Brumunddal: Nasjonal kompetansetjeneste for samtidig rusmisbruk og psykisk lidelse.
- Schafft, A. (2009). *Å få seg en jobb: arbeidsrettet rehabilitering ved psykiske helseproblemer*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Schafft, A., Spjelkavik, Ø., Brøgger, B. & Grimsmo, A. (2012). *Arbeidsgiverløs - lederstøtte i arbeidet med psykisk helse på arbeidsplassen : evaluering av forsøksordningen* (bd. 16/2012). Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Sletten, M. A., Bakken, A. & Sandlie, H. C. (2013). Oppfølgingsprosjektet i Ny GIV. En kartleggingsundersøkelse. . *NOVA Rapport 13/2013*.
- Sletten, M. A. & Hyggen, C. (2013). Ungdom, frafall og marginalisering. *Temanotat Norges Forskningsråd*.
- Spjelkavik, Ø. (2012). Supported Employment in Norway and in the other Nordic countries. *Journal of Vocational Rehabilitation*, (37), 163-172.
- Spjelkavik, Ø. & Evans, M. J. (2007). *Impression of supported employment: a study of some European supported employment services and their activities*. Oslo: Work research Institute.
- Spjelkavik, Ø., Hagen, B. & Härkäpää, K. (2011). *Supported employment i Norden* (bd. 3/2011). Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Spjelkavik, Ø., Mamelund, S.-E. & Schafft, A. (2016). *Inkluderingskompetanse i NAV. Evaluering av forsøket Kjerneoppgaver i NAV*. Arbeidsforskningsinstituttet, Høyskolen i Oslo og Akershus.
- Vogt, K. C., Lorentzen, T. & Hansen, H.-T. (2020). Are low-skilled young people increasingly useless, and are men the losers among them? *Journal of Education and Work*, 1-18.
- Wehman, P. (2011). *Essentials of transition planning*. Baltimore, Md: Paul H. Brookes Publ.
- Wehman, P., Lau, S., Molinelli, A., Brooke, V., Thompson, K., Moore, C. & West, M. (2012). Supported employment for young adults with autism spectrum disorder: Preliminary data. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 37(3), 160-169.
- Widding-Havnerås, T. (2016). Unge voksne som verken er i arbeid eller utdanning: En registerbasert studie, 1993–2009. *Søkelys på arbeidslivet*, 33(04), 360-378.
<https://doi.org/10.18261/issn.1504-7989-2016-04-05>
- Wulf-Andersen, T., Olsen, T. & Follesø, R. (2016). *Unge, udenforskning og social forandring Nordiske perspektiver*. Frederiksberg: Frydenlund Academic.

Vedlegg

Vedlegg 1 – Kvalitetsmålingsskala – justert 2016

IPS-skala omgjort til relevante spørsmål for kartlegging av skolebasert Supported Employment og Supported Education

Overført og tilpasset direkte fra IPS-skalaen (<http://sites.dartmouth.edu/ips/fidelity/fidelity-scales/>)

Ansatte		
1	Størrelse på portefølje	Hvor mange ungdommer/elever følger du til enhver tid opp? a) Hvor mange av disse får bistand til arbeid eller arbeidspraksis (Employment)? b) Hvor mange av disse får hjelp og bistand i studiesituasjonen (Education)
2	Tid på arbeidsrettede tjenester	a) Hvor stor andel av tiden din yter du arbeidsrettede tjenester til disse? b) Hvor stor andel av tiden din yter du skolerettede tjenester til disse?
3	Jobbspesialistens arbeidsoppgaver	a) Jobber du med alle de arbeidsrettede fasene? Hvilke? b) Jobber du med alle de skolerettede fasene? Hvilke? (Femtrinnsprosessen: Innledende kontakt, yrkeskartlegging og karriereplanlegging, finne jobb/skoletilbud, samarbeide med arbeidsgiver/kontaktlærer, opplæring og trening på arbeidsplassen/i skolesituasjon)
Organisering		
4	Teamarbeid	Inngår du i et eller flere team som jobber med a) Supported Employment? b) Supported Education?
5	Hyppig kontakt med teamet	Hvor ofte og på hvilken måte har du kontakt med de andre teammedlemmene a) Som jobber med Supported Employment? b) Som jobber med Supported Education?
6	Samarbeid med NAV/skole	a) Hvordan og hvor ofte samhandler du med NAV om ungdommer som får arbeidsrettet bistand? b) Hvordan og hvor ofte samhandler du med skole/lærere om ungdommer som får skolerettet bistand?
7	Arbeidsrettet team	a) Hvor mange i teamet jobber arbeidsrettet i henhold til SE-metoden? b) Hvor mange i teamet jobber skolerettet i henhold til SE-metoden?
8	Metodeveiledning	a) Har dere en metodeveileder for det arbeidsrettede arbeidet? b) Har dere en metodeveileder for det skolerettede arbeidet?
9	Ingen ekskludering	a) Får alle ungdommer som kan ha behov for det arbeidsrettet bistand? (Uavhengig av vurdering av jobbklarhet, rus, symptomer, tidl vold, kognitiv svikt, manglende oppmøte, personlig fremtreden) b) Får alle ungdommer som kan ha behov for det skolerettet bistand?
10	Programrets fokus på ordinære forløp; arbeid eller skole	a) Arbeider dere i retning av ordinært arbeid? På hvilken måte? (Spørres alle om arbeid?) b) Arbeider dere i retning av ordinært skoleløp? På hvilken måte?
11	Ledelsens støtte til SEd+SEm	a) På hvilken måte og i hvilken grad bidrar lederne til implementering av Supported Employment? b) På hvilken måte og i hvilken grad bidrar lederne til å implementere Supported Education?

Tjenester		
12	Arbeidsrettet økonomi-veiledning	a) Får ungdommer med arbeidsrettet bistand tilbud om økonomiveiledning før jobb-/skolestart og siden når de har behov? b) Får ungdommer med skolerettet bistand tilbud om økonomiveiledning før jobb-/skolestart og siden når de har behov?
13	Åpenhet	a) På hvilken måte og i hvilken grad diskuteres det med ungdommen hvor mye han/hun skal fortelle til arbeidsgiver om sine utfordringer? b) På hvilken måte og i hvilken grad diskuteres det med ungdommen hvor mye han/hun skal fortelle til lærer om sine utfordringer?
14	Karriereprofil	a) Hvordan utarbeides karriereprofil for elever som får arbeidsrettet bistand? Revurderes og oppdateres den kontinuerlig? b) Hvordan utarbeides karriereprofil for elever som får skolerettet bistand? Revurderes og oppdateres den kontinuerlig?
15	Hurtig jobbsøk/tilpasning av skolesituasjon	a) Hvor fort starter utarbeiding av karriereprofil, og hvor lang tid tar det fra første kontakt til aktuell arbeidsgiver? b) Hvor fort starter utarbeiding av karriereprofil, og hvor lang tid tar det før første kontakt til aktuell lærer/skoleressurs for tilpasning?
16	Individuelt tilpasset jobbsøk/skoletilpasning	a) På hvilken måte bygges arbeidet på brukers ønsker, sterke sider, erfaringer? Lages det en individuelt tilpasset plan for jobbsøk som kontinuerlig oppdateres? b) På hvilken måte bygges skoletilpasningen på brukers ønsker, sterke sider, erfaringer? Lages det en individuelt tilpasset plan for tilpasning av skolesituasjonen som kontinuerlig oppdateres?
17	Hyppig kontakt med arbeidsgivere/lærere (evt rådgivere, avdelingsledere)	a) Hvor ofte tar du kontakt med arbeidsgivere om aktuelle ungdommer? Hvor mange tok du kontakt med sist uke? b) Hvor ofte tar du kontakt med lærere om aktuelle ungdommer? Hvor mange tok du kontakt med sist uke?
18	Kvalitet på kontakt med arbeidsgivere	a) Hvordan bygger du relasjoner med arbeidsgivere? b) Hvordan bygger du relasjoner med lærere/skole?
19	Variasjon i jobbtyper/skoletilpasninger	a) Hva slags typer jobber hjelper du ungdommene til å få? I hvor stor grad varierer disse? b) Hva slags type tilpasninger av skoletilbudet hjelper du ungdommene til? I hvor stor grad varierer disse?
20	Variasjon i arbeidsgivere/skoletilbud	a) Hva slags arbeidsgivere bygger du relasjoner med? Hvilke var du i kontakt med siste uke? I hvor stor grad varierer det? b) Hva slags lærere bygger du relasjoner med? Hvilke var du i kontakt med i forrige uke? I hvor stor grad varierer det?
21	Ordinært lønnet arbeid/skoleløp?	a) Hvor stor andel av tiden bruker du til å få i stand arbeidserfaring som del av skolegang eller som ordinært arbeid (fast eller midl.)? For hvor mange av ungdommene dine? b) Hvor stor andel av tiden din bruker du til å legge til rette i studiesituasjon for elever? For hvor mange av ungdommene dine?
22	Individuelt tilpasset oppfølging	Hvordan sikres individuelt tilpasset oppfølging? Hvem følger opp i ulike faser? a) Hvor stor andel av ungdommene følges opp etter jobbetablering? b) Hvor stor andel av ungdommen følges opp etter justert studiesituasjon?
23	Oppfølging uten tidsbegrensning	Hvor lenge og mye følger du opp den unge? Hvor lenge følges han/hun opp av andre? Hvor ofte og hvor lenge alt i alt? a) Før/etter jobbetablering. b) Før/etter justering av skolesituasjon.

24	Tjenester i lokalsamfunnet	a) Hvor mye av tiden din bruker du til oppfølging i bedrifter/lokalsamfunn? Hvor mange timer sist arbeidsuke? b) Hvor mye av tiden din bruker du til oppfølging i klasser/skolemiljø og lokalsamfunn? Hvor mange timer sist uke?
25	Aktiv oppsøkende virksomhet	a) Følges ungdommene som får arbeidsrettet bistand opp om de ikke kommer til avtaler? Hvordan og i hvilken grad oppsøkes brukerne av profesjonelle hjelpere ved behov? b) Følges ungdommene som får skolerettet bistand opp om de ikke kommer til avtaler? Hvordan og i hvilken grad oppsøkes brukerne av profesjonelle hjelpere ved behov?

Vedlegg 2 – Spørsmål til telefonintervju av ungdom som har fått bistand

Lindesneslosen forsøker få kontakt inntil 3 ganger (telefon/sms/e-post).

- Lindesneslosen tar nå kontakt med alle som har fått bistand. Bare Lindesneslosen som får denne informasjonen som du gir, men forskere fra AFI får en oppsummering av alle svarene fordelt på to årsgrupper.
- Presisere at det er frivillig å svare.
- Vi har tre hovedspørsmål (noen underspørsmål i hver):
 1. Hva er situasjonen din i dag?
 2. Hvordan har du det i dag?
 3. Hva har Lindesneslosen betydd for deg?

Fylles ut/registreres av losene:

- Kjønn: M/K
- Fødselsår:
- Når bistand fra Lindesneslosen?
 - 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019 (krysse av for flere alt)
- Fått kontakt med ungdommen? Ja/Nei.
- Vil svare? Ja/Nei

Hvis ja, går videre:

Innhentes fra ungdommene:

1 Hva er situasjonen din i dag? (Hva gjør du?)

- Er du i arbeid? Ja/nei
 - Fast eller midlertidig:
 - Stillingsprosent:
 - Hvor lenge har du hatt denne jobben? Antall mnd.
- Er du permittert?
- Har du læreplass? Ja/nei
- Går du på skole? Ja/nei
 - Hva slags og hvor mye?
 - Hva har du fullført så langt?
 - VG1 (helt eller delvis)
 - VG2 (helt eller delvis)
 - VG3 (helt eller delvis)
- Går du på NAV-tiltak? Ja/nei

- Hvilket?
- Er du sykmeldt/i fulltids behandling? Ja/nei.
- Hvor får du livsopphold/penger fra?
 - Arbeidsgiver: ja/nei
 - Lånekassa (stipend/lån): ja/nei
 - NAV: ja/nei
 - Uføretrygd: ja/nei
 - AAP: ja/nei
 - Sosialhjelp: ja/nei
 - Annet: ja/nei
- Hvor bor du?
 - Kommune (Lindesnes, Lister, Kristiansand, annet): oppgi kommune.
 - Hos foreldre eller familie: ja/nei
 - For meg selv (evt. med samboer): ja/nei

Ble situasjonen din påvirket av koronakrisen? Ja/nei.

- Mistet jobben: ja/nei
- Ble permittert: ja/nei
- Mistet lære plass: ja/nei
- Mistet skoletilbud: ja/nei
- Mistet nav-tiltak: ja/nei
- Falt ut av behandling: ja/nei
- Mistet oppfølging: ja/nei
- Mistet inntekt: ja/nei
- Annet?: beskriv

2 Hvordan synes du selv at du har det i dag?

- En skala 1-10 (der 1 er svært dårlig, 10 er svært bra): tall

Hvordan hadde du det før koronakrisen (dvs i februar/mars)?

- En skala 1-10 (der 1 er svært dårlig, 10 er svært bra): tall

3 Om betydning av Lindesneslosen – samt oppfølging

- Hvor viktig har Lindesneslosen vært for deg?
 - Avgjørende, stor, noe, liten, ingen.
- Får du oppfølging av noen i dag? Ja/nei.

Åpent avslutningsspørsmål (som AFI ikke samler inn data på):

- Har du noen synspunkter på hvordan vi Lindesnesloser bør arbeide for å lykkes bedre? (Losene noterer og tar med seg tilbake til egen virksomhet)
- Har du hatt flere loser?

Vedlegg 3 - Intervjuguide samarbeidspartnere til Lindesneslosen

Intervjuene skal ikke omhandle identifiserte enkeltindivider. Temaene for intervjuene vil være innhold i samarbeidet med Lindesneslosen, samt hva slags tiltak Lindesneslosen er, hva slags bistand de gir, og hva som er Lindesneslosens sterke og svake sider:

1. Kan du i korte trekk beskrive hva din jobb går ut på?
2. På hvilken måte og når har du samarbeidet med Lindesneslosen?
3. Hva er Lindesneslosen, slik du ser det?
4. Hva slags innvirkning/betydning har Lindesneslosen hatt på ditt arbeid når det gjelder sårbare/utsatte ungdommer?
5. Hva er Lindesneslosens sterke sider slik du ser det? Hva er det de er gode på? Hva får de til?
6. Hva er Lindesneslosens svake sider slik du ser det? Hva får de ikke til?
7. Er det ellers noe annet du vil trekke fram om Lindesneslosen og dens rolle eller betydning lokalt?

POSTADRESSE:

Arbeidsforskningsinstituttet AFI
OsloMet – storbyuniversitetet
Stensberggata 26
Postboks 4, St. Olavs Plass
0130 Oslo

TELEFON:

93 29 80 30

E-POST:

postmottak-afi@oslomet.no